

**T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (İSLAM HUKUKU) ANABİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKUNDA CEZALARDA GÖZETİLEN AMAÇLAR
IŞIĞINDA SUÇLA MÜCADELE VE SUÇLULARIN ISLAHI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hafize KONTBAY

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN**

ANKARA 2007

İÇİNDEKİLER

<i>ÖNSÖZ</i>	VI
<i>KISALTMALAR</i>	VII
<i>GİRİŞ</i>	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA SUÇ VE CEZA

I. SUÇ

A. Suçun Tanımı ve Tarihî Menşei	7
1. Suçun Tanımı	7
2. Suçun Tarihî Menşei	8
B. Bir Fiilin Suç Sayılmasının Ölçüleri	9
1. Suçun Kanunî Unsuru	9
2. Suçun Maddî Unsuru	10
3. Suçun Manevî Unsuru	11
4. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru	12
C. Suçun Nedenleri	12
1. İnsan Fıtratı ve Suç	13
2. İnsan Nefsi ve Suç.....	14
3. Bedensel-Fizyolojik Etmenler ve Suç	15
4. Sosyo-Kültürel Çevre ve Suç.....	16
5. Ekonomi ve Suç	17
6. Alkol ve Suç.....	18
D. Suçların Taksimi.....	19
1. Suça Öngörülen Cezalar Açısından.....	19
a. Hadd Gerektiren Suçlar.....	19
b. Kısas ve Diyet Suçları.....	20
c. Ta'zir Suçları.....	21
2. Suçun Hukukî Konusu Açısından.....	22

II. CEZA

A. Cezanın Tanımı ve Tarihî Menşei.....	23
1. Cezanın Tanımı.....	23
2. Cezanın Tarihî Menşei.....	24
B. Cezaların Tasnifi.....	25
1. Uygulanacakları Yer Bakımından.....	25
C. Suçla Mücadelede Etkili Olabilecek Cezanın Özellikleri.....	26
1. Ceza Şer'i (Hukukî) Olmalıdır.....	26
2. Ceza Şahsî Olmalıdır.....	27
3. Ceza Genel Olmalıdır.....	27
4. Suç ile Ona Verilecek Ceza Arasında Bir Denge Bulunmalıdır.....	28
5. Ceza İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmalıdır.....	28
6. Ceza Mağdurun ve Kamunun Vicdanını Tatmin Etmelidir.....	29
D. Cezalarda Gözetilen Amaçlar.....	29
1. Cezaların Şahıslara Yönelik Amaçları.....	29
a. İnsan Haysiyet ve Şerefinin Korunması ve Kollanması.....	29
b. Suçlunun Islah Edilmesi.....	31
c. Mağdur ve Yakınlarının Teselli ve Tatmin Edilmesi.....	33
d. Husûsî Caydırıcılık.....	35
2. Cezaların Topluma Yönelik Amaçları.....	36
a. Toplum Maslahatının Korunması.....	36
a.1. Zarûrî Maslahatlar.....	37
a.2. Hâcî Maslahatlar.....	38
a.3. Tahsînî Maslahatlar.....	38
b. Genel Ahlak ve Adabın Korunması.....	38
c. Adaletin Sağlanması.....	40
d. Umûmî Caydırıcılık.....	41

İKİNCİ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNDA
SUÇLA MÜCADELE VE SUÇLULARIN ISLAHI
AÇISINDAN CEZALAR

I. İSLAM HUKUKUNDA SUÇLA MÜCADELE VE CEZALAR

A. Suçla Mücadelenin Tanımı.....	44
1. Suç İşleme İmkanlarını Azaltan Suç Önleme Stratejileri.....	45
2. Emniyet Tedbirleri.....	47
B. Suçla Mücadele Açısından Cezalar.....	48
1. Bedenî Cezalar.....	50
a. Ölüm Cezası.....	50
b. Celd (değnek) cezası.....	52
c. El Kesme Cezası.....	54
2. Hürriyeti Sınırlayıcı Cezalar.....	57
3. Nefsî Cezalar.....	57
4. Malî Cezalar.....	59

II. SUÇLULARIN ISLAHI VE CEZALAR

A. Islah Fikrinin Doğuşu ve Yayılışı.....	61
B. Islah ve Cezalar.....	62
C. Ceza Ehliyetine Sahip Olmayanların Islahı.....	65
1. Çocuklar.....	66
a. Akademik Eğitim.....	68
a. Din Eğitimi.....	68
b. Meslekî Eğitim.....	69
c. İslahevi Sonrası Yardımlar.....	69
2. Akıl Hastaları	70
3. Alkol Bağımlıları	71
D. Ceza Ehliyetine Sahip Olanların Islahı.....	74
1. Sanığın Islahı	74

a. Tutuklama Esnasında Islah.....	74
b. Sorgulama Esnasında Islah.....	75
c. Duruşma Esnasında Islah	76
E. Cezaların Belirlenmesinde Islahın Gözetilmesi.....	77
1. Cezaların Ferdileştirilmesi	77
2. Cezaların En Kısa Sürede Tespiti.....	77
3. Pişmanlık İle Cezanın Düşmesi.....	78
F. Cezaların İnfazında Islah.....	80
1. Hürriyeti Sınırlayıcı Cezalar ve Islah.....	80
a. Hapis Cezası.....	80
a.1. Hapis Cezasının Tarihçesi.....	81
a.2. Hapishanedeki Mahkumların Islahı.....	83
a.3. Mahkumları Şartlı Salıverilmesi.....	85
a.4. Hapishaneden Çıkacakların Islahı.....	86
a.5. Hapisten Çıktıktan Sonra Yapılacak Islah Çalışmaları.....	87
b. Nefy (Sürgün) Cezası.....	89
SONUÇ	90
BİBLİYOGRAFYA.....	93
ÖZET.....	104
ABSTRACT.....	105

ÖNSÖZ

Suç işleme oranının her gün arttığı günümüzde suçla mücadele, suçluların ıslahı ve topluma kazandırılması için yeni yöntemler sürekli araştırılmakta ve uygulamaya konulmaktadır. İnsan hakları ve ümanist hukuk anlayışının ön plana çıktığı asrımızda, suçla mücadele ve suçluların ıslahında bir yöntem olan cezalar bizzat hedeflenen ve arzu edilen şeyler değildir. Ceza, hedeflenen gayeleri gerçekleştirmek için bir vasıtaadır.

Günümüzde suçlulara verilen cezalar, suçluları ıslah etmek hususunda yeterli olmadığı gibi, cezasını çekmiş olan insanlar suç işlemeye daha aktif ve profesyonel bir şekilde devam edebilmektedir. Bu tablo göz önüne alınarak, suçla mücadele ve suçluların ıslahı için cezaların tek başına yeterli olmadığını, bunun için cezaların yanında suç işlemeyi önleyici tedbirlerin de alınması gerektiğini söylemek mümkündür.

Çağlar boyu varlığını sürdüren ve bundan sonra da sürdürecektir olan İslamın suçla mücadele ve suçluların ıslahı alanında cezalar ile ortaya koymuş olduğu temel prensiplerin ve yöntemlerin ortaya konulması, gittikçe artan suç probleminin çözümüne yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN beye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hafize KONTBAY

KISALTMALAR

A.H.F	Ankara Hukuk Fakültesi
A.Ü.E.F	Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
A.Ü.İ.F	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
A.Ü.İ.F.D	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
(b.y)	Basım yeri yok
D.İ.A	Diyanet İslam Ansiklopedisi
(m.y.)	Matbaa yok
(t.y.)	Tarih yok

GİRİŞ

I. KONUNUN ÖNEMİ

Suç ve ceza kavramları insanlık tarihi kadar eskidir. İlk insanda itibaren emirler, yasaklar ve bu emirlere itaatsizliğin sonucu, yasakları çiğnemenin neticesi olarak cezalar söz konusu olmuştur. Her toplumda emirlere itaat etmeyen, yasakları çiğneyen ve toplumsal ya da hukuksal yaptırımlara konu olan bireylerin olması yüzyıllar boyu düşünürleri, yöneticileri, hukukçuları yakından ilgilendirmiştir. Suçla mücadele ve suçluların ıslahı yöntemleri, toplumun kültür düzeyi paralelinde çağa ve takip edilen amaca göre değişmiş, fakat her çağda toplum vicdanının tatmin edilmesi zorunluluğu hissedilmiştir. Önceleri mağdurun ve toplumun intikam duygularını tatmin etmek amacı güdülmüş, failin yaptığı kötülüğün karşılığı kendisine ödetilmek istenmiştir. Bu karşılık suçlunun yaptığı fiilin ağırlığına ve mağdura verdiği zarara göre belirlenmiştir.

Aydınlanma çağından itibaren suçla mücadele ve suçluların ıslahının niteliği değişmiş , insan vücuduna zarar vermeye yönelik cezaların yerini hürriyeti bağlayıcı cezalar ve para cezaları almıştır. Hürriyeti bağlayıcı cezalar konulmasının amacı ise, faile yaptığı kötülüğe karşı kötülükle mukabele etmenin yanında muhtemel suçluları suç işlemekten caydırmak (genel önleme, özel önleme) ve suçluyu cezaevinde ıslah etmektir.

Kanun koyucular yaptırımı suçlunun bünyesine uydurarak, suçluyu yeniden topluma kazandırmak amacıyla önce sabit ceza sisteminden vazgeçmiş, alt ve üst sınırlar belirlemiş, ağırlatıcı ve hafifletici sebepler ihdas etmiş, cezaların yanında güvenlik tedbirleri, ilk defa suç işleyenlere karşı uygulanmak üzere tecil, cezanın bir kısmın çekenlere şartlı tahliye, hürriyeti bağlayıcı cezanın para cezasına çevrilmesi gibi yaptırımlar öngörmüştür. Yani bugün için suçla mücadele ve suçluların ıslahında, suçluların cezalandırılması amaç olmaktan çıkmış yerini suçlunun topluma yeniden kazandırılması almıştır.

Biz de bu çalışmamızda İslam ceza hukukunun insanlar arasında meydana gelen can, beden, ırz ve mallara taalluk eden öldürme, yaralama, iftira, çalma gibi suçlara dair koyduğu cezaları, bu cezalarla suçlardan caydırması ve alıkoyması için vaz'etmiş olduğu tedbirleri ve suç işlemeye engel olma maslahatıyla ortaya koyduğu usulleri ele alacağız. Çünkü bu caydırıcı ve alıkoyucu tedbirleri ve usulleri ortaya

koymak, suçla mücadele ve suçluların ıslahı konusundaki sorunlarımızın çözümü için önemli bir adım olacaktır.

II. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

İslam hukukunda suçla mücadele ve suçluların ıslahı konusunu incelerken, pek çok suçla mücadele ve suçluları ıslah yöntemi olmakla birlikte biz sadece ceza yöntemi üzerinde durduk. Suçla mücadele ve suçluların ıslahı açısından cezaları değerlendirirken, cezalarla ilgili ayrıntılı bilgi verilmesi yoluna gitmedik.

III. KONUNUN SUNULMASI

İslam hukukunda cezalarda gözetilen amaçlar ışığında suçla mücadele ve suçluların ıslahı konulu tezimiz giriş dışında iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümü suç ve ceza başlıkları altında inceledik. Çünkü suçun iyi bir şekilde tanımlanması, suç sebeplerinin ortaya konulması ve suçlara öngörülen cezaların belirlenmesi, suçla mücadele ve suçluların ıslahında cezaların etkisini ortaya koymaya yardımcı olur. Bu nedenle ilk olarak evrensel bir olgu olan ve ilk insandan itibaren var olan suç kavramının tanımı ve tarihi gelişimi hakkında bilgi verdik. Zaman, mekan, sosyal, siyasî, dinî vb. pek çok telakkilere ve medenî seviyeye göre değişen suç mefhumunun İslam hukukundaki ve modern hukuktaki unsurları üzerinde durduk. Daha sonra suçla mücadele edebilme ve suç işleyenlerin ıslahını gerçekleştirmede en temel unsur olan suçun sebepleri konusuna değindik. Bu çerçevede insan davranışlarına etki eden bütün faktörlerin suç sebepleri arasında sayılabileceğini belirttik.

Sebepleri çeşitli olan suç tiplerini gruplar halinde toplayarak, suçu tanımada kolaylık sağlaması ve suçlarla ilgili cezaî hükümlerin sistemli bir şekilde tespit edilmesi açısından önemli olan suçların taksimi konusuna değindik. Suçlar yasaklanmış olmaları ve ceza terettüp etmeleri açısından ortak olmalarıyla birlikte farklı yönlerden kendilerine bakıldığı zaman çeşitlilik arz ederler. Ancak biz çalışmamızda suçları, suça öngörülen cezalar ve suçun hukukî konusu dikkate alınarak yapılan tasnife yer verdik.

Birinci bölümde suç başlığından sonra ceza başlığı üzerinde durduk. İlk olarak cezanın tanımı ve tarihî menşei hakkında bilgi verdikten sonra cezanın tasnifi

üzerinde durduk. Cezalar pek çok şekilde tasnif edilebilecek olmalarıyla birlikte biz sadece uygulanacakları yer bakımından yapılan tasnife yer verdik. Bu bakımdan cezaları, bedenî, Hürriyeti sınırlayıcı, nefsî ve malî cezalar şeklinde tasnif ettik ve haklarında kısa bilgi verdik. Daha sonra, fertlerin ıslahı, toplumun haklarının korunması ve kurulmuş olan toplum düzeninin devamı için cezanın taşınması gereken özellikler üzerinde durduk ve bu özelliklere sahip cezalarda gözetilen amaçlar konusunu açıkladık.

Tezimizin ikinci bölümünü suçla mücadele ve suçluların ıslahı açısından cezaların değerlendirilmesine ayırdık.

Suçla mücadele açısından cezaları değerlendirirken, önce suçla mücadele kavramı üzerinde durduk ve suçla mücadelenin yalnızca cezalarla olmadığını, cezalardan önce alınması gereken suç işleme imkanlarını azaltan suç önleme stratejileri ve emniyet tedbirleri hakkında konumuzun dışına çıkmamak amacıyla kısaca bilgi verdik. Daha sonra cezaları, birinci bölümde tabi tuttuğumuz tasnife göre, suçla mücadele açısından değerlendirdik.

Suçluları ıslah etme açısından cezaları değerlendirirken ise ıslah edilmesi gereken suçluları ceza ehliyetine sahip olanlar ve ceza ehliyetine sahip olmayanlar olarak ikiye ayırdık. Ceza ehliyetine sahip olmayan çocuklar, akıl hastaları ve alkol bağımlıları hakkında bilgi verdikten sonra bunların ıslahı üzerinde durduk.

Ceza ehliyetine sahip olan sanığın, tutuklama, sorgulama ve duruşma esnasındaki ıslahından bahsettikten sonra, suçluya verilecek cezanın tespitindeki ıslah çalışmalarından bahsettik. Tespit edilen cezaların infazındaki ıslahtan bahsederken bugün en yaygın olarak uygulanan ve hürriyeti sınırlayıcı cezalardan biri olan hapis cezası üzerinde ayrıntılı bir şekilde durduk.

Çalışmamız boyunca tez konumuzla ilgili olarak müstakil bir çalışmaya rastlayamadık. Araştırma konumuz, İslam hukuku kaynaklarında “ukûbat, diyât, kısas, hudûd, cinâyât” başlıkları altında satır aralarında dağınık tarzda ele alınmıştır. Bu nedenle konuyu ele alırken islamın genel ilke ve amaçlarını da göz önünde bulundurduk.

Modern hukuk kaynaklarında ise bu konu kriminoloji alanındaki eserlerin suç ve suçluluk psikolojisiyle ilgili bölümlerinde yer almaktadır.

Tezimizde kaynaklara atıfta bulunurken, ilk kez kullandığımız kaynağın müellifinin ve eserinin tam ismini, basıldığı matbaayı, tarih ve yerini zikrettik. Daha sonraki atflarımızda ise, sadece müellifin meşhur ad, lakap veya künyesini zikretmekle yetindik. Aynı yazarın birden fazla eserinin kullanılması durumunda ise, karışıklık olmaması için, yazarın adından sonra kitabın adını da yazdık. Kaynakların cilt numaraları roma rakamıyla gösterdik. Süreli yayınlarda yayınlanmış makalelerin yer aldığı cilt ve sayılar hatalı anlamayı önlemek amacıyla dipnotlarda ilk geçen yerde ve bibliyografyada, eserdeki orijinal şekliyle verdik. Tek ciltli kitaplarda sadece sayfa numarası verdik. Dipnotta birden fazla kaynağa atıf yaptığımızda kaynaklar arasını noktalı virgülle ayırdık.

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNDA SUÇ VE CEZA

I. SUÇ

A. SUÇUN TANIMI VE TARİHİ MENŞEİ

1. Suçun Tanımı

Suç, Arapça ifadesi ile cürüm veya cerime sözlükte günah,¹ saldırı demektir.²

İslam hukuk literatüründe ise suç genel bir ifade ile, “Yüce Allah’ın yasak ettiği şeyi yapmak, emrettiği şeylere karşı gelmek”³ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, genel bir tanım olup bütün günahları içine almaktadır. Ancak günah, günümüz ceza hukukundaki “suç” kavramının ifade ettiği anlamdan ziyade, dinin özüne uymayan her türlü olumsuz fiil ve davranış için kullanılmaktadır.⁴ Bu nedenle İslam hukukçuları cezasını yargı organlarının yerine getirmiş oldukları günahları suç kabul etmektedirler.⁵ Buna uygun olarak Maverdî suçu “Allah’ın hadd veya tazir yoluyla işlenmesini yasakladığı fiillerdir.”⁶ şeklinde tanımlamıştır.

Buna göre suçu, Şari’in ceza ehliyetini sahip bir şahıs tarafından yapılmasını emrettiği bir fiilin terk edilmesi veya yapılmasını yasakladığı bir fiilin işlenmesi durumunda, karşılığında failine ceza tayin ettiği hukûkî yasaklar şeklinde tanımlayabiliriz.⁷

Modern hukukta ise suç; hukukun yasakladığı ve cezaî bir müeyyideye bağladığı eylemdir.⁸ Daha geniş bir ifade ile, halkın güvenliğini korumak için

¹ Firûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Ya’kub, *Kamûsu’l-Muhît*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1305, IV/88; İsmail b. Hammâd el-Cevherî, es-Sıhah, Dâru’l-Kitabi’l-Arabî, Mısır 1377, V/1885.

² Ebu’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, Daru Lisani’l-Arab, Beyrut 1956, XII/91.

³ Muhammed Ebû Zehra, *el-Cerîme*, Daru’l-Fikri’l-Arabî, Kahire 1976, 24.

⁴ Arapçada günah anlamına gelen İsm, “hoş görülmeyen kazanç elde etmek, bile bile (kasten günah) işlemek, çirkin fiil işlemek, dinin emirlerini tanımamak” anlamlarına gelir.

⁵ Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 24-26.

⁶ Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî el-Bağdadi el- Maverdî, *Kitabu’l-Ahkâmî’s-Sultaniye*, Matbaatu’s-Saade, Mısır 1909, 192; Muhammed Hamdi Yazır, *Alfabetik İslam Hukuku Fıkıh İstılahları Kamusu*, İstanbul 1997, II/133.

⁷ Abdusselâm et-Tüncî, *Müessesetü’l-Mes’ûliyye fi’ş-Şerîati’l-İslâmiyye*, Cemiyetü’l-Daveti’l-İslâmiyye el-Alemiyye, Trablus 1994, 93; Abdülkerim Zeydân, *el-Kisâs ve’d-Diyât fi’ş-Şerîati’l-İslâmiyye*, Müessesetü’l-Risâle, Beyrut 1418, 9.

⁸ M.Tahir Taner, *Ceza Hukuku (Umûmî Kısım)*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1949, 79; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Kitap Matbaası, İstanbul 1998, 410; Baha Kantar, *Ceza Hukuku (Talebe Notu)*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1939, 57; Ahmet Battal, *Hukukun Temel Kavramları*, Gazi Kitabevi, Ankara 2001, 49.

devletçe belirlenen ve ceza tehdidine sahip olan bir kanunun, sorumlu bir şahıs tarafından icraî veya ihmali bir hareketle ve bir hak ve vazifeye müstenid olmayacak şekilde ihlal edilmesidir.⁹

2. Suçun Tarihî Menşei

Suç evrensel bir olgudur.¹⁰ En ilkel toplumlardan günümüze kadar toplumsal disiplin ve düzeni bozduğu kabul edilen fiiller suç sayılmıştır.¹¹ Yani tarihte her toplumda belirli fiiller yasaklanmış ve bunun karşılığı olarak ceza müeyyidesi belirlenmiştir.¹² Fakat, toplumsal düzenin niteliği, hangi fiillerin bu düzeni bozduğu, yasaklanan hareketlerin tespiti ve müeyyidelerin uygulanışı yönünden tarih içinde belirli bir gelişim olmuştur.¹³

İlkel dönemlerde suç sayılan fiiller yasalarla değil, toplumda geçerli örf-adet ve din kuralları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.¹⁴ Daha sonraki dönemlerde suçların nelerden ibaret olduğu, yasalarca tespit edilmiştir. Yasaların hangi fiili suç sayacağında, bir fiilin suç haline gelişi ve inançları, örf adetleri ve o toplumun değerler sistemi, suçların kanunlarca tespiti yönünden etken olmuştur.¹⁵

Suç değişik ve karmaşık olduğu için tek bir görünümü yoktur. Belirli bir sosyal grubun malı da değildir. Suç, bireylerin kültür sistemi dahilinde karşılıklı etkileşimlerinden, sosyal şartlara gösterdikleri tepkilerden ve çıkan fırsatları değerlendirmelerinden ortaya çıkmaktadır.¹⁶ Dolayısıyla diyebiliriz ki, suç, zaman, mekan, muhit, umûmî yaşayış şartlarına, ictimâî, siyasî, dînî, fikrî telakkilere ve medenî seviyeye göre daima değişen ve bir nevi tekamüle tâbi olan bir mefhumdur.¹⁷

⁹ Sulhi Dönmezer- Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku (Umûmî Kısım)*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1959, I/308; Taner, 80.

¹⁰ Halil Dağ, “*Suçla Mücadele*”, *Polis Dergisi*, sayı:34, Ankara 2004, 21.

¹¹ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, Beta Basım Yayım, İstanbul 1994, 49.

¹² Dönmezer, *Kriminoloji*, 52.

¹³ Cumhuriyet Ansiklopedisi, “*Suç*”, İstanbul 1972, X/188.

¹⁴ Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, Cem Web Ofset, Ankara 1999, 201.

¹⁵ Hüsnü Gider, “*Suçlar Nasıl Doğar*”, *İdare Dergisi*, yıl:25, sayı:230, (m.y.), 1954, X/674.

¹⁶ Aygen Erdentuğ, “*Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi*”, *Antropoloji Dergisi*, sayı:10, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982, 82.

¹⁷ Cemil Bengü, “*Suç Nedir?*”, *Adliye Dergisi*, yıl:35, sayı:8, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1944, 674.

B. BİR FİİLİN SUÇ SAYILMASININ ÖLÇÜLERİ

Hukuk açısından suçun ne olduğunu ortaya koyabilmek için önce, bir fiile suç vasfını kazandıran unsurların nelerden ibaret olduğunu tespit etmek gerekir. Nitekim İslam ceza hukukunda, ayrı bir bölüm olarak suçun unsurlarından bahsedilmemekle birlikte her suçun izahında genel esaslardan bahsedilmekte, bu husustaki farklı görüşler değerlendirilmekte ve suçun rukünleri başlığı altında incelenmektedir.¹⁸ Suçun teşekkül edebilmesi için bulunması zorunlu olan bu unsurlar kanûnî, maddî, manevî ve hukuka aykırılık unsurlarından ibarettir.

1. Suçun Kanûnî UNSURLARI

Yapılan bir fiilin suç olarak nitelendirilebilmesi için onun kanunlarda yazılı ve tarif edilmiş, cezasının tesbit edilmiş olması gerekmektedir. Bu esas “Kanunsuz suç olmaz”¹⁹ kaidesinin ifadesidir. Bu kaide, İslam ceza hukukunun temel prensiplerindedir.²⁰ ” Eşyada aslolan ibahadır”²¹ prensibi ile “Hakkında sarîh bir nass bulunmadan önce beşerî fiillerin hukukî bir değeri yoktur.” şeklinde ifade edebileceğimiz ve usul kitaplarında ıstıshab prensibi olarak yer alan genel kaideler²² bu ilkeyi destekleyen diğer kaidelerdir.

Suçun kanuniliği prensibi, suçtan önce onu tanımlayan bir kanunun bulunmasını zorunlu kılar.²³ İslam ceza hukuku da temelde Kur’an’a dayanır.

¹⁸ M. Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları*, (m.y), İstanbul (t.y.), 41.

¹⁹ TCK, md.1.

²⁰ Halil Cin- Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1989, I/253.

²¹ İmâmu'l Haremeyn Ebû'l Maâlî Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah b. Yusuf el Cüveynî, *el-Varakat fî Usûli'l Fıkh, Mektebetü'l-Haşimiyye*, Dımeşk 1324, 37; Abdurrahmân Celâluddin es-Suyûtî, *el-Eşbah ve'n- Nezâir fî Kavâid-i ve Furûi Fıkhı's-Şafiyye*, Matbaatu el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1959, 60; Zeynüddin b. İbrahim b. Nüceym, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Matbaatu'l-Huseyniye, Mısır 1322,36; Ayrıca bkz. Abdülkâdir Şener, *İslam Hukukunun Kaynaklarından Kıyas, istihsan, Istislah*, Elif Matbaacılık Sanayi, Ankara 1974, 47.

²² Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed Gazalî, *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, Matbaatu Mustafa Muhammed, Mısır 1937; I/36.

²³ Abdülkâdir Avdeh, *et-Teşrîul-Cinâi'l-İslâmî Mukarenen bi'l-Kanûni'l-Vad'i*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, (t.y.), I/112; Taner, 82.

Kur'anın hükümlerini açıklayan sünnet ise bu konuda ikinci kaynak durumundadır. Ayrıca siyasî otorite, belli prensiplere uyarak kanun koyma hakkına sahiptir.²⁴

İslam hukukunda, hadd, kısas ve diyet gerektiren suçların cezalarının Şari' tarafından açıkça tayin ve tespit edilmiş olması, hakimin bu cezaları vermek zorunda olması, sorumluluk için tebliğ ve risaletin ölçü alınması²⁵ cezalandırmada keyfiliği önleyecek niteliktedir.

Çağdaş hukuk sistemlerinde de kanunilik ilkesi gereği bir fiili suç sayma yetkisi sadece kanuna tanınmakta, bir taraftan insan temel hak ve hürriyetleri teminat altına alınıp devletin cezalandırma hak ve yetkisinin sınırları kanunla düzenlenirken, diğer taraftan suça verilecek cezanın yine kanun tarafından belirlenmesiyle de cezalandırmada keyfiliğe engel olunmaktadır.²⁶

2. Suçun Maddî Unsuru

Bir suçun söz konusu olabilmesi için suç tarifine uygun bir fiilin işlenmesi veya terk edilmesi gerekmektedir. Sözle veya fiille dış dünyaya yansımayan bir hareket olmadıkça suçtan bahsetmek söz konusu değildir.²⁷ Burada sonuç ile hareket arasında sebep-sonuç ilişkisine dayanan bir nedensellik bağının bulunması gerekir.²⁸

Suçta maddî unsurun aranması kişinin kalbinden geçirdiği ve fiile dökmeyeceği düşüncelerinden dolayı cezalandırılmayacağı anlamındadır. Bu düşünceler ne kadar çok kötülük ifade ederse etsin hukûkî açıdan cezaî değildir. “Yüce Allah, düşünüp tahayyül ettiklerini fiil haline dönüştürmedikçe ümmetimi affetmiştir.”²⁹ hadisi ile “Kim bir iyilik yapmayı kastettiği halde yapmazsa ona yine bir sevap yazılır, kim de bir kötülük işlemeye niyet ettiği halde onu işlemezse ona günah yazılmaz.”³⁰ hadisi bu prensibi açıkça ifade etmektedir. Dolayısıyla diyebiliriz ki İslam ceza hukukunda

²⁴ Avdeh, I/80, 126-127; Ebû Zehra, *el-Cerime*, 280, 281.

²⁵ 17. İsrâ 15.

²⁶ Kantar, 81-84; Faruk Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1976, 72; Feyyaz Gölcüklü, *Ceza Hukuku (Ders Notları)*, AÜSBF, Ankara 1985, 33.

²⁷ Ebû Zehra; *el-Cerime*, 353; Avdeh, I/307; Uğur Alacakaptan, *Suçun Unsurları*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975, 35.

²⁸ Alacakaptan, s.39; Gölcüklü, 71.

²⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Tıbbâti'l-Âmira, (b.y.) 1315, VI/169.

³⁰ Buhârî, VII/187; Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisabûri Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru't-Tıbbâti'l-Amire, (b.y.) 1330, II/657, 658; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1982, III/ 139.

suça hazırlık teşkil eden hareketler, suçun işlenmiş olması demek değildir. Suça teşebbüs halinde, teşebbüs edilen suçun cezası verilmez. Ancak, tamamlanmış suça oranla daha az ceza verilmesi esas alınır.³¹

3. Suçun Manevî Unsuru

İslam ceza hukukunda kişinin yapmış olduğu fiillerinden sorumlu tutulması için onun ceza ehliyetine sahip olması gerekir.³² Bir kişinin ceza ehliyetine sahip olabilmesi yani şariin muhatabı haline gelmesi için eserden müessire intikal eden bir akla sahip olması, yaptığı işlerin neticesini fark edecek kadar akıllı ve buluğ denen biyolojik ergenliğe ulaşması gerekir. Ceza ehliyetine sahip olan kişinin yapmış olduğu eylemde suç işleme kasdının olması suçun manevî unsurudur.

İslam dini prensip olarak kalplerde kalan ve eylem haline gelmeyen şeylere ceza tayin etmemiştir.³³ Peygamberimiz, “Allah ümmetimin içinden geçenlerden ya da gönüllerde niyet olarak kalan şeylerden, bunları eyleme dönüştürmedikçe veya konuşmadıkça sorumlu tutmaz.”³⁴ buyurmuştur. Ancak burada sorumluluğun olmayışı hukukî anlamdadır. Çünkü niyet subjektif bir olgudur ve niyetin iyi veya kötü olması niyetin akabinde meydana gelen fiil ve neticeye değerlendirilir.³⁵ İslam hukukunda usul kaidelerinden olan “Hüküm zâhire göre verilir”³⁶ ifadesi buna işaret etmektedir.

Suçun manevî unsuruna rağmen, akıl ve irade yeteneklerine sahip olmayanlar tarafından karşı taraf zarara uğramışsa bu zarar tazmin edilir. Burada tazmin edilmesinin sebebi sorumluluk açısından değil, mağdur tarafın zararlarının karşılanması açısındanadır.³⁷

Suçta manevî unsurun aranması, bir taraftan akıl ve irade fonksiyonları bulunmayan cansız eşya ve hayvanların suç faili kabul edilemeyeceğini, ayrıca bu

³¹ Ahmed Fethi Behnesî, *Mevsuatü'l-Cinâiyye fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, 1991, III/339.

³² Ali Bardakoğlu, “*Ehliyet*”, D.İ.A., X/537..

³³ Behnesî, *Mevsûa*, III/332.

³⁴ Buhârî, İtk 6; Müslim, İman 58.

³⁵ Tüncî, 241; Ahmet Fethi Behnesî, *Nazariyat fi'l- Fıkhî'l-Cinâî'l-İslâmî*, Müessesetü'l Halebî ve Şürekah, Kahire 1969, 41.

³⁶ Mecelle, md.2.

³⁷ Tüncî, 77; Zeydân, *Kısâs ve'd-Diyât fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1418, 10.

fonksiyonlardan mahrum olan insanların da cezaî yönden sorumlu tutulamayacağını ortaya koyarken diğer taraftan bu yeteneklere sahip olan insanları da işledikleri fiillerinden ve irade-sonuç ilişkisine dayanan kast, taksir ve kastın aşılması durumlarına göre şahsen sorumlu tutmanın zorunluluğunu ortaya koymaktadır.³⁸

4. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka aykırılık, bir fiilin aynı hukuk sistemi içerisinde hukuk nizamına uygun olmamasını ifade etmektedir.³⁹ Yani suç sayılan bir fiilin, aynı hukuk sistemi içerisinde başka bir kanun hükmü tarafından meşrû sayılmamasıdır. Aksi halde fiil mübah haline dönüşmektedir.⁴⁰

İslam hukukunda suç sayıldığı halde çeşitli şartları taşıması sebebiyle suç sayılmayan fiiller de vardır. Bu tür fiilleri mübah hale getiren nassa fıkıh usûlünde ruhsat adı verilmektedir.⁴¹

C. SUÇUN NEDENLERİ

Suçlu davranışı farklı nedenlere dayandıran pek çok teori ortaya atılmış ve bunların hepsi de yandaş bulabilmiştir. Bunun nedeni ise bu teorilerin gerçeklere dayanan bazı bulguları ortaya koymasıdır. Bu teorilerin tümü suçun nedenlerini ortaya koymaya yöneliktir.⁴² Suçun nedenlerini açıklayan suç teorilerini aşağıdaki kategoriler altında inceleyeceğiz.

³⁸ Gölcüklü, 100.

³⁹ Alacakaptan, 95,96.

⁴⁰ Şamil Dağcı, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Başak Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri İthalat İhracat Limited Şirketi, Ankara 1999, 21.

⁴¹ Zekiyyüddîn Şa'ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fıkh)*, çev. İ.Kafi Dönmez, Ankara 1996, 255.

⁴² Füsun Sokullu Akıncı, *Kriminoloji*, (m.y.), İstanbul 2004, 26.

1. İnsan Fıtratı ve Suç

Suçun işlenmesine etki eden en önemli faktörlerden birisi insan fıtratıdır.⁴³ Kur'an-ı Kerimde insanın yaratılış evresi “Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere(iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik”⁴⁴ ayetiyle ifade edilmekte; insanın şekillendirildiği ve bu şeklinin güzel olduğu ise “Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık.”⁴⁵ ayetiyle gözler önüne serilmektedir.

İnsan, Allah(c.c.) tarafından iyi bir tabiatta saf, temiz ve tüm günahlardan uzak olarak yaratılmıştır.⁴⁶ Ancak insanın ıslahı gereken bazı özelliklerinin varlığı da Kur’anda ortaya konulmuştur.⁴⁷ İnsanın ıslahı gereken bu özelliklerinden,

Nankörlük: “ Muhakkak ki insan Allah’ın bunca nimetlerine rağmen gerçekten çok zalimdir, çok nankördür.”⁴⁸

Hırs: “ Şüphesiz ki insan, çok hırslı ve sabırsız yaratılmıştır.”⁴⁹

Gurur: “ Sizi mal ve evlad çokluğuyla övünmek o kadar oyaladı ki, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz ve artık ölmüş olanlarınızı dahi sayarak gururlandınız.”⁵⁰

Acelecilik: “ İnsan, işin sonunu düşünmez ve çok acelecidir.”⁵¹

Kıskançlık: “Allah’ın bazınızı, bazınızdan kendisi ile üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temenni etmeyin(kıskanmayın).”⁵² ayetleriyle ortaya konulmuştur.

İnsanların yukarıda belirttiğimiz bu zaaflarını şeytanın da yalan vaadlerde bulunarak⁵³ zihinlere asılsız korkular atıp kötülükleri emrederek⁵⁴ insanlar arasında

⁴³ Hâdi Tan, *Suç ve Suçlulukla Savaş İlmî (Suç Politikası)*, Adalet Dergisi, yıl:38, sayı:10, Ekim 1947,920.

⁴⁴ 23. Mü’minûn 14.

⁴⁵ 95. Tîn 4.

⁴⁶ Kemaleddin Özdemir - İbrahim Hatip, *İnsan Fıtratı ve Suç*, Rağbet Yayınları, Ankara 1997, 14.

⁴⁷ Mustafa Reşit Belgesay, *Kur’an Hükümleri ve Modern Hukuk*, İ. Ü.H.F.Yayınları, İstanbul 1963, 27.

⁴⁸ 14. İbrahim 34.

⁴⁹ 70. Meâric 19.

⁵⁰ 102. Tekâsür 1-2.

⁵¹ 17. İsrâ 11.

⁵² 4. Nisa 32.

⁵³ 4. Nisa 10.

⁵⁴ 2. Bakara 268; 24. Nûr 21.

kin ve düşmanlık tohumları ekerek⁵⁵ kullanması onları kötülüğe ve suç işlemeye sevketmektedir.

Kur'an'ın, insanın ahlaki zayıflığından bahsettiği pek çok yerde, bundan iman edenler ve doğru yolda olanlar istisna edilmiştir. Burada kendiliğinden anlaşılıyor ki, doğuştaki bu fitri zayıflık daha sonra değiştirilemez değildir. Fakat insan Allah(c.c)'ın gönderdiği hidayeti kabul eder ve kendi nefsinin ıslah için bilfiil gayret gösterirse o zaman bu zayıflığını tedavi edebilir. Eğer nefsinin gevşek bırakırsa bu zafiyetler onun içerisinde yerleşir, gelişir.⁵⁶

2. İnsan Nefsi ve Suç

“Nefs” kelimesi çeşitli manalarda kullanılmışsa da biz burada konumuzla ilgili olan manayı almak istiyoruz. Buna göre nefis, “insanda gazab ve şehvet kuvvetinin toplandığı şey”⁵⁷ anlamına gelmektedir.

Kur'anda “İnsan nefsinin düşün ve onun nasıl yaratılış amacına uygun şekillendirildiğini ve nasıl ahlakî zaafı ile olduğu kadar Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle donatıldığını” ayeti ile nefsin iki yönü vurgulanmaktadır. Buna göre içinde kötülüğü emreden bir taraf ile ona kötülükten sakınmayı emreden bir diğer taraf bulunmaktadır. Kur'an nefsin kötülüğü emreden tarafı için çoğu kez “hevâ” terimini kullanmaktadır.⁵⁸ Allahu teala Davud (a.s.)'a “Hevana tabi olma ki, bu seni Allah yolundan saptırır”⁵⁹ buyurmuştur. Çünkü hevâ, insanı cismanî lezzetlere dalmaya, rûhanî saadeti elde etmekle meşgul olmamaya davet eder.⁶⁰

⁵⁵ 5. Maide 91.

⁵⁶ Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'an*, Trc.(Kurul: Muhammed han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), İstanbul, İnsan Yay., 1997.VI/461

⁵⁷ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed Gazâlî, *İhyâu Ulumi'd-Dîn*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut (t.y.), III/5.

⁵⁸ 47.Muhammed 16; 45.Câsiye 23; 5.Maide 77; 6.En'am 56, 119; 25.Furkân 43; 4.Nisâ 135; 20.Taha 16.

⁵⁹ 38. Sa'd 26.

⁶⁰ Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed er-Razî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Matbaatu'l-Behiyye, Mısır 1938, XII/63.

Allah insana nefsin bu isteklerine karşılık, bunları gemleme kabiliyetini de vermiştir.⁶¹ Peygamberimiz de “Gerçek mücahit nefsiyle mücadele edendir”⁶² buyurarak nefis ile mücadele edilebileceğini vurgulamıştır.

3. Bedensel- Fizyolojik Etmenler ve Suç

Bedensel ve fizyolojik etmenlerden, doğuştan hemen sonra ve doğuşla beraber mevcut olan ve çocuklukta ve zaman içerisinde ortaya çıkan davranışa ilişkin sonuçlar kastedilmektedir. Kişiye ait bu özellikler kalıtım, cinsiyet ve yaştır.

Bütün canlı varlıklar üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda, biyolojik açıdan bir çok vasıfların kalıtım yolu ile nesilden nesile geçtiği ortaya çıkmıştır.⁶³ Buna dayanarak bazı hukukçular suçluluk vasfının da kalıtımla geçeceğini belirtmişlerdir.⁶⁴ Ancak, hukukçuların çoğu yapılan bütün bu incelemelere rağmen suçluluğu yalnız kalıtıma dayandırmanın doğru olmadığı görüşündedirler. Nitekim, yapılan birçok incelemelerde suçlu ebeveynin evlatlarında suçluluğa hiç rastlanmadığı tespit edilmiş bulunmaktadır.⁶⁵ Dolayısıyla kalıtım ile suç arasındaki ilişkiyi ispat etmek için yapılmış olan bütün incelemelerden kesin bir sonuca varmak mümkün değildir. Ancak, denilebilir ki, kalıtım sebebiyle intikal eden bedensel ve ruhsal rahatsızlıklara sahip olanlar üzerinde dış çevre şartlarının etkisi ile suçluluğa meyil olabilir.

Cinsiyet ve suç arasında bir ilişki bulunduğunu ise dünyanın her tarafında tutulan suç istatistikleri tesbit etmiştir.⁶⁶ Buna göre, erkekler kadınlara nazaran daha çok suç işlemeleriyle birlikte⁶⁷ bazı suçlar özelliği bakımından çoğunlukla kadınlar tarafından işlenmektedir.⁶⁸ Mesela, yeni doğan çocuğu öldürme gibi suçlar çoğunlukla kadınlar tarafından işlenmektedir.

⁶¹ Naziat, 40-41;

⁶² Süleyman b. Eş'as b. İshak Ebû Davûd, *Sünen-ü Ebî Davûd*, Matbaatu's-Saade, Mısır 1950, IV/248.

⁶³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 96.

⁶⁴ Ceasore Lombroso, *Suç İşlemenin Sebepleri ve Önlenmeleri*, çev. Sadi Anadolu, Sebati Basımevi, İstanbul 1935, 31,32.

⁶⁵ Hüsnü Gider, *Genel Kriminoloji ve Adalet Psikolojisi*, Devrim Matbaası, Ankara 1961, 217.

⁶⁶ Dönmezer, *Kriminoloji*, 96.

⁶⁷ Faruk Erem, *Adalet Psikolojisi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1977, 252.

⁶⁸ Gider, *Genel Kriminoloji*, 226.

Suç, bazı yaş gruplarında daha fazla görülmektedir. Genel olarak denilebilir ki, daha çok aktif olan, hareket ve şiddet gerektiren suçlar gençler tarafından işlenir görünmekte, buna karşılık hile ile işlenen suçlar yaş bakımından olgunluğu gerektirmektedir.⁶⁹ Ancak, suçluların işlemiş oldukları suçların yaş grupları işlenen suçlara göre değişmekle birlikte çeşitli bölgelerin özelliklerine göre de farklı bulunmaktadır.⁷⁰

4. Sosyo- Kültürel Çevre ve Suç

Her insan gibi suçlu da dış çevre şartlarının içinde bulunmakta ve bu şartların etkileri altında kalmaktadır. Suçlunun yaşadığı çevredeki örf ve âdetler, öğrenim durumu, ailesi onun üzerinde etkili olmaktadır.

Sosyal hayatta örf ve âdetler ve inançlar suç üzerine etki eden en önemli kuvvetlerdir. Örf ve âdetler ve çeşitli inanış şekilleri insanları sosyal ve uygun hareket tarzlarına sevk edebildiği gibi yine bunların bazı şekilleri suç işlemeye sevk edebilmektedir.⁷¹ Suça sevk eden davranışların örf ve âdetlerin en meşhur örneği kan davasıdır. Buna göre, bir şahıs akrabalarından öldürülen bir kimsenin intikamını almazsa, şerefli ve haysiyetli bir kimse olarak bulunduğu yerde yaşayamaz. İşte bu inanç, kan davası adı ile devam ettirilen adam öldürme fiillerinin birbirini takip etmesini doğurur.

Aile ise, çocuğun aslî olan ihtiyaçlarını yerine getiren ilk kurumdur ve çocuğun istenilmek, birisine ait olmak, güven ve istikrar, aslî ekonomik sorunlar gibi yaşamasını mümkün kılan ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çocuğun sosyal hayatta ilk olarak sosyal itibar kazandığı yer olan ailede bu ihtiyaçların karşılanamaması ile suç arasında ilişki olduğu söylenebilir. Ayrıca suç, bir bakıma öğrenilen bir tavır ve hareket, elde edilen bir davranış olduğundan aile içindeki örnekler, çocukta ve onun suç işlemesinde etkili olur.⁷² Ancak aile içinde suçluların bulunması kesin bir suç

⁶⁹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 93.

⁷⁰ Gider, *Genel Kriminoloji*, 225.

⁷¹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 209.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. Haluk Yavuzer, *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1981, 131-141.

sebebi olmamakla beraber suça yöneltmesi mümkün bir olay olarak kabul edilebilir.⁷³

İnsanların hayatında aile çevresinden sonra ilk sosyal ve dış müessese olarak okul çevresi onların üzerinde etkili olmaktadır. Öğrenimin insan hayatındaki olumlu etkisi ile birlikte, çocuğun okul çevresinde edindiği kötü arkadaşların etkisi de önemlidir.⁷⁴ Suçlu çocukların genellikle okul kaçakları arasından olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir.⁷⁵

5. Ekonomi ve Suç

Suçluların ekonomik durumları bakımından yapılan bazı araştırmalar, alt sosyo-ekonomik düzey mensupları arasında, rahat sosyal sınıflara göre daha fazla suçluya rastlandığı sonucuna varılmıştır.⁷⁶ Çünkü yoksulluk, şehirlerin sefalet bölgelerinde oturmayı, sağlık şartlarının bozukluğunu, yeterli manevî etkiler mekanizmasından yoksunluğa neden olur. Ayrıca yoksulluk, kötü konut şartlarını ve ucuz konut bölgelerine sığınmış olan suçlularla sürekli ilişki içerisinde olmayı ve çocukların onların hareketlerini taklit etme imkanı bulmalarına ortam hazırladığı gibi hayatın güçlükleri dolayısıyla içki ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya yol açar. Böylece yoksulluk suç teşkil eden hayat tarz ve şekliyle devamlı teması ve bununla beraber suç işlenmeyen ve onu reddeden hayat tarzlarıyla temasın kesilmesine neden olur. Aynı şekilde yoksulluk ruhsal bunalımları, anormal rûhî krizleri dengesizlikleri doğurur ve bu yolla suçta etkili olur.⁷⁷

Ekonomi suç işleme üzerinde oldukça etkilidir. Nitekim Peygamber Efendimiz dualarında fakirlikten Allah'a sığınmıştır.⁷⁸ Bir başka hadisinde de fakirliğin fitne doğuracağını ifade etmiştir.⁷⁹

Sonuç olarak, tüm bu ekonominin suça etkisi üzerine yapılan açıklamalara rağmen, yoksulluk genel olarak tek başına bir suç etmeni değildir. Çünkü pek çok

⁷³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 241-253.

⁷⁴ Gider, 398.

⁷⁵ Dönmezer, *Kriminoloji*, 178.

⁷⁶ Dönmezer, *Kriminoloji*, 291.

⁷⁷ Dönmezer, *Kriminoloji*, 294.

⁷⁸ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en Nesâi, *Sünen*, Matbaatu Mustafa el-Babî, (y.y.) 1964, VIII/230; İbn Hanbel, VI/305, 325, 354.

⁷⁹ İbn Hanbel, VI/57, 207.

yoksul insan suç işlememekte ve aynı şekilde yoksul ebeveyn, çocuklarını suçtan korumaktadırlar.

5. Alkol ve Suç

Yaygın bir şekilde tüketilen alkol, suç ve saldırganlıkla doğrudan ilişki içinde bulunan bir maddedir.⁸⁰ Bu nedenledir ki İslam hukukunda içki içmek hadd cezası gerektiren suç olarak kabul edilir.

İçki içmenin insanları kötülüğe sevk ettiği “Ey iman edenler, şarap(içki içmek), kumar oynamak, ibadet için dikilen putlar, fal okları hep şeytanın işinden pis birer şeydir. Onun için bunlardan sakının ki, kurtulasınız. Muhakkak şeytan, şarapta ve kumarda aranızda düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık siz bunlardan sakınmaz mısınız.”⁸¹ ayetiyle ortaya konulmuştur. Bundan dolayı insanların kötülük yapmalarını önlemek için içki içmek yasaklanmıştır ve içen kimse hakkında değnek cezası belirlenmiştir.⁸²

İslam hukukunda aynı zamanda haşhaş gibi uyuşturucu, tutku yaratıcı ve sarhoş edici maddelerin kullanılması da Kitap ve sünnetten çıkarılan “Her sarhoş eden haramdır.”⁸³ ilkesi gereğince yasaklanmıştır.⁸⁴

Sonuç olarak insan davranışına etki eden yukarıda saydığımız tüm faktörlerin ve diğer faktörlerin, bu davranışı kötü yola sevk etmeleri halinde, suç sebepleri arasında sayılması mümkündür. Bu sebeple denilebilir ki, suç amili tek değildir. Bunları genel suçluluk açısından incelediğimizde aşikar haller hariç birini diğerinden ayırmaya imkan yoktur. Ancak, işlenmiş bulunan müşahhas suçlar konusunda bu suça tesir eden hakim faktör, dikkatli bir müşahede ve inceleme ile tesbit edilebilir. Zaten suçla mücadele ve suçluların ıslahında yapılan da budur.

⁸⁰ Dönmezer, *Kriminoloji*, 335.

⁸¹ Mâide 90,91.

⁸² Ebû Davud, IV/621.

⁸³ Müslim, VI/85; Ebû Davud, III/444.

⁸⁴ İbn Teymiyye, *es-Siyasetü’ş-Şer’iyye fî Islahi’r-Râi ve’r-Râiyye*, Matbaatu’l-Hayriyye, Mısır 1322

C. Suçların Taksimi

Suçların taksimi, çok çeşitli olan suç tiplerini gruplar halinde toplayarak suç tanımadada bir sistem sunması ve suçlarla ilgili cezaî hükümlerin sistemli bir şekilde tespit edilmesi açısından önemlidir.⁸⁵

Suçlar yasaklanmış olmaları ve ceza terettüp etmesi açısından birliktelik ifade etmekle birlikte farklı yönlerden kendilerine bakıldığı zaman çeşitlilik ifade ederler. Her taksimde suçun bir yönüne ağırlık verildiği için suç tanımadada bunların her birinin ayrı bir önemi vardır.⁸⁶ Ancak biz bu çalışmamızda suçları, suça öngörülen cezalar ve suçun hukukî konusuna göre yapılan taksimatı esas alarak açıklayacağız. Buna göre suça öngörülen cezalar açısından suç:

1. Suça Öngörülen Cezalar Açısından Suç

İslam ceza hukukunda suça öngörülen cezalar açısından suçları, cezası Kur'an ve sünnet tarafından belirlenen hadd gerektiren suçlar, kısas ve diyet gerektiren suçlar ve cezası hakimlerin takdirine bırakılmış ta'zir gerektiren suçlar olmak üzere taksim etmek mümkündür.⁸⁷ Buna göre:

a. Hadd Gerektiren Suçlar

Hadd, sözlükte menetmek, iki şey arasını ayırmak anlamına gelir ve çoğulu hudûddur.⁸⁸ Terim olarak ise Allah'ın hakkı olmak üzere miktarı Şari' tarafından

⁸⁵ Nevzat Toroslu, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukûkî Konusu*, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, 40-42.

⁸⁶ Dağcı, 22.

⁸⁷ Avdeh, I/78.

⁸⁸ İbn Manzûr, III/141; Cevherî, II/462.

kesin olarak belirlenen cezadır.⁸⁹ Allah'ın hakkı tabiri ile toplumun menfaatini ve maslahatını ilgilendirilen her hak kastedilir.⁹⁰

Hadd cezaları takdir ve tayin edilmiş cezalar olup alt ve üst sınırı yoktur. Allah hakkı olmasının sonucu olarak ne toplum ne de fertler tarafından affedilmesi ve azaltılması söz konusu olamaz.⁹¹ Hadd cezasını gerektiren suçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Zina ve kazf (iffete iftira) gibi aile düzeni aleyhine işlenen suçlar.
2. Hırsızlık ve hırsızlık (yol kesme) gibi mülkiyet aleyhine işlenen suçlar.
3. Bağy (meşrû devlete isyan) gibi devlete aleyhine işlenen suçlar.
4. İrtidat (İslam dininden çıkma) gibi İslam dinine karşı işlenen suçlar.
5. Şürb (şarap içmek) gibi beden sağlığı ve toplum aleyhine işlene suçlar.⁹²

b. Kisas ve Diyet Suçları

Kisasın sözlük anlamı eşitliktir.⁹³ İslam hukukunda ise “Suçlunun kasten işlediği öldürme, kesme yaralama ve benzeri suçlara karşılık (failin) cürmünün aynısı misli) ile cezalandırılmasıdır.”⁹⁴ Diyet ise, herhangi bir sebepten dolayı kisasın düşmesi durumunda, fail veya failin âkilesi tarafından yerine getirilmesi gerekli olan malî bir sorumluluktur.⁹⁵

Kisas ve diyeti gerektiren suçlar şunlardır:⁹⁶

1. Kasıtlı öldürme: Bir kimseyi haksız yere yaralayıcı bir aletle veya onun hükmünde olan bir şeyle kasden öldürmektir.⁹⁷

⁸⁹ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Serahsî, *el-Mebsût*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1980, IX/36; Alaüddîn Ebû Bekr b. Mesud b. Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, Matbaatu İcmaliyye, Mısır 1910, VII/33; İbn Âbidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*, Elif Ofset, İstanbul 1984, III/140.

⁹⁰ Kemaluddîn Muhammed b. Abdilvâhid İbnu'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr ale'l-Hidâye*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır 1970, IV/112; Avdeh, I/179; Ayrıca bkz. Baha Arıkan, “*İslam Ceza Hukukunun Esasları*”, Adalet Dergisi, sayı: 11-12, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1962, 1191.

⁹¹ Serahsî, IX/36; Kâsânî, VII/33; Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 61.

⁹² Kâsânî, VII/33; Zerkâ, *Medhal*, III/673.

⁹³ İbn Manzur, VII/72; Cevherî, III/1052.

⁹⁴ Zerkâ, *Medhal*, II/679.

⁹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmiu'l-Kebîr*, Matbaatu'l-İstikâme, (b.y.) 1356, 208; Serahsî, XXVII/127, 131; Şafii, *Risâle*, 296.

⁹⁶ Kâsânî, VII/233-234; Avdeh, I/79.

⁹⁷ Serahsî, XXVI/122; Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğnî ve's-Şerhu'l-Kebîr*, Mektebetü's-Selefiyye, Medîne(t.y.), VIII/208.

2. Kasıtlı öldürmeye benzer şekilde öldürme: Bir kimseyi yaralayıcı aletlerden sayılmayan kırbaç, değnek veya tokat vb. şeylerle haksız yere ve kasten öldürmektir.⁹⁸
3. Hataen öldürme: Bir kimseyi kasıt olmaksızın yanlışlıkla öldürmektir.⁹⁹
4. Kasten yaralama: Bir kimseyi öldürmek kastı olmaksızın isteyerek yaralamak veya dövmek.
5. Hataen yaralama: Bir kimseyi yaralamayı kasdetmeksizin yanlışlıkla yaralamak veya dövmek.

c. Ta'zir Suçları

Ta'zir sözlükte red ve menetmek, uslandırmak, terbiye edip yola getirmek demektir.¹⁰⁰ İslam ceza hukukunda ise hadd ve kısas suçları dışında kalan ve belirlenmiş bir cezası olmayıp takdir hakkı devlet başkanına bırakılmış olan suçlardır.¹⁰¹

Ta'zir cezasını gerektiren suçların sayısı hadd ve kısas cezasını gerektiren suçlar kadar sınırlı değildir. Bu suçları sınırlamak da mümkün değildir. Çünkü mübah olduğu halde zamanla toplum içinde zararlı özellik kazanan davranışlar olabilir. Bu sebeple İslam hukukunda ta'zir cezasını gerektiren suçların büyük bir kısmının tespit ve takdiri siyasî otoriteye bırakılmıştır. Siyasî otoritenin bu suçları tespit ve bunlara uygulanacak cezayı tayin ederken, islamın genel prensip ve hükümlerine aykırı bir tutum içerisinde olmaması şarttır. Çünkü bu suçların tespiti ve bunlara uygulanacak ceza devlet başkanına bırakılırken, toplum çıkarlarının gözetilmesi, toplumun düzene sokulması, toplum fertlerinin doğruya yöneltilmesi ve ıslahı için gerekli tedbirlerin alınması amacı güdülmüştür.¹⁰²

Ta'zir cezasını takdir etmede hakimin çok geniş takdir etme hakkı ve yetkisi vardır. Hakim, zanlıyı muhakeme edip suçu sabit görünce, toplumun huzur ve

⁹⁸ Avdeh, I/79; Bilmen, III/28-29.

⁹⁹ Maverdî, 232; İbn Kudâme, VIII/217.

¹⁰⁰ İbn Manzur, IV/562; Cevherî, II/744.

¹⁰¹ Kâsânî, VII/33; Maverdî, 238; Zeynüddîn İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, V/44; Avdeh, I/82; İbn Hacer Askalanî, *Sübülü's-Selam (Selamet Yolları)*, çev. Ahmet Davudoğlu, Nureddin Uycan Basımevi, İstanbul 1968, IV/78; Zerka, *Medhal*, II/626.

¹⁰² Avdeh, I/80-81; Bilmen, III/28-29.

emniyeti yanında suçlunun da durumunu ve onu suça iten sebepleri göz önüne alarak cezayı seçer ve hükmeder.¹⁰³

2. Suçun Hukuki Konusu Açısından

Her suç, doğrudan suçun mağduruna ait olan belli bir hak veya menfaati ihlal etmektedir ki zararı gören hakikî ve hükmi şahıslara ait olan ve hukuken himaye edilen hak, varlık veya menfaatlere suçun hukukî konusu denilmektedir.¹⁰⁴ İhlal edilen bu hak ve menfaatler her suç türünde farklı olup, suçun hukuki konusunun farklılığına göre değişmektedir.¹⁰⁵

Düzenli bir toplum hayatı için korunması gereken hak, varlık ve menfaatlere maslahat denilmektedir. Maslahatlar zarûrî, hâcî ve tahsînî maslahatlar olmak üzere üçe ayrılır. Zarûrî maslahatlar, insan yaşamı için zorunlu olan maslahatlar olup, insanların hayatlarını teminat altına alıp toplum düzeninin devamını sağlarlar. Hâcî maslahatlar ise, zarûrî maslahatlara yönelecek tehditleri önlemeye yönelik ihtiyat tedbiri mahiyetindeki prensiplerdir. Tahsînî maslahatlar ise zarûret ve ihtiyaçtan dolayı olmayıp sadece en güzeli ve en uygununu seçmek cinsinden olan maslahatlardır.¹⁰⁶

İslam ceza hukukunda hukukî himayenin konusunu zarûrî maslahatlar oluşturmaktadır. Karşılığında cezaî müeyyideler konularak hukuken teminat altına alınan bu maslahat konuları ise din, hayat, akıl, aile ve mülkiyet olmak üzere beş ana başlık altında toplanmaktadır.¹⁰⁷ Hukuken himaye edilen bu hak, varlık ve menfaat konularını esas alarak suçları ana hatlarıyla,

- a. Şahıslara (hayata ve vücut bütünlüğüne) karşı işlenen suçlar
- b. Mala karşı işlenen suçlar
- c. Aileye karşı işlenen suçlar
- d. Din ve devlet aleyhine işlenen suçlar

¹⁰³ San'anî, IV/56; Tüncî, 45.

¹⁰⁴ Toroslu, 166; *Dönmezer-Erman*, I/375-376.

¹⁰⁵ Dağcı, 27.

¹⁰⁶ Ebû İshak eş-Şatıbî, *el-Muvafakat fî Usûli's-Şeria*, Matbaatu'l-Mektebeti't-Ticariyye, Mısır (t.y.), II/8-12; Aşûr, 139.

¹⁰⁷ Şatıbî, II/5; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 34; Aşûr, 39-40.

e. Topluma karşı işlenen suçlar şeklinde beş grupta toplamak mümkündür.¹⁰⁸

II. CEZA

A.CEZANIN TANIMI VE TARİHİ MENŞEİ

1. Cezanın Tanımı

Ceza kelimesi, hem mükafatlandırmak, hem de müeyyide uygulamak anlamında kullanılmaktadır.¹⁰⁹

Terim olarak ceza, cezanın gayesi de göz önüne alınarak hukukçular tarafından farklı şekillerde tarif edilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Ceza “Allah’ın, haram olan şeylerin işlenmesini ve emrettiği şeylerin terkinin önlemek üzere koyduğu müeyyidelerdir.”¹¹⁰

Cezanın amacı açısından yapılan tarife göre ceza, insanların yararı için din, nefis, nesil, mal, akli korumak ve kulların zarar gördüğü çeşitli kötülüklerden vazgeçirmek amacıyla konulan müeyyidelerdir.¹¹¹

Cezanın uygulanacağı yer bakımından yapılan bir diğer bir tarife göre ceza, suç işlediğinden dolayı bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzeti nefsi üzerinde, devletin bunları tahdit ve takyid eder mahiyette tatbik ettiği tedbirlerdir.¹¹²

Bir başka tanıma göre ceza, kanun koyucunun emirlerini ve yasaklarını çiğneyene karşı toplumun yararı için konulmuş bir karşılıktır.¹¹³

En geniş anlamıyla ceza: “Topluma mahsus derecede zarar veren fiiller karşılığı olarak devletin kanun ile ihdas eylediği ve izlediği diğer maksatlar yanında, özellikle suçu işleyeni bazı mahrumiyetlere tâbi kılma ve böylece toplumun işlenen fiili tasvip etmeme duygusunu belirtmek üzere kazâ bir kararla ve sorumluluk derecesi ile orantılı olarak uygulanan korkutucu bir müeyyidedir.”¹¹⁴

¹⁰⁸ Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 49.

¹⁰⁹ İbn Manzûr, I/445.

¹¹⁰ Maverdî, 221.

¹¹¹ İbn Âbidin, V/466.

¹¹² *Türk Hukuk Lüğati*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1998, 49; *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*,

Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, I/401.

¹¹³ Avdeh, I/609.

¹¹⁴ Dönmezer-Erman, II/589.

2. Cezanın Tarihi Menşei

Hukûkî hadiseler cemiyetin teşekkül etmesiyle başlamıştır.¹¹⁵ Burada ceza tek hukuk olarak gözüktür. Hukukun iptidai devri denilen bu devir kuvvet ile hakkın birbirinden henüz ayrılmadıkları devirdir. Buradaki adalet ise vahşî adalettir.¹¹⁶ Bu toplumlarda suç sayılan fiil, toplum üyeleri tarafından ister topluma karşı, ister toplum üyelerinden bir başkasına karşı işlensin, rahip-başkan tarafından cezalandırılıyordu.¹¹⁷ Burada rahip-başkan yalnız cemiyetin değil aynı zamanda Tanrı'nın da vekilidir.¹¹⁸ Nitekim rahip-başkana yapılan bir hareket, vekili olduğu sebebiyle Tanrı'ya yapılmış sayılır ve çok ağır cezalar verilirdi. Ayrıca ibadet etmemek, Tanrı'ya karşı hürmetsizlik etmek gibi günah sayılan fiiller de onun tarafından cezalandırılıyordu.¹¹⁹

İptidâî dönemin cezaları yalnız insanlara değil, ceza verme keyfiyeti hayvanlara ve eşyaya da dahi tatbik edilirdi. Mesela, hayvan fiili bir hakkı çiğnerse veya hayvan yavrusunu öldürürse ona da ceza verilirdi.¹²⁰

Bu dönemde intikam ferdî bir hak değildi. Toplulukla müşterek bir haktı ve müşterek bir tarzda alınmak suretiyle gerçekleşirdi.¹²¹ Fakat medeniyetlerin medeniyet yolunda ilerlemesi sayesinde mağdur ve ailesi suçlu ve yakınları ile anlaşarak diyet almak suretiyle intikam almaktan vazgeçtiler. Burada diyet hem haksızlığın tazminatını hem de cezayı ihtiva ediyordu.¹²²

Kişinin suçlu veya suçsuz olduğunun ispatı için de, tarihte çok değişik metot ve yöntem kullanılmıştır.¹²³ İlk dönemlerde suç ve suçluyu en önemli ve en kolay yolu itiraf olmuştur. Sanığı itiraf ettirmek için kuvvete, zora, işkenceye

---

¹¹⁵ Kantar, 19.

¹¹⁶ Vasfi Raşid Sevig, "Cezanın Tarihi Menşei" AÜHFD,c.XII,sayı:3-4, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956, 19.

¹¹⁷ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 201.

¹¹⁸ Sevig, 22.

¹¹⁹ Kantar, 22.

¹²⁰ Sevig, 23.

¹²¹ Sevig, 18.

¹²² Sevig, 17.

¹²³ Mustafa Kaygısız, "Yargılamanın Tarihsel Gelişimi" , Çağın Polis Dergisi, sayı:34, Ankara 2004, 29.

başvurulmuştur. Sanık, suçla hiçbir ilgisi, bilgisi olmasa dahi dayanamadığı işkence altında suçu kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır.¹²⁴

Cezalandırma yetkisinin devlet tekeline geçmesi oldukça uzun bir gelişim sonrası gerçekleşebilmiştir. Başlangıçta devletin doğrudan doğruya cezalandırdığı fiiller, onun gerçekleştirdiği fonksiyon ile doğrudan ilişkili olmuştur. İlk dönemde devletin asıl vazifesi dış tehditlere karşı toplumu himaye etmektir. Bu nedenle topluluğun müdaafası ile ilgili zarar verici fiil ve hareketler, devlet tarafından cezalandırılan ilk suçları teşkil eder.¹²⁵ Bu aşamadan sonra devlet suçları ve bunlara verilecek cezaları belirlemiştir. Başlangıçta cezanın amacı, suçluya azap ve ızdırab vermek olsa da medeniyetin ilerlemesiyle bu amaç yapıcı, suçlunun uslanması tekrar topluma kazandırılması, toplumun da tepkisini açığa vurabilecek nitelikte olması, böylece toplumun müdaafası ile beraber, suçlunun da uslanması şeklinde değişmiştir.¹²⁶

B. CEZANIN TASNİFİ

İslam hukukunda cezalar, aralarındaki ilgi, miktarlarını tayinde hakimnin yetkisi, kendilerine uygulanacak hükümlerin gerekliliği, uygulanacakları yer ve konuları bakımından kısımlara ayrılmaktadır.¹²⁷

1.Uyulanacakları Yer Bakımından Cezalar

Uyulanacakları yer bakımından cezaları şu şekilde tasnif edebiliriz:

- a. Bedenî Cezalar: İnsanın bedenine uygulanan ve onda maddi bir elem meydana getiren cezalardır.¹²⁸ Ölüm cezaları, celd (değnek) cezaları gibi.
- b. Hürriyeti Sınırlayıcı Cezalar: Hürriyeti sınırlayıcı cezalar hapis cezaları ve sürgün cezaları olmak üzere iki kısımdır.
- c. Nefsî Cezalar: İnsanın bedenine uygulanmayan, suçlunun şahsiyetine yönelik olan cezalardır. Nasihat etme, azarlama ve tehdit gibi.¹²⁹

¹²⁴ Ahmet Söylemez, *Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi*, Haşmet Matbaası, İstanbul 1982, 7.

¹²⁵ Dönmezer- Erman, I/45.

¹²⁶ Dönmezer-Erman, I/51.

¹²⁷ Avdeh, I/632-634.

¹²⁸ Abdülmelik Cündî, *el-Mevsûatu'l-Cinâiyye*, Dâru'l-Müellefâti'l-Kanûniyye, Beyrut 1941, V/39.

¹²⁹ Avdeh, I/633.

d. Malî Cezalar : Suçlunun malvarlığına yönelik olan cezalardır. Diyet, para cezası gibi.¹³⁰

C. SUÇLA MÜCADELEDE ETKİLİ OLABİLECEK CEZANIN ÖZELLİKLERİ

İslam hukukunda cezanın amacı, fertlerin ıslahı, toplumun haklarının korunması ve kurulmuş olan toplum düzeninin devam ettirilebilmesi olduğuna göre cezanın zikredilen bu amaçları gerçekleştirebilmesi için bazı özellikler taşıması gerekmektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Ceza şer’i (hukukî) olmalıdır

Ceza İslam hukukunun kaynaklarından birine dayanıyorsa şer’i olarak kabul edilir. Devlet başkanı tarafından konulmuş olan kanunlar şer’i naslara aykırı olmamak şartıyla muteber sayılır.¹³¹

İslam ceza hukukunda nassa veya kanuna dayanmayan bir cezadan söz etmek mümkün değildir. Hadd ve kısas cezalarının belirlenmiş olması bu suçları işleyenler için suç sabit olduğu takdirde hakim başka bir ceza verme yetkisi yoktur. Bu da keyfiliği önlemekte ve kanunun egemenliğini sağlamaktadır. Tazir gerektiren suçların ve bunlara uygulanacak cezaların Kur’an ve sünnet tarafından belirlenmemiş olması bu cezalarda kanunilik ilkesinin bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Tazir cezalarında hakim tespit hakkının bulunması, suçlara uygun cezaların tespit edilmesini, suçlunun sosyal, psikolojik ve ekonomik durumunu göz önüne alarak bir cezanın verilmesi hususunda esneklik sağlayarak, değişen şartlara uyum sağlamasında kolaylık kazandırmaktadır. Hakimler tazir cezalarını tespitinde tamamen serbest değillerdir. Uymaları gereken temel prensipler vardır. Bu prensipler; bir kişinin suçlu sayılması için ancak kanunun o fiili suç sayıyor olması¹³² tesbit edilmiş ceza miktarının aşılarmaması¹³³ şüphelerde cezanın düşmesinin yanı sıra hakimde

¹³⁰ Avdeh, I/633.

¹³¹ İbrahim Çalışkan, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, A.Ü.İ.F.D., c.XXXI, Ankara 1989, 371.

¹³² Avdeh, I/347.

¹³³ Burhaneddin Ebu’l-Hasan b. Ali b. Ebî Bekr b. Abdi’l-Celîl el- Merginânî, el-Hidâye Şerhu Bidâyeti’l Mübtedî, Daru’l-Erkâm b. Ebi’l-Erkam, Beyrut 1981, II/1360; Mavsîlî, Abdullah b.

aranan ahlâkî şartlardır ki¹³⁴ tüm bunlar aynı zamanda cezalandırmadaki keyfiliği de önlemektedir.¹³⁵

2. Ceza Şahsî olmalıdır

Cezai sorumluluğun kişinin bizzat kendisine ait olması gerekir. Suçtan ancak onu işleyen faili veya ona iştirak eden kişiler sorumludur. Bu temel esas Kur’anda “ Hiçbir günahkâr başkasının günahını çekmez.”¹³⁶ “Herkes kazandığının(yaptığının) karşılığında rehindir.”¹³⁷ ayetleriyle ortaya konulmuştur. İslam, Araplar arasında uygulana gelen kolektif cezai sorumluluğa son vermiş fakat suçtan doğan zararların tazmininde ailenin kolektif sorumluluğunu yani *âkile** ve *kasame*** müessesini tanımaya da devam etmiştir.¹³⁸ Ancak bunlarda cezanın tazmin yönü olan maddî yönünde bir paylaşım söz konusudur. Bu müesseseler sayesinde suçluyla yakın ilişkisi bulunanlardan belirli bir topluluğa maddî yükümlülük getirilerek hem sosyal dayanışma ve denetim yani sosyal kontrol sağlanmış hem de mağdurun hakkı korunarak ölenin kanının heder olması önlenmiştir.¹³⁹

3. Ceza Genel Olmalıdır

Ceza herkese uygulanacak kadar umumî olmalıdır. Cezalar karşısında herkes eşit olmalıdır. İdare eden ile idare edilen, zengin ile fakir bilgin ile cahil arasında bir

---

Mahmûd b. Mevdûd, el-İhtiyâr li Ta’lîli Muhtâr, Dâru’l-Mârife li’t-Tıbâa ve’n-Neşr, Beyrut 1975, IV/92.

¹³⁴ Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletuhu (İslam Fıkhu Ansiklopedisi)*, Eko Ofset, İstanbul 1999, VI/743.

¹³⁵ Avdeh, II/203; Servet Armağan, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara 1992, 150; Ali Bardakoğlu, “*Ceza*”, D.İ.A. VII/475.

¹³⁶ 35. Fâtır 18;6. En’am 164; 17.İsrâ 15.

*Âkile: Kasıtsız olarak işlenen cinayet diyetine veya “gurre” denilen, malî tazminatı yüklenip ödeyen asabe, aşiret, divan üyeleri meslek kuruluşları vb.dir. Erdoğan, 10.

**Kasâme: Katili meçhul olan ve üzerinde katl eseri bulunan bir maktûlün bulunduğu mahal ahalisinden seçilen elli kimsenin, onu öldürmediklerine, öldüreni bilmediklerine dair yemin etmeleridir. Bunun üzerine ölünün kanını heder olmaktan korumak ve o mahal ahalisinin alaka ve dikkatsizliğine bir tür ceza olmak için üzerlerine diyet ile hükmolunur. Erdoğan, 232-233.

¹³⁷ 74. Müddesir 38.

¹³⁸ Riyad Meydanî, *İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri*, çev. Şamil Dağcı, İslâmî Araştırmalar, c.IV, sayı:1, Desen Matbaacılık, Ankara 1990 62.

¹³⁹ İbn Abidin, V/414; Bilmen, III/57; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Elif Ofset tesisleri, İstanbul 1986,I/153,154; Armağan, 151,152; Bardakoğlu, “*Ceza*”, VII/475.

fark gözetilmemelidir.¹⁴⁰ Nitekim Kur’anda insanların eşit olduğu ve üstünlüğün ancak takvada bulunduğu ifade edilmiştir.¹⁴¹ Ayrıca Peygamber Efendimiz hırsızlık yapan soylu bir kadının elinin affedilmesi için ashaptan gelen bir grubu şiddetle reddetmiş ve geçmiş milletlerin mahvolmalarının yegâne sebebinin bu ayırım olduğunu ve kızı Fatıma da çalsa aynı cezayı ona tatbik edeceğini söylemiştir.¹⁴²

Cezada tam eşitlik yalnızca hadd ve kısas cezalarında söz konusudur. Çünkü hadd cezalarında ve kısasta uygulanacak cezanın miktarı belirtilmiştir. Bu suçları kim işlerse işlesin, bu suçlar için takdir edilmiş olan ceza, işleyenler arasında hiçbir fark gözetilmeksizin belirtilen şekli ve miktarı ile uygulanacaktır. Uygulanacak ceza tazir cezası olursa, cezanın çeşidinde ve miktarında eşitlik aranmayacaktır. Çünkü bazı kimseleri azarlama, kınama suçtan uzaklaştırır, bazılarını da ancak dövme veya hapsetme suçtan men eder.¹⁴³

4. Suç ile Ona Verilecek Ceza Arasında Bir Denge Bulunmalıdır

Cezanın asıl gayesi kişiyi ıslah etmek ve tekrar işlemesine engel olmaktadır.¹⁴⁴ Bunu sağlamanın en güzel yolu da işlenen suç nispetinde ceza vermektir.¹⁴⁵ Kur’anda “Bir kötülüğün karşılığının ancak ona denk bir kötülük .”¹⁴⁶ olduğu, tecavüzlere de misliyle karşılık verileceği¹⁴⁷ ifade edilmiştir. Suçlara verilecek olan cezalar, toplumun görmüş olduğu zarar, mağdurun mağduriyeti ve üçüncü şahıslar için teşkil etmiş olduğu olumsuz etkileri, İslami değer hükümlerini ihlal derecesi göz önünde bulundurulmak suretiyle tespit edilir.¹⁴⁸

¹⁴⁰ Avdeh, I/631.

¹⁴¹ 49. Hucurat 13.

¹⁴² Buhârî, VII/205; Müslim, III/114.

¹⁴³ Avdeh, I/631.

¹⁴⁴ Kâsânî, VII/52; Ebû Zehra, *Ukûbe*, 27.

¹⁴⁵ Mehmed Vehbi, *Ahkâm-ı Kur’aniye*, Tan Matbaası, İstanbul 1971, 412.

¹⁴⁶ 42. Şûra 40.

¹⁴⁷ 2. Bakara 194.

¹⁴⁸ Avdeh, II/17 ;Bardakoğlu, “Ceza” VII/475;Marki Cesare Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Yahut Beşeriyetin Mecellesi*, çev. Muhiddin Göklü,Nurgök Matbaası, İstanbul 1964, 186.

5. Ceza İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmalıdır

Ceza suçlunun saygınlığını ortadan kaldırmak için değil, tasvip edilmediği halde işlenen fiile karşılık olarak konmuştur. Cezada suçluya zulmetmek, ondan intikam almak maksadı güdülmez. Bu sebeple sanıklar işkence ile suçu itirafa zorlanamazlar.¹⁴⁹ Ceza infazında standart ölçüler konmuştur. İnfaz esnasında suçluyu aşağılayıcı fena muameleler yapılamaz.¹⁵⁰

6. Ceza Mağdurun ve Kamunun Vicdanını Tatmin Etmelidir

Suçlu, cezasını çektikten sonra suçunun günahından temizlendiğini ve toplumla hesabının görüldüğünü düşünerek psikolojik olarak rahatlamalı ve bir daha suç işlemek için elinden gelen gayreti göstermelidir. Ayrıca cezanın, suçluluğu ortadan kaldırdığına inanan mağdur ve toplum, suçunun bedelini ödeyen faile bundan sonra suçlu gözüyle bakmayacaklardır. Böylece toplumsal uyum gerçekleşmiş olacaktır.¹⁵¹ Eğer İslam intikamını kendi eliyle almayı insanlara bıraksaydı o zaman büyük bir felaket olurdu. Çünkü husumette taraf olan kişi hakem olursa belirlediği cezada ölçülü olamaz. Bundandır ki, İslam anlaşmazlıklarda tarafsız insanların hüküm vermesini şart koşturmuştur.¹⁵²

D. CEZALARDA GÖZETİLEN AMAÇLAR

1. Cezaların Şahıslara Yönelik Amaçları

a. İnsan Haysiyet ve Şerefine Korunması ve Kollanması

İslamda insan haysiyet ve şeref sahibi üstün bir varlık olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla cezalar belirlenirken, insanın haysiyet ve şerefine korunması anlayışı ön planda tutulmalıdır. Ceza uygulanırken insanın bizzatı değeri göz önünde tutulmalı

¹⁴⁹ İbn Teymiyye, 174.

¹⁵⁰ Zeylai, Fahrüddin Osman b. Ali, *Tebyinü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-Kübra'l-Emiriyye, Mısır 1313, II/198-199; Akşit, 111-112.

¹⁵¹ Dağcı, 37.

¹⁵² Ahmed Şerbâsî, Sorulu Cevaplı İslam Fıkhı, çev. Mustafa Özcan, Ahmet İyibildiren, Bekir Ağlamaz, Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1998, III/363.

ve dokunulmazlığı mümkün merteye korunmalıdır. Suçun isbatında dikkat gösterilmeli, cezaların infazında ise suçlunun insanlık haysiyet ve şerefine saygı esas olmalıdır.¹⁵³

İnsanın bu şeref, haysiyet ve vakarını korumak için İslam ceza hukukunda çeşitli ilkeler vardır. Bu ilkeler şunlardır:

Suç ve cezaların kanuniliği, ceza kanunun geriye yürümemesi, kanunu bilmemenin mazeret olabilmesi, şahsî sorumluluk, cezaî sorumluluğun sınırlandırılması, şüphe halinde cezanın düşmesi ve işkencenin yasak olması gibi prensipler, hep bu gayeyi gerçekleştirmeye matufturlar.

Suç ve cezaların kanuniliği ilkesi, şahsî hürriyet ve dokunulmazlığın sağlanması için kabul edilmiştir.¹⁵⁴ Nelerin suç olup olmadığını bilmeyen kimse, hareketlerinde tereddüt içerisinde olup, hür ve serbest olmaz. İnsanın serbest olması gereken hareketlerini sınırlandıran bu durum ise; insanın insan olma vasfına, haysiyet ve şerefine uygun düşmemektedir. Ayrıca kanunda suç olarak belirtilen bir fiili yapmadığı sürece hiçbir kimse sorumlu tutulup ceza verilemeyeceğinden keyfî muameleler önlenmiş olur. Böylece şahsî dokunulmazlık garanti altına alınarak, insanın şeref ve haysiyetine yakışmayacak olan kötü muameleler ve zulüm önlenmiş olacaktır.

İnsanların hukuk kurallarına güvenlerini sağlamak ve kanun koyucunun keyfî uygulamalarına mani olmak için nazariyatta, kanunların geçmişe şamil olmaması gerektiği prensibi kabul edilmiştir.¹⁵⁵ Nitekim “Allah geçmişi affetmiştir.”¹⁵⁶ ayetiyle ve “Kim islamın emirlerine güzelce uyarsa, islamdan önceki dönemlerde yaptıklarından dolayı cezalandırılmaz.”¹⁵⁷ hadisiyle de bu prensibe işaret edilmiştir. Buna göre, işlendiği zaman kanuna göre suç olmayan fiillere ceza verilmemesi esastır. Zaten bir insanı, suç kabul edilmeden önce yapmış olduğu fiillerinden dolayı sorumlu tutup cezalandırmak, insan fitratı ve akla aykırıdır.

¹⁵³ Akşit, 65;Sadri Maksûdi Arsal, *Hukukun Umûmi Prensipleri* , Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatı, Ankara 1937, 201;Giuseppe Bettiol, *Ceza Hukukun İnsanileştirilmesi*, çev. Faruk Erem, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1949, 49-50;Ayhan Önder, *Ceza Hukuku (Genel Hükümler)*, Meter Matbaası, İstanbul 1991, 35.

¹⁵⁴ Taner, 131.

¹⁵⁵ Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı*, Turhan Kitabevi, Ankara 1994, 192-194;Gözübüyük, 50,51; Önder, 32; Bettiol, 8,9.

¹⁵⁶ 5. Maide, 95 .

¹⁵⁷ Müslim ,I/162.

Kanunu bilmemenin mazeret olabilmesi prensibi de insan haysiyet ve şerefini koruması açısından önemlidir. Çünkü kanunda suç olarak belirtilen yasakları, bilme imkanı olmadığı için işleyen kişileri cezalandırmak, insanı gücünün üstünde sorumlu tutmak anlamına gelmektedir. Bu ise, “Allah kişiye ancak gücünün yettiği şeyi teklif eder.”¹⁵⁸ Ve “O, dinde size bir güçlük yükledi”¹⁵⁹ ayetlerinde ifade edilen anlayışa ters bir durumdur.

Şahsi sorumluluk prensibi gereğince herkes kendi fiilinden sorumlu olup, suç işlemekle hiçbir kimseye cezai sorumluluk yüklenemez.¹⁶⁰ Bu prensip, masum ve suçsuz insanlara, hak etmedikleri cezalarla eziyet edilmesini ve zulmedilmesini önleyen çok önemli bir insanî ilkedir. Nitekim bu prensip Kur’anın “Hiçbir günahkar başkasının günah yükünü çekmez.”¹⁶¹, “Herkesin kazandığı yalnız kendisine aittir.”¹⁶² “Herkes kazandığının karşısında rehindir.”¹⁶³ ayetleri ile ortaya konmuştur.

b.Suçlunun Islah Edilmesi

Cezanın amaçlarından birisi de suçluyu ıslah etmektir.¹⁶⁴ Suçlunun ıslah edilmesi de ancak, suç siyaseti belirlenirken suçlunun kendisine önem verilmesine, bozuk olan durumunun düzeltilmesine ve her suçlunun şartlarına uygun olan farklı cezaların uygulanmasına dikkat etmekle mümkündür.¹⁶⁵

Ceza, suçludaki insanlık saygısını küçültüp, incitecek mahiyette olmamalı¹⁶⁶ ve suçlunun ruhsal hayatında bir değişikliğe sebep olmalıdır. Cezadan sonra suçlu ıslah edilmiş iyi bir insan olarak topluma dönmelidir.

Ceza, suçlunun tekrar suç işlemesini önleyecek ve suçluyu uslandırarak şekilde şahsiyete göre değişik olmalıdır. Suçlunun ıslahı hususunda ilk unsur, onun tanımakla elde edilir, tanımadan ıslah etmek imkansızdır.¹⁶⁷ Dolayısıyla suçlunun

¹⁵⁸ 2. Bakara 286.

¹⁵⁹ 22. Hacc, 78.

¹⁶⁰ Riyad Meydânî, 62; Taner, 570,571.

¹⁶¹ 35. Fatır 18; 6. En’am 164.

¹⁶² 6. En’am 164.

¹⁶³ 74. Müddesir 38.

¹⁶⁴ Erem, *Adalet Psikolojisi*, 349; Kunter, “*Suçluların Terbiye ve Islah Edilmesi*”, 413; Faruk Erem, *Türk Ceza Hukuku*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1958, 126; Arsal, 198.

¹⁶⁵ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 160; Bettiol, 10,12; Ansay, 227;

¹⁶⁶ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 160

¹⁶⁷ Erem, *Adalet Psikolojisi*, 351

şahsı göz önüne alınmaksızın, yalnız suça göre belirlenen ceza, suçlunun ıslahı açısından etkili olmaz. Suçlunun şahsiyetine göre cezanın belirlenmesine ise cezanın ferdileştirilmesi denir.¹⁶⁸Modern hukukta 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra cezaların suçları önlemede yetersizliği cezalarda ferdileştirilme fikrini ve uygulanmasını yaygınlaştırmıştır.¹⁶⁹Nitekim her suç işleyenin, toplumun güvenliği açısından durumu aynı olmaz. Bir şekilde suç işlemiş, düzenli yaşamı olan bir insan basit bir cezadan etkilenecek uslanabilir.¹⁷⁰

Islah nazariyesine göre fail, suç işlediği için değil, bir daha suç işlemesin diye cezalandırılır.¹⁷¹Yani hırsız çaldığı için değil bir daha çalmayacak insan haline getirilmek için cezalandırılır. Bu nazariyeye göre en iyi ceza en fazla ıslah kudretine sahip olan müeyyidedir.

Islahı mümkün olmayan olabileceği düşüncesi ıslah edici cezaların yanı sıra, suçluyu cemiyetten uzaklaştırıcı cezaların olmasını da gerektirmektedir.¹⁷²

İslam ceza hukukunda , suçlunun şahsı mümkün mertebe göz önüne alınmıştır.¹⁷³Fakat topluma yönelik suçlarda, suçlunun şahsından ziyade toplumun ve düzenin korunması ön plandadır.

Hadd cezalarında ve kisasda, şahsî yönden daha ziyade toplumsal yöne dikkat edildiği için bu cezalarda suçlunun ıslah edilmesi gayesinin ön planda olmadığını söyleyebiliriz.¹⁷⁴Çünkü bu cezaların temel amacı devlet ve toplum düzeninin korunmasıdır. Toplum maslahatının ön planda bulunduğu durumlarda ise kişilerin maslahatları arka planda kalır.¹⁷⁵Ancak bu cezalarda suçlunun şahsının tamamen ihmal edilmesi de söz konusu değildir.

Hadd cezaları sabit olup değiştirilmesi veya farklı uygulanması mümkün değildir.¹⁷⁶ Tazir cezalarının tespitinde ise suçlunun durumu göz önünde bulundurularak ıslahına en uygun cezayı seçme hakkı hakime

¹⁶⁸ Erem, *Türk Ceza Hukuku* , 139; Dönmezer, *Ceza Hukuku (Husûsî Kısım)*, 547; Akşit, 97

¹⁶⁹ Dönmezer- Erman, II/559

¹⁷⁰ Akşit, 97

¹⁷¹ Kunter, “*Suçluların Terbiye ve Islahı*”, 417; Arsal, 198.

¹⁷² Erem, *Türk Ceza Hukuku*, 138; Kunter, “*Suçluların Terbiye ve Islahı*”, 420,423.

¹⁷³ Behnesi, 169,170; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/152,153.

¹⁷⁴ Avdeh, I/511; Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, Yelken Matbaası, İstanbul 1984, 238,239

¹⁷⁵ Avdeh, I/62,63.

¹⁷⁶ Çalışkan, “*İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları*” , 378.

bırakılmıştır.¹⁷⁷Nitekim halkın yüksek tabakasından olan bir kişi için suçunun bildirilmesi, mevki sahibi bir kimse için mahkemeye çağrılmak, orta sınıftan bir insan için hapsedilmek, toplumun ahlaken en alt tabakasından birisi için dövme ve hapsedmek aynı suç için ceza olabilmektedir.¹⁷⁸

c. Mağdur ve Yakınlarının Teselli ve Tatmin Edilmesi

Cezanın amaçlarından bir diğeri de mağdur ve yakınlarının teselli ve tatmin edilmesidir. Çünkü suçluların devlet otoritesi tarafından, zamanında yakalanıp cezalandırılmaması veya cezalandırıldıktan sonra affedilmesi durumunda, mağdur ve yakınlarının kını ve nefreti artmakta ve bunun sonucu olarak öçlerini bizzat kendileri almak için harekete geçmektedirler. Bu ise karşılıklı öç alma duygularının kabarmasına ve cinayetlerin artmasına sebep olur.¹⁷⁹Şahsî öç almak ise kendisine karşı suç işlemiş kimsenin veya ailesinin suçludan intikam alması demektir ki buna göre mağdur, saldırganı dilediği gibi cezalandırma hakkına sahiptir.Toplum, suçlunun cezalandırılmasına müdahale etmez.¹⁸⁰

Şahsî öçte suçluya yapılan muamelenin bir sınırı yoktur.¹⁸¹Bu durum ise suçluya işlediği suça göre çok daha ağır bir ceza ile cezalandırılmasına yol açmaktadır.¹⁸²Dolayısıyla şahsî intikam şeklindeki bir cezalandırmanın adaleti temin ettiğini söylemek mümkün değildir. Ayrıca mağdur ve yakınları sadece suçlunun cezalandırılmasıyla yetinmeyip zaman zaman akrabalarını cezalandırma yoluna gitmektedir. Bu da toplumdaki düzensizliği ve adaletsizliği iyice artırmaktadır.

Kan davaları kişisel öç almanın bir sonucudur. Çünkü, suçluya karşı yapılan muamele şiddetli olunca, diğer taraf da buna teslimiyet göstermeyip, tekrar harekete geçmektedir. Bu durum ise karşılıklı öç almaların teselsülen devam etmesine ve kan davalarına yol açmaktadır.¹⁸³ Dolayısıyla karşılıklı düşmanlıkları ve kan davalarını

¹⁷⁷ Meydânî, 618; Avdeh, I/614-616, 630-631; Babertî, V/345; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/144-148.

¹⁷⁸ İbn Abidin, III/178.

¹⁷⁹ Aşûr, 229.

¹⁸⁰ Taner, 16,19;Erdoğan Göğer, *Hukuk Başlangıcı Dersleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1974, 221; Arsal, 186,187.

¹⁸¹ Taner,s.16,19; Şeref Gözübüyük, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Sevinç Matbaası, Ankara 1973, 11,12.

¹⁸² Nur Centel, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*,Beta Basım, İstanbul 2002, 6.

¹⁸³ Mahmut Tezcan,*Kan Davaları*, Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,Ankara 1981, 6,12.

ortadan kaldırmak için, suçlunun cezasız bırakılmaması gerekmektedir. Suçluların cezalandırıldığını gören mağdur ve yakınları, suçlunun gerektiği gibi cezalandırıldığını düşünerek teselli ve tatmin olmakta ve kini dinmektedir.

İslam ceza hukukunda ceza verirken, mağdur ve yakınlarının teselli ve tatmin edilmesi gözetilen hedeflerden birisidir.¹⁸⁴ Özellikle şahıslara karşı işlenen suçlarda mağdur ve yakınlarının kininin dindirilmesini, teselli ve tatmin edilmesini hedeflemekte olup, bu gibi suçlarda temel ceza olarak kısas prensibini kabul etmiştir.¹⁸⁵ Bu prensibe göre mağdur yakınları kısas isteme, affetme veya diyet alma arasında muhayyerdir. Ancak bu cezaları bizzat uygulayan mağdur ve yakınları değil değil, devlettir. Hatta gerekli mercilerden habersiz olarak kısasın mağdur ve yakınları tarafından uygulanması durumunda bu kişiler cezalandırılır.¹⁸⁶ Bu şekilde meşru bir yolla düşmanlıklar giderilmiş olur.¹⁸⁷

Suçluya verilecek cezanın adil olması gerekmektedir. Yani suçtan zarar gören kişi veya kişilerle suçtan zarar gören toplumun uğradığı zarar giderilmelidir.¹⁸⁸ Suçluya cezanın gerektiğinden az uygulanması durumunda, mağdur taraf rahatsız olacak; gerektiğinden fazla uygulanması durumunda ise suçlunun yakınları bu cezaya rıza göstermeyip rahatsız olacaklardır. Sonuç olarak her iki durumda toplumda düşmanlığın ve nefretin artmasına, dolayısıyla toplum düzeninin bozulmasına sebep olacaktır. Öyle ise bütün herkesin kabul edebileceği adil bir cezanın uygulanması gerekmektedir.

Kısasın uygulanması mümkün olmayan durumlarda, mağdur yakınlarının teselli ve tatmin edilmesi için, zararı tazmin yoluna gidilir.¹⁸⁹ Katilin diyeti ödemeye gücü yetmezse âkilesi, onların da gücü yetmezse devlet bu diyeti öder.¹⁹⁰ Bütün bunlar kısas cezası uygulanmasa bile, tazmin suretiyle mağdur ve yakınlarının teselli ve tatmin edilmesi içindir.

¹⁸⁴ Aşûr, 299.

¹⁸⁵ Bilmen, III/35.

¹⁸⁶ Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf Şirazî, *el-Mühazzebe*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır 1958, II/174-178.

¹⁸⁷ Abdurrahman Cezerî, *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezahibi'l- Erbaa*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyye, Kahire (t.y.), V/263; Bilmen, III/35.

¹⁸⁸ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 157,158.

¹⁸⁹ Ebû Zehra, *el- Ukube*, 48-49; Ebu Zehra, *el-Cerime*, 18-20.

¹⁹⁰ Şirazi, II/122.

d. Husûsî Caydırıcılık

Husûsî caydırıcılık, suçluya uygulanan cezanın, suçlu üzerinde bıraktığı ve failin bu suçu tekrar işlemesine engel olan etkisidir.¹⁹¹

Cezalar caydırıcı olmalıdır.¹⁹² Yani ceza, suç işlemeden önce suçların suç işlemesine engel olmalı, suç işlendikten sonra ise o suçun tekrar işlenmesini önlemelidir.¹⁹³

Ceza, yerine getirilmesi esnasında, her şeyden önce suçu meslek edinme, suç alışkanlık, suçta tekerrüre yani yeni suçların işleme tehlikesine karşı bir savunmadır.

Ceza, iki şekilde suçlunun suç işlemesini önlemektedir. Birincisi fiziksel önleme şeklidir ki, burada suçlu fizik olarak zarar verme imkânından mahrum edilir. Yani maddeten yeni suçları işleme imkânından alıkonulur. Bu açıdan ceza suçluyu cebren zararsız kılmanın bir vasıtası olarak, toplumdan süreli veya süresiz tasfiyesi usûlü olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı cezalar yapılarından ötürü mutlak ihraç ve tasfiye amacını gütmektedirler. Bu cezalar suçluyu mutlak biçimde toplumdan ihraç eden cezalardır ki bunlar ya suçlunun fiziksel varlığını kaldırılması sonucunu doğuran öldürme ya da şahsî hürriyeti süresiz kısıtlayan müebbet hapis cezasıdır.¹⁹⁴ Bu tür cezaların amacı, suçluyu toplumdan tasfiye etmektir.¹⁹⁵ Diğer bazı cezalar , şahsî hürriyeti süreli kısıtlayarak, suçlunun toplumdan kısmen ihracını sağlayan cezalardır.¹⁹⁶ Bu cezalar, suç işlenerek gösterilen tehlikelik halinin, suçlunun hürriyet ortamına suçlunun yeniden bozmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

Cezanın suçlunun suç işlemesini önlemesinin ikinci şekli de psikolojik engelleme şeklindedir. Bu suçluyu ıslah ederek, düzelterek, yeniden topluma kazandırarak, yeni suçlar işlemesini önlemek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ceza suçlunun topluma intibakını sağlayan bir araç olmaktadır.

¹⁹¹ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 159; Önder,12; Erem,*Türk Ceza Hukuku*,138,139; Kantar,34;Taner, 560,561.

¹⁹² Şatıbî,II/54; Cezerî, V/209; Sava Paşa,222,223;Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, AÜHF Yayınları,Ankara 1985, 77,78;Erem,*Türk Ceza Hukuku*,138,139; Honig, 43-49, Önder, 4,12,13; Taner, 560,561.

¹⁹³İbnu'l-Hümâm, IV/112.

¹⁹⁴ Zeki Hâfızoğulları, *Ceza Normu*, (m.y.), Ankara 1996, 199,200.

¹⁹⁵ Dönmezer-Erman,II/1340.

¹⁹⁶ Hafızoğulları, 200.

Ceza yoluyla özel önleme üç noktada kendisini gösterir. Birincisi korkutucu olarak, ikincisi iyileştirici olarak, üçüncüsü ise toplumu faile karşı koruyucu olarak.¹⁹⁷

Husûsî caydırıcılıktan bahsedebilmek için, suçlunun hayatının devam etmesi şarttır. Ancak ölüm cezasında suçlunun hayatı sona ermektedir. Bu nedenle ölüm cezalarında, suçlunun caydırılması hedefinin olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü suçlunun caydırılması demek, uygulanan cezanın kendisinde bıraktığı tesir sebebiyle, daha sonraki yaşantısında aynı suçu işlememesi demektir. Dolayısıyla ölüm cezasındaki amacın husûsî caydırıcılıktan çok toplum düzeninin korunmasını sağlayan umûmî caydırıcılıktır.

Ölüm cezasının dışındaki cezalarda ise husûsî caydırıcılık ön plandadır. Bazen bu cezaların teşhir edilerek uygulanması caydırıcılık etkisini daha da artırmaktadır.

2.Cezaların Topluma Yönelik Amaçları

a. Toplum Maslahatının Korunması

Maslahat, faydalı olanı elde etmek, zararlı olanı ise izale edip gidermektir.¹⁹⁸ Topluma yararlı ve faydalı olan şeylerin celb edilmesi maslahat olduğu gibi aynı zamanda zararlı olan şeylerin def edilmesi de maslahattır. Çünkü her iki durumda da toplumun menfaati söz konusudur. Ancak saf yarar ve saf zarar her ne kadar mevcutsalar da, karışık yarar ve zarara oranla nadir bulunurlar.¹⁹⁹ Bu durumda zarar veya yarar yönünden hangisinin daha ağır bastığına bakılır.²⁰⁰ Maslahat ve fayda yönü ağır basan hususlar emredilir, zarar yönü ağır basan hususlar ise yasaklanır. Burada yasaklanan az da olsa fiilde bulunan fayda değil, daha ağır basan zarar yönüdür.

¹⁹⁷ Bahri Öztürk- Mustafa Ruhan Erdem- Veli Özer Özbek, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2002, 303.

¹⁹⁸ Abdulvahhap Hallaf, *İslam Hukuk Felsefesi* (çev. Hüseyin Atay), AÜİF Yayınları, Ankara 1985,265; Mustafa Baktır, *İslam Hukukunda Zarûret Hali*, Emel Matbaacılık, Ankara 1981,175; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1988,80.

¹⁹⁹ Aşûr, 124.

²⁰⁰ Şatubî, II/25.

Maslahat genel olmalıdır. Bir maslahata göre hüküm verildiğinde bu hüküm insanların çoğunluğu için fayda sağlamalı veya çoğunluğu ilgilendiren bir zararı gidermelidir.²⁰¹ Bu anlayış İslam hukukunun temel prensipleri içerisinde yer almaktadır ve mecellede "Zararı âmı def" için zararı hâs ihtiyar olunur" şeklinde kaideleştirilmiştir.²⁰²

Maslahatın İslam hukukuna göre muteber olabilmesi için bu maslahatın islamın esaslarına ve amaçlarına uygun olması gerekmektedir. Dolayısıyla, islamın prensiplerine aykırı olan bir hususun maslahat kabul edilmesi mümkün değildir.²⁰³ Buna göre maslahatın muteber olduğuna işaret eden bir nassın bulunması gerekir. Böyle muteber bir işaret bulunmasa bile, bu hususun yasaklandığına işaret eden nass bulunmamalıdır.²⁰⁴

İslam hukukunda sağlam bir toplum için hadd cezaları ağır belirlenmiş ancak bu hadlerin tatbikindeki şartlar da ağırlaştırılmıştır. Hata yoluyla meydana gelen ölümlerde kan bedelinin suçlunun erkek akrabası (âkile) veya mensup olduğu kurum içerisinde paylaşarak ödenmesi, her ferdin yakınlarını ve çalışma arkadaşlarını uyarmayı ve suç işlemelerine engel olmalarını sağlayarak toplum düzeninin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.²⁰⁵

Toplum düzeninin korunması ve devamı için maslahatın gözetilmesi şarttır. Gözetilen bu maslahatlar zarûrî, hâcî, ve tahsînî maslahatlar olmak üzere üçe ayrılır.²⁰⁶

a.1. Zarûrî Maslahatlar

İnsan yaşamı için zorunlu olan maslahatlardır.²⁰⁷ Bu maslahatlar insanların hayatlarını teminat altına alır, toplum düzeninin devamını sağlar ve emniyetli bir ortam oluşturur. Bu maslahatlar bulunmadığı takdirde, toplum düzeni darmadağın olur ve hayat çekilmez hale gelir.²⁰⁸ Dolayısıyla toplum hayatının bir düzen içerisinde

²⁰¹ Ali Pekcan, *İslam Hukukunda Gaye Problemi*, Kilim Matbaası, İstanbul 2003, 76.

²⁰² Ali Himmet Berki, *Açıklamalı Mecelle*, Hikmet Yayınları, İstanbul 1978, md.26.

²⁰³ Muhammed Ebû Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi*, (Çev. Abdülkâdir Şener), Fecr Yayınevi, Ankara 1990, 238, 239; Muhammed Zerka, *Şerhu'l-Kavâidi'l-Fıkhyiye*, Daru'l-Kalem, Dimeşk 1989, 228, 229.

²⁰⁴ Pekcan, 75.

²⁰⁵ Abdülaziz Bayındır, *İslam Muhakeme Usulu*, (m.y.) İstanbul 1986, 128.

²⁰⁶ Ebû Hâmid Muhammed Gazalî, *El-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, (m.y.), Bulak 1322, I/636.

²⁰⁷ Pekcan, 125.

²⁰⁸ Şatibi, II/8-12; Aşûr, 139; Atar, 295, 296.

devam etmesi için bu tür zarûrî maslahatların gözetilmesi, korunması ve bu hususlara dikkat edilmesi gerekir.

İslam hukuku, insan hayatı ve toplum düzeninin devamı için zarûrî maslahatları beş esasta toplamıştır. İslam hukukunda belirlenmiş cezalar da bu beş prensibin korunmasına yönelik olup, kısas ve hadd cezaları bu maksatla konulmuştur. Bu prensiplerin korunması toplum düzeni için şart olduğu gibi, insanların saygınlığının korunması için de şarttır. Bunlar maslahatların en kuvvetlisi olup, korunmaları zarûrîdir. Bu prensipler, canın, aklın, dinin, neslin ve malın korunmasıdır.²⁰⁹

a.2. Hâcî Maslahatlar

Hâcî maslahatlar, zaruret derecesine ulaşamamış genel ihtiyaçlardır.²¹⁰ Bu ihtiyaçlar gözetilmediği takdirde toplum düzeni bozulmaz ancak rahat olarak ta yürütülemez²¹¹

a.3. Tahsînî Maslahatlar

Bir zarûret ve ihtiyaçtan dolayı olmayıp sadece güzeli en uygununu seçmek cinsinden olan maslahatlardır.²¹²

b. Genel Ahlak ve Adabın Korunması

Hem ahlak ve hem de hukuk toplumsal ilişkileri düzenleyip insanların mutlu bir şekilde hayatlarını sürdürmelerini hedeflemektedir. Bu iki sistem birbirinin aynı olmasa da birbirlerini tamamlamaktadır. Ahlak, hukukun içeriğini güçlendirirken, hukuk düzeni de maddesel yaptırım olanağı ile ahlak düzenini pekiştirmekte ve böylece hukuk düzeni ahlak düzeninin hizmetinde bulunmaktadır. Ayrıca hukuk, asgarî bir ahlakilik vasfına hâiz olmazsa, o zaman sadece kör bir tahakküm haline gelir.²¹³

²⁰⁹ Gazalî, *el-Mustasfa*, I/287; Şatıbî, II/8-12; Cezerî, V/48; Hallaf, 380-384; Muhammed Ebû Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi*, çev. Abdulkâdir Şener, Fecr Yayınevi, Ankara 1990, 238-239; Heyet, *el – Medhal li Dirâseti’ş-Şerâti’l-İslamiyye*, Daru’l-Marife, (y.y.)1980, 157-158.

²¹⁰ Cüveynî, İmâmu’l Harameyn Ebû’l Maâlî Abdülmelik b. Muhammed b. Abdillâh b. Yusuf , *el-Varakat fî Usûli’l Fıkh*, Mektebetü’l-Haşimiyye, Dîmeşk 1324. II/608.

²¹¹ Şatıbî, II/8, 12; Muhammed Tahir b. Aşûr, *İslam Hukuk Felsefesi*, çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1988, 143; Atar, 79.

²¹² Cüveynî, II/610.

²¹³ Yavuz Abadan, *Hukuk Felsefesi Dersleri*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1954, s. 90-91; Gözübüyük, s.12-13; Adil İzveren, *Hukuk Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1988, s.91,100.

Ceza hukuku ile sıkı bir münasebeti olan ahlak içtimaî ahlak olup, toplumsal düzeni bozucu mahiyetteki ahlaka aykırı davranışlara, ceza hukuku müdahale eder. Ahlaken suç kabul edilen fiillerin cezalandırılması iki şekilde olmaktadır. Bunlar dünyevî ve uhrevî cezalardır. Dünyevî cezalar, isbat edilecek olan ahlakî suçların siyasî otorite tarafından cezalandırılması olup bu cezalar engelleyici ve menedici olmak için meşrû kılınmıştır. Uhrevî cezalar ise hakim önünde isbat edilmesi mümkün olmayan kin, haset, düşmanlık gibi suçlar için olan cezalardır.

İslam ceza hukuku, ahlakî değerlere saygı gösterilmesini ve uyulmasını amaçlamakta ve fuhşun ve iftiranın bulunmadığı temiz bir toplum ve ortam istemekte ve bunu sağlamak için mücadele vermektedir. Bunun içindir ki, toplumda fuhşun yaygınlaşmasına, kanların ve neseplerin karışmasına, ailevî düzenin çökmesine ve gayrı meşru yollardan şehvî duyguların giderilmesine yol açan ve toplum düzeni için son derece zararlı olan zina suçu için şiddetli bir ceza belirlenmiştir. İslam hukuku bu denli zararlı olan suçu önlemek için bir taraftan insanları evlenmeye ve meşru yollardan birlikte olmaya teşvik ederken²¹⁴ diğer taraftan da zinaya götürebilecek olan sebepleri önlemeye çalışmaktadır. Mesela koruyucu bir tedbir olarak kadınların cahiliye kadınları gibi açılıp saçılmamaları²¹⁵ kadınların ve erkeklerin bakışlarını ve namuslarını korumaları, kadınların örtülmesi gereken zînet yerlerini örterek insanların dikkatini çekici hareketlerden ve davranışlardan uzak durmaları emredilmiştir.²¹⁶

Toplumda sözle de olsa fuhşun ve ahlaksızlığın yayılmasını istemeyen İslam hukuku, işlenen suçların mümkün mertebe açığa çıkmamasına ve örtülmesine gayret göstermektedir. Suçların ortaya çıkarılarak ve konuşularak suçluların daha da cesur davranmasına engel olmak için bu suçların isbatında oldukça ağır şartlar ileri sürmüştür. Suç kesin belli olmaksızın başkasını zina suçu ile suçlayanlara ise Kur'anda da ifade edildiği üzere kazf cezası olarak seksen değnek cezası²¹⁷ kazfeden kişinin şahadetinin kabul edilmemesi ve fisk ile damgalanması cezası uygun görülmüştür.

---

²¹⁴ 24. Nûr 32.

²¹⁵ 33. Ahzap 33.

²¹⁶ 24. Nûr 30,31.

²¹⁷ 24. Nûr 4.

c. Adaletin Sağlanması

Hukukun amacı toplumda düzenin sağlanması olup bu gaye ancak herkesin bu düzene uymasıyla gerçekleşir. Hukuka uygun yaşamak ise sadece maddesel yaptırım olan ceza veya tazminat ile gerçekleşemez. Bu yaptırımların yanı sıra hukuka saygınlık kazandıran adalet ilkesinin de kanunlarda gözetilmesi gerekmektedir.

Adalet genel anlamda herkese payına düşeni vermek demektir.²¹⁸ Adaletle muamelenin neticesi, hukukî münasebetlerle birbirine bağlı olanların, aralarında ihtilafa meydan kalmayacak şekilde tatmin olmalarıdır.

İslam hukuku, adalet esasına dayanmakta ve adaleti gerçekleştirmeyi temel hedef olarak kabul etmektedir. Kur'an'da "Allah adaleti emreder."²¹⁹ "Allah size insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi ister."²²⁰ ayetlerinde olduğu gibi pek çok ayette adalet prensibi zikredilmekte ve adaletin gerçekleştirilmesi emredilmektedir.

Ceza işlenen suçun karşılığını ödetmek suretiyle mutlak adaleti sağlar. Bunun için de cezanın işlenen suça denk olması gerekmektedir. Nitekim Kur'an'da "Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin."²²¹ ve "Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde kötülüktür."²²² ayetlerinde işaret edildiği üzere, suçun karşılığının yani cezanın suça denk olması gerektiği belirtilmektedir. Bunun için İslam hukukunun kabul ettiği temel ceza kısastır. Çünkü kısas adalete dayanmakta olup suça denk bir cezadır.

---

²¹⁸ Güriz, *Hukuk Felsefesi*, 68,69; Abadan, 99-105.

²¹⁹ 16.Nahl, 90.

²²⁰ 4. Nîsa, 58.

²²¹ 16. Nahl, 126.

²²² 42. Şûrâ, 40.

Adaletin sağlanabilmesi için, cezanın suça uygun ve denk olması yeterli olmayıp aynı zamanda cezaların umûmî olması da gerekmektedir.²²³ “Ceza genel olmalıdır” başlığında değindiğimiz üzere, suçu işleyen herkesin layık olduğu cezaya çarptırılması ve suçlular arasında ayırım yapılmaması gerekmektedir. Bunun içindir ki İslam ceza hukukunda hadd cezalarının miktarları nasslarla belirtilmiş olup bu miktarların değiştirilmesi ve cezaların belirlenen miktardan az veya çok uygulanması mümkün değildir.²²⁴

d. Umûmî Caydırıcılık

Cezaların tespit edilen gayelerinden birisi de umumi önleyicilik vasfıdır.²²⁵ Umumi caydırıcılık ise, suçlulara uygulanan cezaların toplum üzerinde bıraktığı ve insanları suç işleme düşüncesinden uzaklaştıran etkisidir.²²⁶ Yani uygulanacak cezalar başkalarının da aynı suçu işlemesini önleyecek vasıfta olmalıdır. Bunun için ceza suç işlemeden önce suça engel olmalı, suçun işlenmesi halinde tekrar işlenmesini önleyici mahiyette olmalıdır.²²⁷ Dolayısıyla cezalar haddizatında korkutuculuk vasfına sahip olmalıdır ki, bu korkutucu mahiyeti başkasının muhtemel suçunu önlesin.²²⁸

²²³ Gözübüyük, 5-8; Abadan 99-105.

²²⁴ Abdulgani el-Ganimi el-Meydâni, *el-Lübab fî Şerhi'l-Kitab*, Dersaadet Kitabevi, İstanbul (t.y.), III/181.

²²⁵ Nurullah Kunter, “*Cezalardan Neler Bekliyoruz, Neler Beklemeliyiz*”, *Siyasî İlimler Mecmuası*, sayı. 145, Nisan 1943, 3,4 ; Doğan Soyaslan, *Kriminoloji (Suç ve Ceza İlimleri) Dersleri*, Adalet Matbaacılık, Ankara 1996, 144; Mustafa T. Yücel, *Suç ve Ceza Anatomisi*, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1973, 112; Önder, 12.

²²⁶ Önder, *Ceza Hukuku*, 12,13; Taner, 560,561.

²²⁷ Timur Demirbaş, *Kriminoloji*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2001, 314; Zeki Hafizoğulları, *Ceza Normu*, (my.), Ankara 1996,194.

²²⁸ Bahri Öztürk- Mustafa Ruhan Erdem- Veli Özer Özbek, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2002, 302,304.

Cezanın önleyiciliği, cezanın şiddetinden değil²²⁹ kesinliğinden kaynaklanmaktadır.²³⁰ Yani her suç işleyen mutlaka cezalandırılacağı kanaati suçun işlenmesini önleyebilir. Buna göre caydırıcılığın tam olarak sağlanabilmesi için, cezaların önceden tespit edilmesi ve bilinmesi yeterli olmayıp, aynı zamanda bu cezaların ayırım yapmaksızın suç işleyen her suçluya uygulanması gerekir. Ancak herkes ceza korkusundan aynı derecede etkilenmemektedir. Çünkü bazı suçlar diğer suçlar kadar frenlenemez ve kontrol edilemezler. Örneğin şahsa karşı işlenen suçlar hissî unsur içerdiğinden mantıkî cezalarla bu nevi suçların önlenmesi pek kolay olmaz zira bu nevi suçları işleyen kimseler, zararlı ve tahripkar fiillerin sonuçlarını düşünmezler.

Cezaların önleyici etkisi, şahısların bulunduğu sosyal sınıf, yaş, yaşayış, tecrübeleri, zeka, ahlakî eğitim ve diğer faktörlere bağlı olarak da değişebilmektedir.²³¹

Cezalandırmanın en önemli amacı olan önlemeye ağır cezalarla, halkta korku yaratarak veya ölçüsüz bir cezalandırma ile asla varılamaz.²³² Ancak toplumun menfaati cezayı ağırlaştırmayı gerektiriyorsa ceza ağırlaştırılmalı, hafifletmeyi gerektiriyorsa hafifletilmelidir.²³³ Bu durum hadd cezaları sabit olduğunda ta'zir cezaları için geçerlidir.

---

²²⁹ Erol Cihan, “*Ceza Muhakemesi Hukukunun Gayesi*” İÜHFİM, sayı:3-4, c.XXVIII, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1963, 706.

²³⁰ Yücel, 117; Erem, *Türk Ceza Hukuku*, 138,139.

²³¹ Yücel, 112.

²³² Cihan, 706.

²³³ Maverdî, 236; İbn Ferhûn, Burhânuddîn İbrahim b. Ali b. Ebi'l-Kâsım Muhammed, Tabsıratu'l-Hukam fî Usûli'l-Akdiyye ve'l-Menâhici'l-Ahkâm, el-Matbaatu'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1300, II/143,196.

İKİNCİ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNDA
SUÇLA MÜCADELE VE SUÇLULARIN ISLAHI AÇISINDAN
CEZALAR

I. İSLAM HUKUKUNDA SUÇLA MÜCADELE VE CEZALAR

A. SUÇLA MÜCADELENİN TANIMI

Bugün suçla mücadele kavramından, suç riskinin önceden sezilmesi, görülmesi, tanınması ve değerlendirilmesi bunu ortadan kaldırmak veya azaltmak amacıyla gerekli girişim ve hareketlerin başlatılması anlaşılmaktadır.²³⁴ Buna göre suçun türü ne olursa olsun, mutlaka doğru ve tam olarak tespit edilmeli ve daha sonra suça karşı tedbirler uygulamaya konulmalıdır.

Suç ve suçlulukla etkin mücadele edebilmek için toplumun iyi organize olması, eğitilerek ve teknik olarak donatılmış suç kolluğuna sahip olması gereklidir.²³⁵ Ayrıca, insanların ceza korkusundan ziyade hukukî kayıtlar çerçevesi içinde doğru yolda hareket etme itiyadını da benimsemesi gerekmektedir.²³⁶

Suçla mücadele konusunda üç temel bakış açısı vardır. Bunlar:

1. Gerçek ve potansiyel suçluları dikkate almaksızın suç işleme imkanlarını azaltan suç önleme stratejileri
2. Suçluluğu önleme yani suç işleme riski altında bulunduğu düşünülen kimseleri hedefleyen politikalar
3. En az bir suçtan mahkum olanların mahkeme tarafından verilen cezaları uygulamak suretiyle suç işlemelerine devam etmelerini engelleme, yani suçluları ıslah politikasıdır.²³⁷

Çalışmamızın bu bölümünün esas konusunu ikinci madde oluşturmaktadır. İlk madde, ceza yerine geçen tedbirler ile gerçekleştirildiği için, konumuzun dışına çıkmamak adına burada kısaca değineceğiz. Üçüncü madde ise suçluların ıslahı başlığı altında ilerleyen konularda geniş bir şekilde ele alınıp incelenecektir.

²³⁴ Aytekin Geleri, *Fiziksel Güvenlik Tedbirleri Yoluyla Suç Önleme ve Suçun Yer Değiştirmesi* (*Türkiye’de Devlet, Toplum, Polis*), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, 207.

²³⁵ Demirbaş, 314.

²³⁶ Yücel, 113.

²³⁷ Kazım Seyhan, *Polislik ve Suçun Önlenmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, 173.

1. Suç İşleme İmkanlarını Azaltan Suç Önleme Stratejileri

Suç işlemenin sebeplerini açıklarken değindiğimiz insanda var olan ve ıslahı gereken hırs, gurur gibi özelliklerin, kişinin doğuştan getirdiği bedensel ve fizyolojik etmenlerin, sosyo-kültürel çevrenin ve ekonominin doğrudan doğruya müdahale edilmeden dolayı yollarla iyileştirilmesiyle gerçekleştirilen bir suç önleme stratejisidir.

Suç işleme imkanlarını azaltan suç önleme stratejilerinin örneklerinden bazıları şunlardır: Fiyatların yükselmesine mâni olan tedbirler mülkiyet aleyhinde işlenen bir çok suçun önüne geçer. İşsizliğin arttığı veya kışların fazla şiddetli olduğu zamanlarda fakir halka yiyecek ve yakacak temin etmek mala karşı işlenen suçların işlenmesini engeller. Alkolün sağlık açısından zararları, dinen haram oluşu hakkında halkı bilinçlendirmek, alkol ve alkollü içkilerin yapılışı, kullanılışı ve satışı hakkında sınırlamalar getirmek alkolizmin doğurduğu bir çok suçların azalmasını sağlar. Yine fakir halk için sıhî evlerin inşası, yolların gece aydınlatılması, kimsesizlerin barınacağı yurtlar yapılması, işsizlere iş bulacak teşkilatların kurulması, cezasını çekerek tekrar serbest hayata dönenlerin ellerinden tutulması pek çok hırsızlıklara, yankesiciliklere ve toplum aleyhindeki suçların işlenmesini engeller. Fakir kimseler için ucuz evlerin inşa edilmesi, özellikle büyük şehirlerde ailelerin üst üste yığılmalarının ve bu yüzden artan ahlaksızlıkların ve ırza geçmelerin, zinaların önüne geçebilecektir.²³⁸

İslam hukukundaki sedd-i zerâi' prensibi de suç işleme imkanlarını azaltan önleyici bir tedbirdir. Zerâa, “mefsedet ve mazarrat ihtiva edene, yasak olana ulaştırın her şey”²³⁹ anlamına gelmektedir. Sedd-i zerâi' ise, mefsemete götüren fiillerin yasaklanması anlamına gelir ki, bu fiiller mahiyetleri itibariyle şer'an caiz veya meşrû fiillerdir.²⁴⁰

İslam insan haklarına son derece önem verdiği için, sadece meydana gelen olaylara hüküm vermekle kalmayıp, zerai ilkesine bağlı olarak olumsuz sonuçlar

²³⁸ Nurullah Kunter, “*Ceza Yerine Geçen Tedbirler*”, Adliye Cerîdesi, sene:34, sayı:4, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1943, 234,235.

²³⁹ Vehbe Zuhaylî, *Usûli'l-Fıkh'il-İslâmî*, Dâru'l-Fıkr, Şam 1986, II/873.

²⁴⁰ Ebû Zehra, *Metodoloji*, 247; Zeydân, 321; Şa'ban, 202.

doğurabilen bazı şeyleri yasaklamış ve bu durum İslam hukukunun hemen hemen her alanında kaynaklık etmiştir.²⁴¹

Zerayi'in uygulanmasına gelince, İslam hukukçuları bu ilkenin kötüye kullanımını önlemek için hepsinde ittifak edilmeyen bir takım şartlar belirlemişlerdir.²⁴²

Kur'anda ve hadislerde sedd-i zerâi' ile ilgili hükümler yer almaktadır ve örnekleri de çoktur.

Kur'anda, “Onların Allah'ı bir tarafa bırakarak taptıklarına (putlarına) sövmeyin. Sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler”²⁴³ ayetinde olduğu üzere Allah'a sövülmesine yol açacak bir fiil, normalde mübah olduğu halde yasaklanmıştır. Aynı şekilde bir başka ayette, “Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmasınlar (dikkatleri üzerlerine çekecek şekilde yürümesinler)”²⁴⁴ buyurularak mü'min hanımların ayaklarındaki halhalların sesi duyulacak şekilde veya dikkatleri üzerlerine çekecekleri tarzda yürümeleri yasaklanmıştır ki, bu yolla erkeklerin dikkatlerini çekmeye ve kötü düşünceleri harekete geçirmeye imkan hazırlamış olmasın.²⁴⁵

Yasak olan bir davranışa yol açmaması için yabancı bir kadınla baş başa kalmak da bu bağlamda haram kılınmıştır.²⁴⁶ Ayrıca yine yasak olan bir davranışa yol açmaması için mü'min kadın ve erkeklerden gözlerini haramdan sakındırmaları ve bakışlarına hakim olmaları istenmiştir.²⁴⁷ Hz. Peygamber de tabi surette bir kere bakışta bir sakınca görmemiş, ikinci bakışı ve ardarda bakışları günah saymıştır.²⁴⁸

Hz. Peygamberin “Allah, içkiye, içene, sunana, satana(ve satın alana), üretere, ürettirene, taşıyana ve taşıtırana lanet etsin.”²⁴⁹ sözleri ise içki içilmesi yolundaki her türlü yardımlaşma ve aracılığı yasaklar mahiyettedir. Yine Peygamberimiz ağız dolusu içkiye ya da sarhoş oluncaya kadar içmeye yol açmaması

²⁴¹ Osman Şahin, “İslam Hukuk Metodolojisinde Zerâyi' ve Uygulaması” ,İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sayı:7, (m.y.), Konya 2006, 242.

²⁴² Bu şartlar için bkz. Şahin, 226-243.

²⁴³ 6. En'am 108.

²⁴⁴ 24. Nûr, 31.

²⁴⁵ Şa'ban, 206.

²⁴⁶ Zeydân, Vecîz, 326.

²⁴⁷ 24. Nûr 30-31.

²⁴⁸ Tirmizî, V/101.

²⁴⁹ Ebû Davud,IV/81,82; İbn Mâce, II/1121,1122.

için “Sarhoşluk verenin azı da çoğu da haramdır”²⁵⁰ hadisiyle içkinin bir damlasını dahi yasaklamıştır.

Kin ve nefret hisleriyle insanların birbirlerinden uzaklaşmalarını veya insanların suç işlemelerine vesile olmaması için, başkasının evlenme teklif ettiği kadına, bu teklif reddedilmedikçe veya geri alınmadıkça, bir başkası tarafından evlenme teklif edilmesi, başkasının alışverişi üzerine alışveriş icra edilmesi, başkasının pazarlığı üzerine pazarlık yapılması da yasaklanmıştır.²⁵¹

Örnekleri daha da çoğaltabiliriz. Ancak kısaca şunu söyleyebiliriz ki, suç işleme sebeplerinin çeşitli tedbirlerle ortadan kaldırılması ile suçların işlenmesi önlenebilir. Ancak bu tedbirlerin suçları tamamen ortadan kaldırdığı iddia olunamaz. Bu tedbirlerle özellikle ekonomik ve sosyal amillerle ortaya çıkan suçları önleyebiliriz. Ancak suçun ekonomik ve sosyal amilin dışında pek çok nedeni vardır. Cezaların önemi burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu tedbirler uygulandıktan sonra, suç işleyen kimseleri ıslah etmek ancak cezaların uygulanması ile mümkün olabilecektir.

2. Emniyet Tedbirleri

Suç siyaseti açısından, yalnızca cezalarla toplumu korumak mümkün değildir. İlave araçlara ihtiyaç vardır ve bunlar da emniyet tedbirleridir.

Emniyet tedbirleri, isnad kabiliyeti hiç bulunmayan veya azalmış bulunan kimselerin suç genel teorisi esasları çerçevesinde suç olarak nitelenemeyen fiillerinin karşılığı olarak verilen yaptırımlardır. Ancak kanunla konulabilen bu yaptırımları gerektiren fiilleri işlediği sabit olan kimseleri ıslah veya tedavi etmek, bunların toplum içinde yeniden kendi başlarına yaşayabilmelerini mümkün kılmak ve toplumu tehlikeden korumak amacıyla yalnızca yargısal bir kararla hükmedilebilir. Bu yaptırımlar infaz edilmeleriyle ister istemez beraberlerinde hükümlü bakımından bazı yoksunluklar, sınırlamalar veya temel hak ve hürriyet kısıtlamalar getirmektedir.²⁵²

²⁵⁰ Tirmizî, VIII/58.

²⁵¹ Buhârî, III/571.

²⁵² Öztürk- Erdem- Özbek, 407.

Emniyet tedbirleri, doğrudan doğruya uygulananlar ve dolaylı olarak uygulananlar olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir. Doğrudan doğruya uygulananlar, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, uyuşturucu veya alkol müptelalığı gibi durumlarda uygulananlardır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde “ceza ehliyetine sahip olmayanların ıslahı” başlığı altında bu konuya değineceğiz.

Dolaylı olarak uygulanan emniyet tedbirleri ise cezaî sorumluluğun kısmen veya tam olarak var olduğu hallerde cezayı tamamlayan veya onun yerine geçen bir kurum olarak kabul edilmektedir. Bunlar bazı faaliyetleri ve meslek ve sanatı icradan men tedbirinde olduğu gibi özgürlüğü bağlayıcı, her nevi ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar geçici olarak geri alınması tedbirinde olduğu gibi haklardan yoksunluğu gerektirebilen tedbirlerdir.²⁵³

B. SUÇLA MÜCADELE AÇISINDAN CEZALAR

Suçla mücadele açısından cezaları değerlendirirken, suçlulara uygulanan cezaların toplum üzerinde bıraktığı ve insanları suç işleme düşüncesinden uzaklaştırma etkisinin üzerinde duracağız. Buna cezaların genel önleyici etkisi denilebilir. Zîra, cezaların tespit edilen gayelerinden birisi de umûmî önleyicilik vasfı olduğu bugünkü hukukta kabul edilmektedir.²⁵⁴ Bunun anlamı, uygulanacak cezaların başkalarının da aynı suçu işlemesini önleyecek vasıfta olmasıdır.

Suçlar toplumda yaygınlaştıkça hiç kimse canından, malından ve namusundan emin olamayacağı herkesçe bilinen bir husustur. Her ne kadar insanların suç işlemesine sebep olan etkiler ortadan kaldırılmaya çalışılmış olsa da yetersiz kaldığı durumlarda cezaların önleyici etkisinin devreye girmesi zorunludur.

Caydırıcılık gayesiyle, suç ve ceza arasındaki adaletin gözetilemeyeceği iddia edilerek, cezanın umûmî önleyicilik etkisi kabul edilmemektedir.²⁵⁵ Eğer cezanın amacı toplum üyelerini suç işlemekten vazgeçirmekse, suçlu sayılarak cezalandırılan kişinin bu suçu işlemiş olmasının veya olmamasının fazla bir öneminin olmadığı öne sürülmektedir. Hatta toplumun diğer üyelerini suç işlemekten caydırmak için,

²⁵³ Öztürk- Erdem- Özbek, 408.

²⁵⁴ Kunter, “Cezalardan Neler Bekliyoruz” , 3,4; Güriz, *Hukuk Felsefesi*, 77; Önder, 12; Erem, *Türk Ceza Hukuku*, 138.

²⁵⁵ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 159.

suçlunun gerektiğinden daha şiddetli biçimde cezalandırılmasının bile söz konusu olabilir. Halbuki bu yöntemde, suçluya hak ettiğinden fazla ceza verilmek suretiyle adalet anlayışından vazgeçilebilmektedir. Bu görüşe göre, cezanın umûmî önleyicilik vasfı göz önüne alınırken, caydırıcılığın daha fazla olması için daha ağır cezalar uygulanarak suç ve ceza arasındaki dengeye özen gösterilmelidir.²⁵⁶ Aksi takdirde umûmî caydırıcılık gayesiyle uygulanan bu cezalar, toplumda huzur ve istikrarı yerleştirmek yerine, toplumdaki düzeni iyice bozacak ve insanların kendi aralarında düşman olmalarına sebep olabilecektir.

Umûmî caydırıcılık için, sadece cezaların bulunması ve uygulanması yeterli olmayıp, insanlar üzerindeki caydırıcılık etkisini gösterebilmesi için bu cezaların alenî olarak da uygulanması gerekmektedir.²⁵⁷ Suçlunun cezalandırıldığını ve çektiği acıyı gören insanlar, bu durumdan etkilenirler ve suç işledikleri takdirde kendilerinin de aynı şekilde cezalandırılacağını ve acı çekeceğini düşünerek bu suçlardan uzak durmaya gayret göstereceklerdir. Ayrıca, cezaların alenî olarak uygulanması cezalandırmanın haddi aşmasını ve işkence boyutuna varmasını da önleyecektir.

Cezaların alenî uygulanması hususuna Kur'an-ı Kerim, "O ikisinin cezalandırılmasına müminlerden bir grup şahit olsun"²⁵⁸ ayetiyle işaret etmektedir.

Caydırıcılığın tam olarak sağlanabilmesi için sadece alenîlik yeterli olmaz. Buna ilaveten cezaların korkutuculuk vasfının da bulunması gerekmektedir. Korkutuculuk vasfına sahip olmayan cezaların uygulanması, suçlu için caydırıcı olmayacağı gibi, toplum için de caydırıcı olmaz.

Cezaların kanuniliği de suçla mücadelede önemli bir unsurdur. Çünkü suça uygulanacak cezanın daha önceden kanunda belirlenmiş olması, suç işlenmeden önce insanlar için bir tehdit unsuru oluşturmakta, insanları kanunlara uymaya zorlamakta ve genel olarak potansiyel suçluları suç işlemekten alıkoymaktadır. Kanunda cezanın mevcut olması ve işlenen suç karşılığında kim olursa olsun suçlunun muhakkak cezalandırılacağı anlayışı, toplum için bir ihtar niteliği taşımaktadır.

²⁵⁶ Ya'kub b. İbrahim Ebû Yusuf, *Kitâbu'l-Harâc*, Matbaatu Selefiyye ve Mektebetuha, Bulak 1302, 163.

²⁵⁷ Kunter, "Cezalardan Neler Bekliyoruz", 4; Akşit,39; Aşûr, 328.

²⁵⁸ 24. Nûr,2

Cezanın önleyiciliği sadece cezanın şiddetinde aranmamalıdır. Çünkü suçu önleyen cezanın şiddeti değil, uygulanacak cezanın kesin oluşudur. Yani her suç işleyenin muhakkak ceza göreceği kanaati suçu önleyebilir.

Suçla mücadele açısından cezaları şöyle bir sınıflandırmaya tabi tutabiliriz:

1. Bedenî Cezalar

Bedenî cezaları, ölüm cezası, celd (değnek) cezası ve el kesme cezası olarak tasnif etmiştik.

a. Ölüm Cezası

Ölüm cezası çok eskilere dayanan bir cezadır. Medeniyet ilerledikçe bu ceza sınırlandırılmış ve azaltılmıştır. Bu cezada suçlunun ıslah edilmesi gayesinin bulunmadığı açıktır. Caydırıcılık ve korkutma gayesi ön plandadır ve suçlunun zararsız hale getirilmesi söz konusudur.²⁵⁹ Hiçbir cezanın suçluyu ıslah etmede ve onu suçtan uzaklaştırmada yeterli olmadığı durumlarda bu cezaya başvurulmalıdır.

İslam ceza hukukunda Peygamberimizin hadisinde de ifade edildiği üzere, hadd olarak üç suç için ölüm cezası uygulanmaktadır.²⁶⁰

a.1. Masum bir insanın öldürülmesi durumunda, canî kısâsen öldürülür.²⁶¹ Çünkü, İslam hukuku insanın kutsal olan yaşama hakkına büyük değer vermiştir. Masum bir insanın öldürülmesini bütün insanlığın öldürülmesi gibi ve masum bir insanın hayatının kurtarılmasını da bütün insanlığın hayatının kurtarılması gibi olacağını kabul eden İslam dini²⁶² herhangi bir insanın haksız yere öldürülmesini büyük bir suç olarak kabul etmiş ve bunu şiddetle yasaklamıştır.²⁶³

a.2. Evli kişi zina ettiği zaman, zanî öldürülür.²⁶⁴ Çünkü burada İslam hukukunun korumayı hedeflediği beş değer arasında yer alan neslin korunması temel amaçtır.²⁶⁵ Neslin korunması ile de toplumda genel ahlak ve adabın, ailenin ve

²⁵⁹ Taner, s.581-585; Dönmezer, *Ceza Hukuku*, 587-595; Honig, *Hukuk Başlangıcı ve Tarihi*, s.43-49.

²⁶⁰ Ebû Davud, IV/180; Buhârî, IX/6.

²⁶¹ 2. Bakara 179.

²⁶² 5. Maide, 32.

²⁶³ 17. İsrâ, 33; 6. En'am 151; 4. Nisâ 93.

²⁶⁴ İbn Mâce, II/853-854; Ahmed b. Hanbel, I/183.

²⁶⁵ Sava Paşa, I/178; Behnesî, *es-Siyâsetü'l-Cezâiyye*, 334.

nesebin korunması hedeflenmektedir.²⁶⁶ Ayrıca zinanın suç kabul edilmesi, Allah'ın en güzel bir şekilde ve en değerli varlık olarak yarattığı insan bedenine saygınlığın ifadesi olarak, meşru yol evlilik dışında bu kutsal emanete dokunulmaması esasıyla ilgilidir.²⁶⁷

a.3. İslam dinini terk etmesi halinde, mürted (erkek) öldürülür.²⁶⁸ Burada da devlet düzeninin korunması ön plandadır. Yine bu bağlamda devlet başkanlığı sabit olan kişiye suçu olmayan birşeyde, bir te'vile dayanarak ve yenmek kasdı ile itaat etmeyip isyan etme fiili olan bağı yasaklanmış²⁶⁹ ve isyan edenlerin cezasının ölüm olduğu belirtilmiştir.²⁷⁰ Ayrıca, toplumun emniyeti açısından yol kesme suçuna öngörülen cezalar arasında ölüm cezası da vardır.²⁷¹

İslam hukuku, yaşama hakkının korunmasına yönelik olarak kısas prensibini kabul etmiştir. Yaşama hakkı herkes için eşit olduğu ve hiç kimsenin diğerine bir üstünlüğü olmadığı için, kısas prensibi kabul edilmiştir. Kısas, bir kişinin yaptığı aynısıyla cezalandırılması demektir. Dolayısıyla başkasını hayat hakkından mahrum eden katil “ Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde kötülüktür”²⁷² ayeti gereğince kendi hayat hakkından da mahrum kalır.

Kısas bizzat amaçlanan bir ceza değil, bilakis canların korunmasına yönelik bir cezadır. “Ey akıl sahipleri, sizin için kısasta hayat vardır”²⁷³ ayetinde de ifade edildiği üzere kısas, hayat söndürmek için değil hayat kurtarmak içindir. Haksız yere ve kasten öldürdüğü kişiye karşılık kendisinin de öldürüleceğini bilen kimse bu suçu işlemekten uzak durur. Böylece hem kendi canı hem de karşısındakinin canı korunmuş olur.²⁷⁴ Ayrıca kısas, işlenmeden önce suçu önlediği gibi işlendikten sonra da kan davalarının oluşmasını ve silsile şeklinde insanların birbirlerini öldürmelerini engellemektedir. Katilin, maktule karşı öldürülmesi, maktul yakınlarının kin ve nefretini söndürmekte ve böylece masum insanların öldürülmesi önlenmektedir.

²⁶⁶ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 85,86; Muhammed el-Hatip eş-Şirbini, Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifet Meâni Elfâzi'l-Minhâc, Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Mısır 1958, IV/154; Şirâzî, II/270.

²⁶⁷ Sava Paşa, I/178.

²⁶⁸ Ebû Davûd, IV/520.

²⁶⁹ 49. Hucurat, 9. Bağyin tanımı için bkz. Kâsânî, VII/90; Bilmen III/288.

²⁷⁰ İbn Nüceym, Bahru'r-Raik, V/152; İbnu'l-Hümâm, IV/411; Kâsânî, VII/140-141.

²⁷¹ Yol kesme suçuna öngörülen cezalar, zararın büyüklüğü oranında değişmek üzere, öldürme, asma, el ve ayakların çapraz kesilmesi ve sürgündür. Bkz. 5.Mâide 33.

²⁷² 42. Şûrâ,40.

²⁷³ 2. Bakara,179.

²⁷⁴ Serahsî, XXVI/ 60; Muhammed b. Ferâmuz b. Ali b. Molla Hüsrev, Dururu'l-Hükkâm fî Şerhi Gurari'l-Ahkâm, Şirketi Sahafiyye Osmaniye, İstanbul 1319, II/89.

İslam hukuku bir taraftan maktul yakınlarına kisası talep etme hakkı tanırken²⁷⁵ diğer taraftan da “Her kim kisası bağışlarsa,o kendisi için kefarettir”²⁷⁶ ayeti ile kisasın düşürülmesi için çağrıda bulunmuştur. Burada affın teşvik edilmesi ve bir fazilet olarak kabul edilmesi, kisas cezasının uygulanmak yerine caydırıcı maksatla konulduğunu göstermektedir. Yine kisasın uygulanacağı öldürme suçu için, katilin akıllı ve buluş çağında olması, katilin bir baskı altında olmadan suçu işlemiş olması, öldürme suçunu kasten işlemiş olması, maktulün masumu’d-dem olması gibi²⁷⁷ birçok şartın konulmuş olması ve şüphe durumunda bu cezanın düşürülmüş olması , bu cezanın caydırıcılık amacıyla konulduğunu göstermektedir.

Ta’zirle ölüm cezası verilebilmektedir. Buna siyaseten katil denilmektedir.²⁷⁸ Ancak durum tartışmalıdır. Çünkü, teoride ta’zirin te’dip için olduğu belirtilir.²⁷⁹ Ta’zir olarak verilecek cezayı hakim kararlaştırır ve ceza aynı cisten hadd cezasını aşamaz.²⁸⁰ Dolayısıyla ta’ziren ölüm cezasını başka bir statüye alma zarureti doğmuştur. Buna göre, örfî hukuk yaratmak elinde olan devlet başkanı, kendi takdir hakkına, yani siyasetine dayanarak ölüm hükmünü verir. Nitekim, ta’zir yoluyla ölüm cezası böyle verilmektedir.²⁸¹

b. Celd (değnek) Cezası

Celd kavramı genellikle sopa, değnek olarak açıklanmıştır.²⁸² Hadd cezalarından, muhsan olmayan kişinin zina etmesi,²⁸³ iffetli ve namuslu insanlara

²⁷⁵ 2. Bakara, 178.

²⁷⁶ 5. Mâide, 45.

²⁷⁷ Şirâzî, II/172-174; Kâsânî, VII/234-238.

²⁷⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İlâmu'l- Muvakkîn an Rabbi'l-Alemîn*, Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire (t.y.),106-108, Muhammed Selim el-Awwa, *fî Usûli'n-Nizâmi'l-Cinâi'l-İslâmî, Daru'l-Maarif*, Kahire 1988, 284.

²⁷⁹ Bilmen, III/330.

²⁸⁰ İbn Abidin, III/245.

²⁸¹ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katil*, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1963, 50.

²⁸² Vehbi, 179.

²⁸³ 24. Nûr,2.

zina iftirasında bulunulması (kazf)²⁸⁴ ve içki içme suçunun cezası olarak uygulanır.²⁸⁵ Ta'zir olarak ise cezası suçluya göre değişmektedir.²⁸⁶

Celd cezasının miktarı, Hz. Peygamber ve sahabenin uygulamalarıyla ortaya konmuştur. Hz. Peygamber ve Hz. Ebûbekir döneminde içki içene kırk, Hz. Ömer döneminde ise seksen değnek vurulmuştur.²⁸⁷ Hz. Ömer'in son döneminde ve Hz. Osman döneminde ise yerine göre kırk veya seksen değnek vurulduğu belirtilmektedir.²⁸⁸ Hz. Ali ise "İçki içen sarhoş olur, sarhoş olan saçmalar, saçmalayan iftira eder. İftira edenin cezası ise seksen değnektir."²⁸⁹ şeklinde bir görüş belirtmiştir.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre de içki içme suçunun cezası seksen değnek olarak belirlenmiştir.²⁹⁰ Bu konuda Hanefî ve Malikîler, seksen değnek vurulması görüşünü benimsemektedir.²⁹¹ Şafiiler, içki içme cezasını asıl itibariyle kırk değnek olarak kabul etmekte, ikinci kırk değneği ise devlet başkanının gerekli görmesi halinde uygulayabileceği ta'zir cezası olarak değerlendirmektedir.²⁹² Hanbelîler ise, içki içme cezası olarak kırk ve seksen değnek vurulmasını öngören rivayetlerin her ikisine de yer vermektedir.²⁹³

Kanaatimizce, içki içme suçunun cezasını İslam hukukçularının bazılarının kırk bazılarının seksen değnek olarak kabul etmeleri onların bu cezanın suçluyu ıslah etmede ve toplumu bu suçtan uzak tutmada tespit ettikleri miktarı yeterli gördüklerinden kaynaklanmaktadır.

Suçlunun dövülmesinde kullanılacak olan değnek ne uzun ne de kısa olmalı, ve üzerinde budak olmamalıdır.²⁹⁴ Cezayı uygulayacak olan kişi sopayı başından

²⁸⁴ 24.Nûr 4.

²⁸⁵ Ebû Davud, IV/164; Müslim, III/1331; Nesâi, VIII/285.

²⁸⁶ Cezerî, V/237-238; Muhammed b. Mahmud el-Babertî, *Şerhu'l-Înâye ale'l-Hidaye*, Matbaa-ı Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1315, V/345-346; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Tefsiru Ayâtî'l-Ahkâm*, Dersaadet Kitabevi, İstanbul (t.y.),II/26,27.

²⁸⁷ Buhârî, VIII/13,14; Müslim, II/1330-1332; Ebû Dâvud, IV/627,628; İbn Mâce, II/858.

²⁸⁸ Ebû Dâvud, IV/628.

²⁸⁹ İmam Mâlik, II/842.

²⁹⁰ Ebu'l-Velîd Muhammd b. Ahmed b. Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Matbaatu Ahmed Kâmil, Dâru'l-Hilâfe 1333, IV/1737,1738; İbn Kudâme, Muğnî,IX/136,137; İbnü'l-Hümâm, V/295; İbn Abidin, Reddû'l-Muhtar, VI/73.

²⁹¹ İbn Rüşd, IV/1737,1738; İbnü'l-Hümâm, V/295.

²⁹² Şirazî, III/370,371; Gazalî, *Vecîz*, I/181,182.

²⁹³ İbn Kudâme, IX/136,137.

²⁹⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris eş-Şafii, el-Ümm, Matbaatu'l-Kübra, Bulak 1321, VII/157; Cezerî, V/67.

yukarı kaldırmaz. Darbeleri ne çok şiddetli ne de hissedilmeyecek kadar yumuşak olur.²⁹⁵ Yüze, cinsi organa ve başa vurulmaz. Çünkü baş insanın aklının bulunduğu yerdir. Yüz ise güzelliğe sahiptir ve güzelliğin gitmesine sebep olunamaz.²⁹⁶ Belirtilen bu yerler dışında vücudun her tarafına vurulur.²⁹⁷ Sadece bir yere vurulacak olursa deri parçalanabilir, yaralar oluşabilir. Cezanın amacı bu değildir.

Celd cezası uygulanacak kişinin bu cezayı hissedebilecek durumda olması gerekir.²⁹⁸ Buna göre, celd cezası uygulanırken suçlunun üstünde bulunan ve acının hissedilmesini engelleyecek şekildeki kalın giysiler çıkarılır. Yine sarhoş olana ayılana kadar celd cezası uygulanmaz. Çünkü sarhoşun kendisine uygulanacak olan cezayı tam olarak hissetmesi mümkün değildir.²⁹⁹

Ta'zir olarak uygulanan celd cezasında, suçlu hasta veya zayıf olup celd cezasını kaldıramayacak durumda ise cezası ertelenir.³⁰⁰ Bu durum ise cezanın, suçluya elem vermekten ziyade onun ıslahı için uygulandığını göstermektedir.

Celd cezaları hem hususî, hem de umumi caydırıcılık özelliğine sahiptir. Değneğin verdiği acıyı ve ıstırabı hisseden suçlu, bir daha bu suçu işlemeyecektir. Cezanın uygulanmasına şahit olan insanlar da suçlunun çektiği acıyı yakinen müşahade ettikleri için, bu cezaya sebep olan suçu işlememeye özen göstereceklerdir. Böylece potansiyel suçluların suç işlemesi önlenmiş olabilecektir.

c. El Kesme Cezası

İslam hukuku, hırsızlık suçu için el kesme cezasını kabul etmiştir. Hırsızlık, başkasına ait olduğu konusunda şüphe bulunmayan belli nisaptaki malı, muhafaza edildiği yerden gizlice almaktır.³⁰¹

Hırsızlık suçunun cezası olan el kesme, bu suçu ilk defa işleyen kimsenin sağ elinin bilekten kesilmesidir. İkinci defa hırsızlık yapan kimsenin sol ayağı topuktan kesilir. Bundan sonra tekrar hırsızlık yaptığı takdirde istihânen kesme işlemine

²⁹⁵ Kâsânî, VII/60.

²⁹⁶ Kâsânî, VII/59; Ebû Zekerîya Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Minhâcu't-Talibîn ve Umdetu'l-Müftîn*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Mısır (t.y.) IX/225; Cezerî, V/67; Askalânî, IV/68.

²⁹⁷ Ebû Yusuf, 175; İbn Kudâme, X/129; Cezerî, V/237,238; Behnesî, *Nazariyat*, 195-198.

²⁹⁸ Meydanî, III/192-194; İbn'ül-Hümâm, V/308-310; Heyet, *Fetava'l-Hindiyye*, II/159,160; İbn Kudâme, X/331.

²⁹⁹ İbn Kudâme, X/335; İbnü'l-Hümâm, IV/158.

³⁰⁰ Recep Mahmud Fudeylât, *Sukûtu'l-Ukûbât fi Fikhi'l-İslâmî*, Dâru Ammar, Ürdün 1987, IV/147; Behnesî, 195-198.

³⁰¹ İbn Rüşd, II/372; Babertî, IV/219; İbnü'l-Hümâm, IV/219.

devam edilmez. Ancak böyle bir kimse tövbe edinceye kadar hapsedilir ve kendisine ta'zir cezası uygulanır.³⁰² Şafiilere göre ise üçüncü defa hırsızlık yaptığında sol eli bilekten, sağ ayağı topuktan kesilir.³⁰³ Ancak, insan yemeğini yiyecek ve temizliğini yapacak elinden yoksun bırakılamaz. Zîra, İslam hukukunda cezalar, insanoğlunu yok etmek, topluma yük olacak aciz bir yaratık haline getirmek için değil, onu ıslah etmek ve topluma faydalı bir fert olmasını sağlamak için konulmuştur.³⁰⁴

Haksız kazanç yollarından biri olan hırsızlık şahısların mallarına tecavüzü içeren bir fiil olmasına rağmen İslam hukukunda, Allah hakkını ihlal eden suçlardan kabul edilmiştir.³⁰⁵ Bu özellik, hırsızlık suçunun şahıslara yönelik zararının yanında, kamuya da zarar verdiğinin açık ifadesidir. Çünkü mal, şahısların özel mülkiyetinde de olsa toplumu ayakta tutan ortak değerlerdendir. Hırsızlıkta asıl önemli olan suçun yaygınlaşmasıyla birlikte tehlikeye düşen asayıştır. Ayrıca hırsızlık eylemleri çoğu kere mala yönelik zararlarla sınırlı kalmayıp cana ve ırza da yönelen tehdit boyutuna ulaşmakta ve hırsızlık suçu işlenen toplumda herkes sürekli tedirginlik içinde yaşamaktadır.³⁰⁶

Hırsızlık suçu, toplumun huzur ve güvenliğini bozduğu için ona verilecek ceza suç işlemekten men edici mahiyette olmalıdır. Hırsız, çalışmadan kazanma, malını çoğaltma ve açgözlülük dürtüsü ile hırsızlık yapmaktadır. İslam hukuku el kesme cezası vasıtasıyla insanı hırsızlık yapmaya sevk eden faktörleri ortadan kaldırmakta ve bunun yerine hırsızlık suçundan men edici psikolojik faktörleri yerleştirmektedir.³⁰⁷ Bu ceza hırsızın daha fazla mal elde etme açgözlülüğüne karşın, failin çalışma gücünü ve kuvvetini kısıtladığı için kazancın daha da azalmasına sebep olur.

Kesilen elin verdiği acı, hırsızın tekrar suç işlemesini engellediği gibi, tekrar hırsızlık yapmak istemesi durumunda da hareketlerini oldukça kısıtlamakta ve zorlaştırmaktadır. Ayrıca, hırsızın elinin kesik olması, başkalarının ona güven

³⁰² Serahsi, IX/166.

³⁰³ Molla Hüsrev, II/82.

³⁰⁴ Çalışkan, *İslam Ceza Hukukunda Gayri Müslimlerin Statüsü*, Ankara 1986, 270.

³⁰⁵ Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, Mısır 1967, II/610; Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 59.

³⁰⁶ Gelişgen, 87.

³⁰⁷ Avdeh, I/651-653.

duymasını da engellemektedir. Böylece insanlar bu hırsıza karşı daha dikkatli ve daha uyanık olurlar ve gerekli tedbirlerle mal emniyetini alırlar.

El kesme cezasının amacı, suçlunun yok edilmesi değil, caydırılması ve ıslah edilmesidir.³⁰⁸ Bu nedenledir ki el kesme cezası uygulanmadan önce yapılan birden fazla hırsızlık suçları için sadece tek el kesme cezası uygulanır. Yani her bir hırsızlık için ayrı ayrı ceza uygulanmaz.³⁰⁹

Amaç caydırıcılık ve ıslah olduğu için hırsızın hayatının tehlikeye girebileceği durumlarda, bu ceza uygulanmayıp ertelenir.³¹⁰ Bu maksada yönelik, olarak aşırı soğukta veya sıcakta hayati tehlikeye sebep olmaması için bu ceza uygulanmaz. Yine hamile doğum yapıncaya, hasta iyileşinceye kadar ceza ikinci kez uygulanıyorsa ilk yara iyileşinceye kadar ceza uygulanmaz.³¹¹

El kesme cezasında suçlunun ve toplumun ıslahının eşit düzeyde olduğu görülür. Suçlunun fazla zarar görmesine sebep olacak durumlardan kaçınılmış, cezanın fayda vermediği anda yani ikinci haddin uygulanmasından sonra suçluya farklı bir ceza verilmesi yolu tercih edilmiştir. Toplum ise hırsızlık suçundan dolayı el kesme cezasının uygulandığını gördüğü için bu suçu işlemekten kaçınacaktır. Ayrıca suçlunun kesik el ile toplumda dolaşıyor olması cezanın caydırıcılık yönünü artırmaktadır.

Eli kesilen hırsızın hem çalışma ve kazanma gücü azalmakta, hem de bu haliyle toplum içinde rezil olmakta ve sıkıntı çekmektedir. Onun bu durumunu gören diğer insanlar üzerinde de caydırıcı etki yapar.

El kesme cezasını gerektiren hırsızlık için bazı şartlar ileri sürülmüştür. Bunlar: Çalınan malın nisap miktarında olması, malın hırz (koruma) altından çalınmış olması, çalınan malda mülkiyetin tam olması, hırsızın ihtiyacı olmadığı halde hırsızlık yapmış olması, çalınan malın dayanıklı mal olması, hırsızın akıllı ve buluş çağında olması gibi.³¹² Tüm bu şartların gerçekleştiği hırsızlık olayının vuku

³⁰⁸ Ebû Zehra, *Ukûbe*, 134-136; Bilmen, III/283.

³⁰⁹ Serahsî, IX/177.

³¹⁰ Mavsîfî, 632; Serahsî, IX/140,141; İbn'ul-Hümâm, V/393-397; İbn Kudâme, X;261-264; İbn Teymiyye, 130-132.

³¹¹ Kâsânî, VII/59; Nevevî, IX/225.

³¹² Maverdî, 197-199; Şirazî, II/277; İbn'ul-Hümâm, V/354-355; Şirbinî, IV/164-170; Şemsuddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihabeddin er-Ramlî, *Nihayetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc fi'l-Fikhi'l-İmam Şafîi*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebi, Kahire 1938, 319,320 ;Ebû Zehra, *el-Ukûbe*,122-133.

bulması nadirdir. Bu nedenle, bir taraftan bu suç için oldukça ağır olan el kesme cezasının belirlenmiş olması diğer taraftan da hırsızlık suçunun gerçekleşebilmesi için oldukça ağır şartların kabul edilmiş olması , bu cezanın uygulanmaktan ziyade umumi caydırıcılık maksadıyla belirlendiğini gösterir.

3. Hürriyeti Sınırlayıcı Cezalar

Hürriyeti sınırlayıcı cezalardan olan sürgün cezası, yol kesip eşkiyalık yapanlara, uygulanacak ek bir ceza veya bu gruptaki en hafif suçun cezası olarak Kur’anda zikredilmektedir.³¹³ Hadiste de zina eden bekarlar için bir yıllık sürgün cezasından bahsedilmektedir.³¹⁴

Sürgün cezası suçlunun fiilleri, başkalarını da o fiilleri işlemeye çekecek hale gelir veya suçlu fiilleriyle topluma zarar verirse ta’zir olarak da uygulanır. Nitekim Peygamber Efendimiz kadınlığa özenen bir erkeği, başkalarına kötü örnek teşkil etmemesi için, Medine dışına sürmüştür.³¹⁵

Sürgün cezası bir taraftan toplumu suçludan kurtarırsa da diğer taraftan mahkuma suç işlediği yerden başka bir yerde yeniden hayata atılma fırsatı vermektedir.³¹⁶ Ancak, sevdiklerinden ve yakınlarından uzakta, kendisine yabancı olan bir yerde yeni bir hayat kurma düşüncesi insanları bu tür suçları işlemekten alıkoymaktadır.

Hürriyeti sınırlayıcı cezalardan olan hapis cezası, günümüzde yaygın olarak tercih edilen bir cezadır. Bu cezada, umumi caydırıcılık amaçlanmakla birlikte, suçlunun ıslahı amacı ön plandadır. Bu konuyu çalışmamızın ilerleyen konularda ayrıntılı bir şekilde açıklayacağız.

4. Nefsî Cezalar

İnsanın bedenine uygulanmayan, suçlunun şahsiyetine yönelik olan cezalardır. Nasihat etme, azarlama ve tehdit gibi.³¹⁷

Nefsî cezalar, hakimin suçluyu mahkemede uyarması, ona nasihat etmesi, sert bir uyarıdan sonra meclisi terk etmesi ile olabilir. Ayrıca daha ileri boyutta suçlu

³¹³ 5. Mâide, 33

³¹⁴ Buhari, VIII/196.

³¹⁵ Ebû Davud, II/580.

³¹⁶ Avdeh, I/695

³¹⁷ Avdeh, I/633.

teşhir edilir. Buna göre suçlunun yüzünü karaltarak veya kendisini merkebe tersine bindirerek şehir içinde dolaştırılır. Suçlu toplum içerisinde saygın bir kimse ise yapmış olduğu suçun halka ilan edilmesiyle de onun için nefsi bir ceza olur.³¹⁸

Nefsi cezaların en hafifi, öğütte bulunmaktır. Hâkim suçlunun ıslahı ve vazgeçmesi için nasihati yeterli buluyorsa, nasihat cezası ile yetinebilir. Nitekim Kur’anda “ ...onlara evvela öğüt verin”³¹⁹ buyrulmuştur. Öğüt vermede, umûmî caydırıcılıktan ziyade suçlunun ıslahı amaçlanmaktadır.

Terk (ayrılık) cezası da nefse uygulanan ta’zir cezalarındandır. Kur’an’da “ ...onlara evvela öğüt verin, (vazgeçmezlerse) kendilerini yataklarında yalnız bırakın”³²⁰ ayetinde kadınlar için belirtilmişse de genel olarak uygulandığında insanların suçlu ile konuşmalarını yasaklayan bir cezadır. Bu ceza ile suçlu toplumda yalnız kalacak ve toplumdan dışlanacaktır. Bu ise ağır bir cezadır. Dolayısıyla suçlunun bu durumunu gören kimseler bu cezaya çarptırılmamak için suçlardan uzak duracaklardır.

Fizikî ve maddî boyutundan ziyade manevî yönü ağır olan nefsi cezalar suçlunun hayatı boyunca, yaşadığı çevreyi değiştirmedeği sürece, taşıyacağı bir cezadır. Bu nedenle özellikle toplum içerisinde itibarlı olan kimselerin suç işledikleri takdirde böyle bir ceza ile muamele göreceklerini bilmeleri onları suç işlemekten men edici rol oynar.

Nefse uygulanacak olan tazir cezalarının hepsi bunlar değildir. Çünkü tazirler muayyen olmayıp, onların tayin ve tespit işi hakime bırakılmıştır. Cezalardan suçla mücadeleyle, suçluların ıslah ve tecziyesine uygun gördüklerini seçip alırlar, münasip görülmeyenleri bırakırlar. Ancak cezaları belirlerken ceza teorisinin dayandığı genel esaslara riayet ederler.

---

³¹⁸ Bilmen, III/306,307.

³¹⁹ 4. Nisa 34.

³²⁰ 4. Nisa 34.

5. Malî cezalar

Malî cezalar kişinin malvarlığına yönelik olan cezalardır. Diyet, para cezası gibi.³²¹

Diyet, bir insanı öldüren veya yaralayan kimsenin verdiği kan bedeli veya tazminattır.³²² Yani öldürülenin hayatına ve yaralananın organına karşılık olarak suçlunun vermesi gereken maldır. İslam hukukunda diyet ile ilgili düzenlemeler kaynağını Kur’andan³²³ ve sünnetten³²⁴ alır.

Öldürme veya yaralamadan dolayı kısas yerine onun karşılığı olan malın yani diyetin alınması müslümanlar için bir hafifletmedir. Bazen kısas öldüren tarafa ağır geldiği gibi, karşılıksız olarak affetmek de öldürülen tarafa ağır gelebilir. İşte diyet burada kısas cezasının malî yöne çevrilmesiyle her iki tarafın da razı olduğu ortalamayı sağlamaktadır.

Diyet almayı kabul ettikten veya aldıktan sonra artık bir dönüş sözkonusu değildir. Zira Yüce Allah “Kim bundan (aftan) sonra (suçluya veya yakınlarına) saldırıda bulunursa onun için pek acıklı azap vardır”³²⁵ buyurmaktadır. Böylece aftan geri dönüş olmamasıyla, yeni suçların ortaya çıkması da önlenmiş olmaktadır.

İslam hukukunda diyet miktarı belirlenirken, kişisel hak bakımından kasıt, suçun niteliğine, şahıs ve organların sağladığı faydayı göz önünde bulundurmuştur. Buna göre diyet miktarı, cinsiyet farklılığına ve din farklılığına göre değişiklik arz etmektedir.³²⁶

Kasdın aşılması ve taksirle işlenen suçlarda âkile diyeti ödemeye katılmaktadır.³²⁷ Burada dikkatsizlik, tedbirsizlik, yanılma gibi sebeplerle zarar meydana getiren ve suç kasdı olmayan yani kendisinde mücrim bir hal bulunmayan failin yükünü hafifletme amacı bulunmaktadır.³²⁸ Ayrıca âkile diyeti ödemekle, faile yardım etmiş, onu başıboş kalmaktan kurtarmış ve aralarındaki yardımlaşma ve

³²¹ Avdeh, I/633.

³²² Abdullah b. Şeyh Muhammed b. Süleyman Dâmâd, *Mecmau’l- Enhûr fî şerhi Mülteka el-Ebhûr*, Matbaatu’l-Amire, İstanbul 1316, II/637.

³²³ 4. Nîsa 92

³²⁴ Ebû Davud, III/ 172; Tirmizî,IV/11,12.

³²⁵ 5. Maide 45.

³²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dağcı, *Müessir Fiiller*, 178 vd.

³²⁷ Şafii, *el-Ümm*, VI/115; Şirazî, II/122.

³²⁸ Zeylaî, VI/177; Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 108.

dayanışmayı artırmış olur. Böylece hem zarar gören taraf heder olup gitmekten kurtulmuş olur, hem de her nasılsa bir suç işlemiş olan suçlunun perişan olmasına meydan verilmeyerek toplumsal dayanışma sağlanmış olur.³²⁹

Kasden işlendiği halde sulhtan dolayı diyete çevrilen veya kısasın infazına engel olan sebeplerden dolayı zorunlu olarak diyete dönüşen suçlarda bedeli suçlu tek başına öder.³³⁰ Çünkü kasıtlı suçlarda suç failini mazur görmek mümkün değildir.³³¹ Bu durumda miktarı yüksek olan diyeti ödeyerek maddî sıkıntılar çekip, yeni iş alanları bulmak durumunda kalabilir. Böylece ödemiş olduğu ceza onu bir daha suç işlemekten alıkoyacaktır. Ayrıca onun düşmüş olduğu durum diğer insanlarda da caydırıcı rol oynayacaktır.

Diyet cezasını, suçlu ödediği durumlarda suçlunun malının çoğu ya da tamamını mağdura vermek durumunda kalabilir. Bu ise alışmış olduğu hayat şartlarının değişmesine yol açacaktır. Böyle bir durumu göze alamayan kişiler bu tür suçları işlemekten uzak duracaklardır. Âkilenin ödediği durumlarda ise, aralarında kan bağı olan kimseler, birbirlerini kontrol ederek suç işlemelerini önleyeceklerdir.

Diyet cezasının dışında, suçluya taziren nakdî ceza verilebilir. Buna göre suçludan bir miktar para alınıp muhafaza edilir. Halini ıslah ederse suçluya geri iade edilir, etmezse bu para kamu maslahatına harcanır.³³²

Malî cezalardan bir diğeri de mirastan mahrumiyettir. Mirasa çabucak sahip olmak için mûrisin öldürülmesi ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla Peygamber Efendimiz “Katile miras yoktur”³³³ buyurmuştur. Nitekim Mecelle’de “Kim ki bir şeyi vaktinden evvel isti’cal eyler ise mahrumiyetle muâteb olur”³³⁴ kaidesi kabul edilmiştir.³³⁵ Bu prensip, hırs ve mal düşkünlüğü ile bir an önce mal sahibi olmak amacıyla murisini öldürmek isteyen kişiler için önleyici bir tedbirdir.

³²⁹ Bilmen, III/57.

³³⁰ Serahsî, XXVI/84; Kâsânî, VII/255.

³³¹ Dağcı, 187.

³³² Zuhaylî, VII/477; Bilmen, III/309.

³³³ Tirmizî, IV/425; İbn Mâce, II/913

³³⁴ Mecelle, md. 99

³³⁵ Mahmud Esad b. Emin Seydişehrî, *Ferâidü'l-Ferâiz (Delilleriyle İslam Miras Hukuku)*, çev. İsmail Hakkı Uca, Esra Yayınları, İstanbul 1994, 68-70; Ali Himmet Berki, *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara 1986, 31,32

II. SUÇLULARIN ISLAHI VE CEZALAR

A. ISLAH FİKRİNİN DOĞUŞU VE YAYILIŞI

18. yy'a kadarki beşerî hukukta cezalandırmanın gayesi, intikam alma, yıldırma ve teşhirden ibaretti.³³⁶ Bu anlayış cezaların oldukça sert olmasına ve hatta ölümlerin ve hayvanların bile cezalandırılmasına ve insanlara işkence edilmesine yol açmıştır.³³⁷ Ayrıca cezanın tatbikinde ilk zamanlar suçtan zarar görenin menfaati, sonraları toplum düzenini muhafaza ve müdafaa etmek için toplumun menfaatleri göz önünde tutuluyordu. Bu döneme kadarki uygulamalarda ceza ile suç arasında büyük eşitsizlik vardı ve hakimlere keyfî muamele etme imkanı tanınıyordu.³³⁸

18.asırdan sonra gelişen felsefî akımlara uygun olarak, cezaların gayelerinde de değişimler başlamıştır. Bundan sonra daima ıslah gayesi göz önünde bulundurulmuş ve bu gayenin en iyi şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli çareler araştırılarak, hürriyeti sınırlandırıcı cezaların infazında çeşitli sistemler tecrübe edilmiştir. Ancak ıslah fikrinin halk tabakalarına kadar inmesi için çok zaman geçmiştir. Çünkü cezaları intikam, ibret , kefaret esasına dayayanlar cezalarda şiddet ve zulüm aramakta uzun süre devam ettiler.³³⁹

Günümüzde cezanın amaçlarından biri olan suçlunun ıslah edilmesi için ise, suç siyaseti belirlenirken suçlunun kendisine önem verilmesi, bozuk olan durumunun düzeltilmesi ve her suçlunun şartlarına uygun farklı cezaların belirlenmesi gerekmektedir.³⁴⁰ Buna göre en iyi ceza en fazla ıslah eden cezadır ve bu ceza bölünebilir olmalıdır ki, suçlunun şahsına göre ayarlanabilsin.³⁴¹

³³⁶ Taner, 16-24; Göğer,21; Arsal, 186,187; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/152.

³³⁷ Kunter, “ *Suçluların Terbiye ve Islahı*”, 413.

³³⁸ Göğer, 221; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/152.

³³⁹ Kunter , “*Suçluların Terbiye ve Islahı*” , 416-418.

³⁴⁰ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 160.

³⁴¹ Erem, *Türk Ceza Hukuku*, 138.

B. ISLAH VE CEZALAR

İslah fikrinin ceza politikası açısından sonuçları değerlendirildiğinde, ilk önce cezanın suçludaki insanlık saygısını incitecek ve suçluyu alçaltacak bir niteliği olmamalıdır. Ceza , suç işleyenin ruhsal hayatında bir değişiklik doğuracak niteliğe sahip olmalıdır. Yani ceza süresinin sonunda suçlu ıslah edilmiş iyi bir insan olarak topluma dönmelidir. Buna göre, ceza suçludaki insanı değil, insandaki suçluyu etkisiz hale getirmek amacıyla saptanmalı ve uygulanmalıdır.³⁴²

İslah fikrine göre, mahkumun ıslahı hususunda en önemli husus onu tanımaktır. Çünkü suçluyu tanımadan ıslah etmek imkansızdır.³⁴³

Genel olarak ceza ile suçlunun yeniden terbiyesinden bahs olunmakla birlikte, tesadüf suçlusu ile ihtiras suçluları bu bakımdan hakikî suçlu sayılamazlar. Çünkü, suçtan önceki ahlakî durumları suç ile bozulmuş değildir. Bu sebeple cezalar ile bunların ıslahından bahsetmek doğru olmaz.³⁴⁴

İslam ceza hukukunda cezalandırmanın gayelerinden biri de suçluyu ıslah etmektir. Buna göre suçluya cezanın uygulanmasıyla, onun nefsinde bulunan ve kendisini suç işlemeye yönelten, düşünce safhasında iken fiile dökülmesi sebebiyle işlediği suçun etkisinin içine iyice yerleştiğini zannettiği kötülük duygusu yok edilecektir.³⁴⁵

İslahın en üst şekli haddlerdir. Hukuk haddleri ağır tutmakla, insanların suç işlemekten sakınmalarını ve caninin içinde bulunan kötülük duygusunu yok etmek istemiştir.³⁴⁶ Bu sebeple, suçun hata sonucu işlenmiş olduğu sabit olduğunda hadd cezası uygulanmaz.³⁴⁷ Ayrıca bir kişi hüküm giymeden önce aynı cins suçu birden fazla işlemiş ise sadece bir defa ceza verilir. Çünkü cezanın amacı ıslahtır ve bu da bir hadd ile gerçekleşir.

İslahın en üst şekli hadd cezaları olmakla birlikte bu cezalarda suçlunun ıslah edilmesi gayesinden daha ziyade devlet ve toplum düzeninin korunması ön

³⁴² Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 211.

³⁴³ Erem, *Adalet Psikolojisi*, 351.

³⁴⁴ Erem, *Adalet Psikolojisi*, 352,353.

³⁴⁵ Avdeh, I/385; Bardakoğlu, "Ceza" ,DİA, VII/475.

³⁴⁶ İbn Teymiyye, 98; Zuhaylî, VII/321,Şihabuddin Ebû Abbas Ahmed b. İdris el-Kârâfi, *Furûk*, IV/181.

³⁴⁷ Aşûr, 326.

plandadır.³⁴⁸ Nitekim hadd cezaları sabit olup, değiştirilmesi veya farklı uygulanması mümkün değildir. Halbuki suçlunun ıslahı, cezanın suçluya göre değiştirilmesini gerektirmektedir.

İslam hukuku zina hakkında getirdiği hükümlerle beş temel arasında yer alan nesli korumayı amaç edinmiştir.³⁴⁹ Bu nedenle evli kişinin zina etmesi durumunda uygulanan recm cezasında,³⁵⁰ suçlunun ıslah edilmesinden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü ölüm cezasıyla suçlunun ıslah edilmesi düşünülemez. Ancak burada daha yüksek bir gaye olan neseblerin, genel ahlak ve adabın korunması, dolayısıyla toplum düzeninin korunması söz konusudur.³⁵¹ Bekar zaniye uygulanan değnek cezasında ise, suçlunun ıslahı amaçlanmakla birlikte, değnek sayısının sabit olması ve cezanın alenî uygulanması caydırıcılık gayesinin ilk planda tutulduğunu göstermektedir.³⁵² Aynı şekilde kazf (zina iftirası) suçunun cezası da sabittir. Burada cezanın şahsa göre değişmemesi, farklı bir gayenin amaçlandığını göstermektedir. Bu gaye ise temiz insanların namuslarının, nesebin ve genel ahlakın korunmasıdır.

Hırsızlık suçunun cezası olan el kesmede,³⁵³ suçlunun ıslahı mümkün olmakla birlikte, hem uygulanan cezanın acısını hisseden suçlunun hem de onu müşahade eden toplumun caydırılması ön plandadır. Çünkü bu suç topluma ve mal emniyetine bir saldırı olarak kabul edilir.³⁵⁴

İçki içmenin cezasında ise hem suçlunun ıslah edilmesi hem de suçlunun ve toplumun caydırılması söz konusudur.³⁵⁵ İçki içmenin cezası Peygamberimiz

³⁴⁸ Behnesî, Nazariyat, 170;Awwa,76;Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/152,153.

³⁴⁹ Sava Paşa, I/178; İbrahim Çalışkan, “*İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası*” , AÜİFD, c. XXXIII, Ankara 1992, 62.

³⁵⁰ Serahsî, IX/36,37; İbn Ferhûn, II/196; Recm cezası her ne kadar tartışmalı bir konu olsa da delili Hz Peygamberin : “ Muhsan erkek ve kadını Allah’tan bir ceza olarak mutlaka recm edin. Allah azizdir ve hikmet sahibidir” hadisidir. İbn Mâce, II/853,854; İmam Malik, III/41, Ahmed b. Hanbel, I/183; Nesâî, IV/273.

³⁵¹ Mavsîlî, 611,612; İbn’ul-Hümâm, V/240; Cezerî, II/49-54; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 85,86; Avdeh, II/346-348, Fudeylât ,II/7,8; Ayrıca bkz. Naci Şensoy, “*Zina Cürmü*” , İÜHFİM, c.VIII, sayı, 3-4; Kenan Matbaası, İstanbul 1942, 89-95.

³⁵² Şirazî, II/275; İbn Kudâme, X, 194-197; Meydanî, III/195-198; Ebû Abdillah Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, Matbaatu’l-Behiyye, Mısır 1938, XXIII/131; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 90,91,106-113; Ayrıca bkz. Sava Paşa, 186; Çalışkan, “*İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası*” , 100.

³⁵³ 5. Maide 38.

³⁵⁴ Serahsî, IX, 140,141; İbn’ül-Hümâm, V/393-397; Ebû Zehra, *El-Ukûbe*, 86,87; Bilmen, III/283.

³⁵⁵ Maverdî, 199; Meydânî, III/192-194; Babertî, V/ 308-310; İbn Kudâme, X/331.

döneminde 40 değnek iken daha sonraları bu cezanın yükseltilmesini,³⁵⁶ suçlunun ıslahına ve caydırıcılığın artmasına yönelik bir uygulama olarak değerlendirebiliriz.

Hırabe fiili, kamu düzenini ihlal eden ve bizzat hukuk düzenini ortadan kaldırmaya yönelik bir girişimdir.³⁵⁷ Bu nedendir ki bu suç için Kur’anda dört türlü ceza belirtilmiştir³⁵⁸ ve bu cezalar tertip üzere olup suçun ağırlığına göre değişmektedir. Bu cezalardan suçlunun öldürülmesi veya asılması halinde, öldürme fiili ile ıslah arasında bir ilişki bulunmadığı için suçlunun ıslahından söz edilemez. Ancak nefy (sürgün, hapis) cezasında suçlunun ıslahının ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Bağy (isyana), bizzat devlet başkanına ve siyasi iktidara yönelik bir harekettir. Bu fiil karşısında isyancıları isyana teşvik eden hususlar araştırılır ve düzeltilmeye çalışılır. Düşünmek için izin istedikleri vakit, isyancılara herhangi bir müdahale bulunulmayıp kendilerine müsaade edilir. Kendileriyle savaşıldığı takdirde de, amaç ıslah edilmeleri olduğundan, yakalananlar öldürülmez ve kaçanlar takip edilmez. Malları yağmalanmaz, eşleri ve çocukları alınamaz.³⁵⁹ İsyancıların savaşı bırakıp kaçmaları durumunda zaten maksat hasıl olduğu ve şerlerine engel olduğu için savaşı devam ettirmenin bir anlamı kalmaz.

İrtidat (İslam dinini terk etmek), suçunda İslam toplumunu tehdit söz konusudur.³⁶⁰ Çünkü hiç bir zorlama olmaksızın İslamı kabul eden şahıs, İslam toplumu arasına girmiş ve toplumun sınırlarını öğrenmiştir. Dolayısıyla, müslüman bir kişinin İslamı terk etmesi, toplum güvenliğini tehlikeye düşürmektedir. Bunun için bu suç vatana ihanet gibi değerlendirilmektedir.³⁶¹ Mürtede onun ıslahını sağlamak amacıyla önce nasihat edilir. Bazı hususlarda tereddüde düştüğü düşünülerek, düşünmesi için kendisine mühlet tanınır veya şüpheye düştüğü hususlarda, şüphesi giderilmeye çalışılır ve tevbeye davet edilir.³⁶² Böylece suçlunun tekrar İslama

³⁵⁶ İbn Teymiyye, 132-138; İbn’ül-Hümmam, V/308-310; Cezerî, V/10-13.

³⁵⁷ Aşûr, 329.

³⁵⁸ 5. Maide 33.

³⁵⁹ Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzi, *Ahkâmu’l-Kur’an*, Matbaatu Abdurrahman Muhammed, Kahire (t.y.), II/686-697; İbn Hazm, XI/333-344; Serahsî, X/124-126; İbn Kudâme, X/60-64 Ebû Zehra, el-Cerîme 160-168.

³⁶⁰ İbn Kudâme, X/90; Said Havva, el-Esâs fi’t-Tefsîr, (çev.M.Beşir Eryarsoy), Flaş Matbaacılık, İstanbul 1989, VII/189; Behnesî, *Nazariyat*, 165; Heyet, *Medhal*, 170; Avdeh, I/662; Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 223,224.

³⁶¹ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 223,224.

³⁶² Maverdî, 44-47; Serahsî, X/98-100.

girmesi hedeflenmiş olur. Ancak mürtedin tevbeyle kabul etmemesi durumunda, toplumun ve toplum düzeninin korunması ön plana çıkar ve islam toplumuna zarar vermemesi için mürted öldürülür.³⁶³

Ta'zir cezalarında ise suçlunun şahsı ön plandadır. Cezanın çeşidinde ve miktarında eşitlik aranmaz. Eşitlik cezanın suçlu üzerindeki etkisinde aranır. Bu etki ise suçlunun ıslah edilip bir daha suç işlememesidir. Bu nedenle ta'zir cezalarında, suçlunun durumuna, şahsiyetine, sabıkasına, cezadan etkilenme derecesine bakılarak değişebilen cezalar belirlenir. Peygamberimizin "Hadd cezaları hariç şerefli insanların hatalarını affedin"³⁶⁴ hadisi ta'zir cezalarında suçlunun ıslahının ön planda olduğunu, cezanın suçluya göre değişebileceğini ve hatta düşürülebileceğini göstermektedir. Bu durumda en üst ve alt sınırlar arasında takdir yetkisi hakime bırakılmaktadır. Hakim suçlunun durumuna göre en uygun cezayı belirler.³⁶⁵

C. CEZA EHLİYETİNE SAHİP OLMAYANLARIN ISLAHI

İslam ceza hukukunda daha önce açıkladığımız gibi suçlunun mükellef, akıl, baliğ olması gerekir. Yapmış olduğu fiili bilinçli, sonuçlarını bilerek ve kendi iradesiyle işlemiş olması gerekir. Bu şartları taşımayan kişiler ceza ehliyetine sahip değildir ve kendilerine normal ceza tatbik edilemez. Ceza ehliyetine sahip olmadığı halde suç işlemiş olan çocuklar, akıl hastaları ve alkol bağımlısı sarhoşlar hakkında uygulanabilecek ıslah çalışmalarını ayrı ayrı ele alacağız.

1. Çocuklar

İslam hukukunda cezaî mesuliyet akıl, irade ve buluğa dayanmaktadır.³⁶⁶ Belirli bir yaşa ulaşmayanın tam idrak ve ihtiyar sahibi olduğu söylenemez. Bunun için küçük çocukların cezai sorumluluğu yoktur.³⁶⁷ Peygamberimizin "Buluğ çağına

³⁶³ Serahsî, X/111;Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 172,173; Avdeh,II/720-727; Behnesî, *Nazariyat*, 165.

³⁶⁴ Ebû Davud, IV/189.

³⁶⁵ Meydânî, 618; Avdeh, I/614-616; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/144-148.

³⁶⁶ Amîdî, I/138; Hallaf, 285; Şa'ban, 249.

³⁶⁷ Honig,140-146; Ansay, 33,34.

girinceye kadar çocuktan sorumluluk kalkmıştır.”³⁶⁸ hadisi de İslam hukukunda çocukların cezai sorumluluklarının olmaması kuralını ortaya koymaktadır.

Çocukların hükümleri doğumundan akıl ve iradenin tam bulunduğu vakte kadar değişik safhalara göre farklılık arzeder. Buna göre:

Temyiz öncesi dönem doğumla başlayıp 7 yaşına ulaşınca kadar ki dönemi kapsar.³⁶⁹ İyiyi kötüden ayırabilme kabiliyet ve iktidarı demek olan temyiz, akli ilgilendiren bir durum olup çocuktan çocuğa değişiklik arzeder. Ancak çocukların genellikle temyiz halini ve iktidarını elde ettikleri çağ 7-8 yaş civarındır.³⁷⁰ Temyiz öncesi dönemde çocuk bir suç işleyecek olursa bu suçundan sorumlu tutulmaz. Hadd, kısas veya ta'zir cezası uygulanmaz. Fakat haksız fiillerinin yol açtığı zarar malından ödenir.³⁷¹

Temyiz dönemi ise 7 yaşı ile ergenlik çağına ulaşınca kadarki dönemi kapsar. Bu dönemde de çocuk cezai mesuliyete sahip değildir. Hadd ve kısas cezaları uygulanmaz ancak tedbir ve terbiye cezaları uygulanır.³⁷² Çünkü mümeyyiz çocuklar, ceza ehliyetine sahip olmamakla birlikte onlarda iyiyi kötüden ayırt edecek aklın bulunması sebebiyle tedbir ehliyetine sahiptirler. Ancak uygulanacak olan ıslah tedbirinin tespit edilmiş bir sınırı yoktur, zamanın idarecisine bırakılmıştır.³⁷³ Toplumun ve çocuğun durumuna göre kızmak, velisine teslim etmek, çocuk ıslah ve bakım evine vermek yahut hususî nezaretçinin gözetimi altında bırakmak vb. çocuğu terbiye eden, ıslahına sebep olan içinde bulunduğu ortamdan uzaklaştırmaya yarayan şeylerle cezalandırılabilir.³⁷⁴

Modern hukukta çocuklar ceza ehliyeti açısından farklı grupta değerlendirilmiştir. Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında takibat yapılmadığı gibi ceza verilmemektedir.³⁷⁵ Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş 15

³⁶⁸ Ebû Davud, IV/199.

³⁶⁹ Zeydan, 95; Şa'ban, s.297.

³⁷⁰ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, İstanbul 1990, 39,40.

³⁷¹ Zeydan, 95,96.

³⁷² Avdeh, I/ 602; Bilmen, III/310; Çeker, 209.

³⁷³ Maverdî, 237; İbn Kayyim el-Cevziyye, II/138; İbn Nüceym, V/44.

³⁷⁴ Avdeh, II/185.

³⁷⁵ TCK, md.53.

yaşını doldurmamış olanlar eğer işlediği suçun farkında ise suçunun cezası verilir.³⁷⁶ Fiili işlediği zaman 15-18 yaş arasında bulunanlar ise ceza mesuliyetine sahiptir.³⁷⁷

Henüz suç işlememiş, fakat kimsesiz, kendi başına kalmış veya ruhen bir çöküntü içinde olan, her an suç işlemeye hazır çocuklar hakkında toplumun önlemler alması ve çocukları koruması gerekir. Yani sadece suçlu çocuklar ile ilgilenmek yeterli olmayıp, potansiyel suçlu olabilecek çocuklar ile ilgilenmek de toplumun ve devletin görevidir.

Suçlu çocuğun karşısında takınılan tavır çok önemlidir. Onu olumsuz yönde etkileyecek bir tavır takınıldığında onu ıslah etmek yerine daha da problemlili bir çocuk oluşturulur. Böyle bir ceza çocukta, cezayı verenlere karşı nefret hissi uyandırabileceği gibi, işlediği suçun zararları anlatılmadığı sürece çocuk cezaya razı olarak aynı suçu işlemeye devam edebilir. Ayrıca bu şekilde verilen ceza çocuğun kendine olan güvenini sarsar, onda aşağılık kompleksi yaratır. Böylece ceza amacının dışına taşmış olup, problemlili çocukların problemine yön verir.³⁷⁸

Suç teşkil eden fiili işlemesi halinde çocuğun cezai sorumluluğu bulunduğu için değil, uslandırılması açısından tedbirler alınır. Bu konuda günümüzde çocuk suçluların ıslahı için kullanılan ıslahevleri bir ceza olarak değil de tedbir olarak uygulanabileceği kanaatindeyiz. Buna göre ıslahevlerine gelmelerine karar verilen çocukların önce içerisinde pedagok, psikolog, ve din eğitimcisinin bulunduğu bir grup tarafından gözetimden geçirilmek suretiyle önceki hayatı, aile yapısı, aile düzeni, kendisini suça sevk eden sebepler, içerisinde bulunduğu psikolojik durumu göz önünde bulundurularak bir ıslah programı geliştirilerek yeniden eğitime başlanır. Çünkü bir suçluyu ıslah edebilmek pedagojik bir fiildir ve ve pedagoji ve psikoloji olmadan ıslah mümkün değildir.³⁷⁹ Bu sebeple ıslah evlerinde görev alan her kişinin üstlendiği görevin gerektirdiği kadar çocuk psikolojisinden anlıyor olması sonucun verimi açısından önem arz etmektedir.

İslahevlerinde uygulanan eğitim faaliyetlerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

---

³⁷⁶ TCK, md.54.

³⁷⁷ TCK, md.55.

³⁷⁸ Cezmi Tahir Bertin, *Problemlili Çocuklar ve Problem Sebepleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1972, 51.

³⁷⁹ Erem, *Adalet Psikolojisi*, 45.

a. Akademik Eğitim

Yapılan araştırmalar suç işleyen çocukların büyük bir bölümünün yaşlarına uygun bir eğitim almadıklarını ortaya koymaktadır.³⁸⁰ Suçlu çocukların yaşları ve daha önce almış oldukları eğitim göz önünde bulundurularak ilköğretim ve orta öğretimin verilmesi hem ıslahına hem de ıslahevinden çıktıktan sonra iş bulmasına veya bu diploma ile üniversite öğrenimine devam edebilmesine imkan sağlayacaktır.³⁸¹

b.Din Eğitimi

Çocuklara küçüklüklerinden itibaren başkalarının mallarına , canlarına ve ırzlarına tecavüz etmenin yanlış ve dinen yasaklanmış olduğu buna mukabil insanlara hürmet edip saygı göstermenin fazileti güzel bir dille anlatılacak olursa suçları önlemede önemli bir etkiye sahip olacaktır.³⁸²

Peygamberimizin çocuklara karşı takınmış olduğu tavırlar ve eğitimde takip etmiş olduğu yöntemler bize bu hususta ışık tutacaktır. Çocukların dini yönden eğitimlerine küçük yaşlarda başlanması onlara dini vecibelerin öğretilmesi ailelerin görevleri arasındadır.

Çocuklar terbiye edilmeler yönüyle birbirinden farklıdır. Bazı çocukları nasihat ederek, bazılarının kulağını çekerek, bazılarını kızarak, bazıları da dövülerek uslandırılabilir. Peygamberimiz “ Çocuklarınıza 7 yaşına geldiklerinde namazı emredin, 10 yaşına geldiklerinde ise vurun.”³⁸³ buyurmuştur. Fakat çocukların uslandırılması, terbiye edilmesi noktasında başvurulacak yöntemler içerisinde dayanın en son sırada yer aldığını görüyoruz.

Ailelerin çocukları terbiye etmede yetersiz kaldığı durumlarda bunun devlet eliyle yapılması da toplum menfaatlerinin korunması açısından önemlidir. Çocuklar her ne kadar ceza ehliyetine sahip olmasa da tedbir olarak tedip edilirler.

³⁸⁰ Naci Şensoy, *Çocuk Suçluluğu-Küçüklük- Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul 1949, 66.

³⁸¹ Haluk Yavuzer, *Psiko-sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu*, Ankara 1968, 58.

³⁸² Şensoy, *Çocuk Suçluluğu*, 68,69.

³⁸³ Ahmed b. Hanbel, II/ 180.

c. Meslekî Eğitim

Meslekî eğitim çeşitli alanlarda olabilir: Tarla, bağ, bahçe işleri, küçük atölyelerde veya fabrikalarda çalışmak, tamircilik, günümüzde geçerli olan elektrik, elektronik, bilgisayar gibi. Çocuklar bu atölyelerde hem bir meslek öğrenecek hem de dış hayata atılınca, yaptıkları şeylerle küçük ihtiyaçlarını karşılayacak gelirler elde etmiş olacaklardır. Meslekî eğitim görme imkanları sağlamak suretiyle çocuğu iş içerisinde eğitmek amaçlanmaktadır. Meslekî eğitim ile suçlu çocukları eğitmek, ona yeni alışkanlıklar kazandırarak sadece topluma uyumu sağlamak değil, bunların yanında şuurunu, vicdanını uyandırmak, hayatın bütün şartlarını yaşatarak, göstererek çocuğu yeniden topluma kazandırmaktır. Bu bakımdan şartları bozulmuş çocuğa yeni şartlar hazırlamak ve bu yeni ortam içinde kişiliğini geliştirmek gerekir.³⁸⁴

Ruhî yönden problemlili olan, huzursuzluk, aşağılık duygusu, kanunlara karşı düşmanlık, yalnızlık, geçimsizlik ve uyumsuzluk gösteren gençlerin ıslahında ayrıca hem psikolojik yardım alınmalı hem de onların ruhlarına hitap eden güzel sanatlarla da meşgul olmaları sağlanmalıdır.

d. İslahevi Sonrası Yardımlar

Çocuklar ıslahevinden çıktıktan sonra hayatın çeşitli güçlükleri ile karşı karşıya kalacaklardır. Yeni çevrelerine uyumda zorluk çekecek toplumun onlara karşı takınmış olduğu tavır onları ruhî yönden zedeleyecek ve kendilerini farklı grupların içerisine artmalarına sebep olabilecektir. Onların bu zorlu döneminde onlara rehberlik yapacak, sorunlarına çözüm yolları üretebilecek olan sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmelidir.³⁸⁵

Sosyal hizmet uzmanları ıslahevinden çıkmış olan çocukları belli bir süre daha gözlem altında tutarak o kritik dönemde onlara yardımcı olarak tekrar suç

---

³⁸⁴ Yavuzer, 55.

³⁸⁵ Şensoy, 208.

işlememeleri için gayret göstereceklerdir. Ayrıca onların eğitim süreçlerini devam ettirmede veya iş bulmada destek sağlayarak hayata uyumlarını çabuklaştıracaktır.³⁸⁶

2. Akıl Hastaları

Akıl hastalığı aklın gitmesi, karışması veya zayıflaması demektir. Akıl hastalığı kişide doğuştan var olabilir, sonradan meydana gelmiş olabilir, sürekli bulunabilir veya ara sıra olan bir durum olabilir.³⁸⁷

Akıl hastasının idrak ve takdir kabiliyeti olmadığı için, cezai sorumluluğu yoktur.³⁸⁸ Çünkü cezai sorumluluğun dayanağı akıl olup, bu ise akıl hastasında yoktur. Bu durum, Peygamberimizin “Mecnun akı başına gelinceye kadar sorumlu değildir.”³⁸⁹hadisinde ifadesini bulmuştur.

Akıl hastaları cezai mesuliyete sahip olmadıkları için işlemiş oldukları fiillerinden dolayı kendilerine bedenî ceza verilmez ancak vermiş oldukları zararlar mallarından ödenir.³⁹⁰

Akıl hastalarına bedenî ceza verilmediğini ifade ettik. Ancak sürekli olarak çevresinde bulunan insanlara zarar veren can kaybına ve mal kaybına sebep olan toplumun huzurunu bozan akıl hastalarının tedavi ettirilmesi toplum maslahatı açısından gereklidir. Modern hukuk da suç işlemiş olan akıl hastalarının tedavi ve muhafaza için hastaneye yatırılmasını gerekli görmüştür.³⁹¹

İslam hukukunun gözettiği gayelerin en önemlilerinden biri toplum düzenini korumaktır. Akıl hastaları her ne kadar irade dışı da olsa toplumun düzenini bozmaktadırlar. Aynı zamanda bu insanların tedavi edilmek suretiyle bu hastalıktan kurtulmaları sağlanabilir.³⁹²

Suç işlemiş olsun veya henüz suç işlememiş bulunsun aklen ve rûhen anormal olan kişiler için alınacak tüm tıbbî tedavi tedbirlerine ve terbiyeleri için gerekli tüm

³⁸⁶ Şensoy, 208,209.

³⁸⁷ Amîdî, I/139; Zeydan, 102; Şa’ban, 299.

³⁸⁸ Ebû Zehra, *Metodoloji*, 293,294; Ansay, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, 71.

³⁸⁹ Ebû Davud, IV/197.

³⁹⁰ Zeydan, 102; Şa’ban, 299; Avdeh, II/172.

³⁹¹ Dönmezer- Erman, II/785.

³⁹² Bilmen, III/310; Avdeh, II/273.

ihdimama rağmen maluliyetin daimi olması nedeniyle ıslahı mümkün olmayanlar olabilir. Bu kimseleri kendilerine mahsus müesseselere koymak suretiyle toplumdaki tecrit etmek gerekir.³⁹³ Ancak unutmamak gerekir ki akıl hastalarının gözetim altında tutulmaları ve tedavi edilmeleri onlar için bir ceza değildir.³⁹⁴

Akıl hastalarının, ailenin sıhhatini korumak ve malûl nesillerin üremesine engel olmak için, Türk Medenî Kanununda evlenmeleri yasaklanmıştır.³⁹⁵

3. Alkol Bağımlıları

Sarhoşluk, şarap veya benzeri şeyleri içmekle aklın kaybolmasıdır. Klasik hukuk kaynaklarımızda sarhoşluğun ölçüsü olarak, yeri gökten,³⁹⁶ erkeği kadından ayırt edemez hale gelmesi kabul edilmiştir.³⁹⁷

Sarhoşluk, insanı aklın gereklerine göre davranmaktan alıkoyma sözlerinin birbirine karışmasına sebep olmakta, olayları ve nesnelere birbirinden ayırmasına engel olmaktadır.³⁹⁸ Bu durum ise, sarhoş kimsenin her türlü zararlı davranışta bulunmasına sebebiyet verir. Bundan dolayı içki bireysel bir eylem olmaktan öte, toplumda başka kötülüklerin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Sarhoşluğun etkisiyle ne yaptığını bilmeyen insan, tehlikeli kazaların yanı sıra, toplumda adam öldürmeye kadar varacak derecede cinayet ve kargaşalara neden olmaktadır. Çoğu kez zınayı da beraberinde getiren sarhoşluk bir çok ailenin dağılmasına yol açmakta,³⁹⁹ insanlar arasında kin ve düşmanlık duygularını artırmaktadır.⁴⁰⁰ Ayrıca aile ilişkilerinin zedelenmesi, toplumsal hayatın temellerinin sarsılması, cinayetlerin alabildiğine yayılması gibi sorunların çoğu içki kullanımının neticelerindedir.⁴⁰¹

³⁹³ Şensoy, *Çocuk Suçluluğu*, 33.

³⁹⁴ Bilmen, III/310.

³⁹⁵ Medenî Kanun, md. 86.

³⁹⁶ Serahsî, XXVIII/30; İbn Abidin, III/179.

³⁹⁷ İbnü'l-Hümâm, IV/187; Kasanî, VII/39; İbn Abidin, III/162; Avdeh, II/169.

³⁹⁸ Ahmed İbrahim Beg, *el-Ehliyye ve Avâriduha fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye*, Matbaatu'l-Ulûm, (b.y.) (t.y.), 56.

³⁹⁹ Sefa Saygılı, "Alkol ve Aile Faciaları" Bira ve Alkolizm Raporu, Sönmez Neşriyat Matbaası, İstanbul 1984, 117,118; Necati Özfatura, "Alkol, Ailenin En Büyük Düşmanıdır", Bira ve Alkolizm Raporu, Sönmez Neşriyat Matbaası, İstanbul 1984, 115,116.

⁴⁰⁰ 5. Maide 91.

⁴⁰¹ Abdulaziz Çaviş, *İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler*, çev. Mehmet Akif, Ali Şükrü Matbaası, Ankara 1341, 15.

Bütün kötülüklerin başlangıcı olan içkinin,⁴⁰² sağlığa da zararlı olduğu ve çok önemli hastalıklara yol açtığı bilinen hususlardandır.⁴⁰³ Üstelik bu zararların sadece kullananlarla kalmayıp gelecek nesillerin de sağlığını tehdit ettiği belirtilmektedir.⁴⁰⁴ İçki ayrıca malın da israfıdır.

İslam hukuku, sarhoş etsin veya etmesin yukarıda saydığımız ve daha pek çok zararı bulunan içki içmeyi yasaklamıştır. İçki içene değnek cezası uygulanır.⁴⁰⁵ Haşhaş, morfin ve benzeri uyuşturucu maddelerin değişik çeşitleri ise hadd cezasını gerektirmeyip ta'zir cezasıyla cezalandırılır.

Ceza ehliyeti açısından sarhoşluk iki çeşittir:

- 1- Cezai Mesuliyet Gerektirmeyen Sarhoşluk: Kişinin ikrah altında veya sarhoş edici olduğunu bilmeksizin içmesi ve sarhoş olmasıdır. Bu şekilde sarhoş olan kişi cezai mesuliyete sahip değildir. Kendisine bedenî ceza verilmez ancak verdiği zararlar malından ödenir.⁴⁰⁶
- 2- Cezai Mesuliyet Gerektiren Sarhoşluk: Kişinin kendi isteğiyle ve bilerek içki içip sarhoş olmasıdır. Bu şekilde sarhoş olan kişiye uygulanacak hüküm sarhoş olmayanlara uygulanacak hüküm gibidir. Yani kısas ve hadd cezalarında normal insan gibi kabul edilmektedir.⁴⁰⁷ Gerekli olan ceza ile cezalandırılır, ayrıca içki cezası da uygulanır.⁴⁰⁸ Ancak, dinden dönme (irtidad), hadd gerektiren suçları ikrar, kendisinin şahadetine şahit getirmek istisna olarak kabul edilmiştir.⁴⁰⁹

Türk hukuku içki içmenin İslam hukukunda olduğu gibi bizzat kendisini ve işlediği suçları cezalandırmamakta, yalnızca içki içenin sarhoş iken çevreye zarar

⁴⁰² İbn Mâce, II/1119.

⁴⁰³ İçkinin sebep olduğu rahatsızlıklar için bkz. Çaviş, 28; Necati Özfatura, "Alkollü içkilerin Zararları", Bira ve Alkolizm Raporu, Sönmez Neşriyat Matbaası, İstanbul 1984, 107-114; Süleyman Hayri Bolay, *İçki*, Tokar Matbaası, Ankara 1970, 22-32.

⁴⁰⁴ Ebû Zehra, *Ukûbe*, 84; Musa Tosun, "İçki" DİA, c.XXI, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 2000, 463, Özfatura, "Alkollü İçkilerin Zararları", 113.

⁴⁰⁵ Ebû Dâvud, IV/164; Müslim, III/1331; Nesâî, VIII/285.

⁴⁰⁶ Zeydan, 129.

⁴⁰⁷ Şafii, el-Ümm, VI/4; Şirbinî, II/200.

⁴⁰⁸ Zeydan, 130.

⁴⁰⁹ İbn Abidin, III/310.

vermesi cezalandırılmakta ve bu kimselerin tedavi için hastaneye yatırılması gerekmektedir.⁴¹⁰

İslam ceza hukukunda cezanın gayesi suçluyu ıslah etmek tekrar suç işlemesine engel olmak, topluma yararlı hale getirmek ve toplumu suçtan korumaktır.⁴¹¹ İslam hukukunun cezalardaki amacına ve tazir cezalarının tabiatına uygun olarak ceza tespit edilip uygulanmasının meşru görülmesi içkinin veya diğer uyuşturucu maddelerin kendilerinde bağımlılık yaptığı ve verilen cezanın içki içmekten alıkoymadığı durumlarda bu kişilerin bağımlılıktan kurtarılması için hastanelerde tedavi edilerek ıslah edilebilir. Her ne kadar hastanede belli bir süre uyuşturucu bağımlısını tedavi etmek üzere her gün azalan dozlarla uyuşturucu veriliyor olsa da bu uygulama islamın ruhuna aykırı değildir.⁴¹² Çünkü içkinin yasaklanması üç merhalede gerçekleşmiştir. İlk ayette “Sana, şarap ve kumar hakkında sorarlar. De ki : Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından büyüktür.”⁴¹³ İkinci ayette ise “ Ey iman edenler! Siz sarhoş iken- ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yaklaşmayın.”⁴¹⁴ buyurmuş son olarak ise kesin bir şekilde yasaklanmıştır: “Ey iman edenler! Şarap, kumar... birer şeytan işi pisliktir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”⁴¹⁵ Kanaatimizce, konu tıbbî olmakla birlikte, uyuşturucu bağımlılarının doz azaltılarak tedavi gerekiyorsa bu yöntem uygulanabilir.

---

⁴¹⁰ Dönmezer-Erman, II/789.

⁴¹¹ Ebû Zehra, *Ukûbe*, 27; Bilmen, III/58.

⁴¹² Süleyman Uludağ, *İslamda Emir ve Yasakların Hikmeti*, (m.y.),Ankara 2006,146.

⁴¹³ 2. Bakara 219.

⁴¹⁴ 4. Nisa 43.

⁴¹⁵ 5. Maide 90.

D. CEZA EHLİYETİNE SAHİP OLANLARIN ISLAHI

1. Sanığın Islahı

Sanık, hakkında ceza davası açılıp suçu işlediği sanılan kişidir. İslam ceza hukukunda “maznun” “müttehem” olarak ifade edilir.⁴¹⁶

İslam hukukunda bir insanın suçsuz olması temel prensiptir. Çünkü herkes annesinden suçsuz doğar ve ancak sonradan yapacağı işler dolayısıyla suçlu duruma düşebilir.⁴¹⁷ “Beraet-i zimmet asıldır.”⁴¹⁸ şeklinde ifade edilen bu prensip gereği, suçun varlığını iddia edenin ispat etmesi gerekir. Mecellede yer alan “ Şek ile yakîn zâil olmaz”⁴¹⁹ prensibine göre bir şeyin varlığı kesin olunca aksi ispat edilmedikçe meydana gelecek bir şüphe sebebiyle o şeyin yokluğuna hükmolunmaz.⁴²⁰ Tüm bu genel kaideler sanığın suçunun sabit oluncaya kadar suçsuz olduğunun açık delilleridir.

İslam hukukunda şüpheler sürekli sanığın lehinde kullanılmış ve şüphelerle cezalar düşürülmeye çalışılmıştır. Peygamber Efendimiz “ İmkan nispetinde Müslümanlardan hadleri düşürün.”⁴²¹ “Şüphelerle hadleri düşürün. Hakimin afa yanılması cezada yanılmasından daha hayırlıdır.”⁴²² diyerek sürekli şüpheli durumlardan uzak durmayı tavsiye etmiştir.

Sanığın ıslahı tutuklama, sorgulama ve duruşma esnasında olabilmektedir. Bu nedenle biz bu üç aşamayı ayrı ayrı ele alacağız.

a. Tutuklama Esnasında Islah

Suç işlediği zannedilen sanığın tutuklanması hadd suçları gibi önemli suçlar için söz konusudur.⁴²³ Sanığın tutuklanması ise, geçerli bir takım delillere dayalı olarak kendisine suç isnadında bulunulan şahsın belirli bir süre serbest davranmaktan

⁴¹⁶ Bilmen, III/25; Erdoğan, 396.

⁴¹⁷ Maverdî, 219.

⁴¹⁸ Mecelle, md.8.

⁴¹⁹ Mecelle, md.4.

⁴²⁰ İbn Ferhun, I/172.

⁴²¹ Tirmizi, VI/199.

⁴²² Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr min Esrâri Müntekâ'l-Ahbâr*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1952. VII/104.

⁴²³ İbn Ferhun, II/241; Maverdî, 220.

alıkoymak demektir. Sanığın tutukluluk süresi için belli bir süre yoktur. Suçun durumuna zamana ve mekana göre farklılık arz eder.⁴²⁴

Sanığın sonuçta suçsuz olduğu ortaya çıkarsa kendisine uğramış olduğu zararlardan dolayı tazminat ödenmesi gerekir.⁴²⁵ Şayet bu tutukluluk süresi içerisinde bedenî bir arıza meydana getirilmiş ise bu da ödenir. Kendisinin tutuklu kaldığı süre içerisinde işleriyle ilgilenememesi sebebiyle uğradığı maddi zarar tazmin edilir. Bunlar sanığın karşı karşıya kaldığı maddi kayıplardır. Ayrıca manevi olarak da böyle bir süreçten zarar görmüştür. Toplum içerisindeki itibarı zedelenmiş kendi psikolojisi böyle bir durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu kayıpların da imkan nispetinde giderilmesi yoluna gidilir. Hakim belli bir tazminat belirleyerek buna sebep olan kişiden ödemesini talep eder ve sanığın suçsuz olduğunu ilan eder.⁴²⁶

b. Sorgulama Esnasında Islah

Sanığın sorgulanması suçun tespiti ve verilecek cezanın belirlenmesi açısından önemli bir unsurdur. İslam ceza hukukunda suçü itirafa ve zorla kabul ettirmeye yönelik sorular sorulmaz. Allah hakkıyla ilgili hususlarda işlenen suçların üzerinin örtülmesi ve Allah'a tevbe edilmesi tavsiye edilmiştir. Peygamberimiz bir hadisinde “Kim bir suç işlerse onu Allah'ın örtüsüyle örtsün, Allah'a tevbe etsin. Şayet bize ulaşırsa Allah'ın kitabına göre hükmederiz.”⁴²⁷ buyurmuştur. Yine Peygamberimiz zina ettiğini gördüğü bir kişi aleyhine şahitlik yapan kişiye “Keşke elbisenle örtseydin, sana bu yaptığından daha hayırlı olurdu.”⁴²⁸ diyerek bu suçun mahkemeye iletilmemesini istemiştir.

Sanık başlangıçta suçsuz sayıldığından itham edildiği fiili işlemediğine yemin etmesi yeterlidir.⁴²⁹ Bu konuda delil getirmesi gerekmez.⁴³⁰ Sorgu safhasında sanık itirafa zorlanamaz, zorlama neticesi yapılan itirafa binaen ceza verilemez.⁴³¹ Ayrıca

⁴²⁴ İbn Ferhun, II/241.

⁴²⁵ Taha Cabir Ulvânî, “*Hukuku'l-Müttehem fî Merhale't-t-Tahkîk' el-Müttehem ve Hukukuhu fî Ş-Şer'ati'l-İslâmî*, el-Merkezü'l-Arabiyyi li'd-Dirâseti'l Emniyeti Ve't-Tedrib, Riyad 1986,27.

⁴²⁶ Süheyl Donay, *İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku*, İstanbul 1982, 198.

⁴²⁷ Tirmizî, VI/199.

⁴²⁸ Ahmed b. Hanbel, V/218.

⁴²⁹ Müslim, XII/2229; Ebû Dâvud, IV/28; Tirmizî, II/339.

⁴³⁰ Bayındır, 131.

⁴³¹ Beccaria, 150.

işkence, tehdit, hapis yoluyla kendisi aleyhine, ikrarda bulunanın itirafına itibar edilmez.⁴³²

Duruşma esnasında sanık sadece Allah hakkının bulunduğu bir suç itiraf etmiş olsa bile itirafından dönebilir ve ceza düşer. Hatta hırsızlık ettiğini itiraf etse sonra kaçsa el kesme cezası için takip edilmez. Çünkü kaçması itirafından dönmesi anlamına gelir.⁴³³

c. Duruşma Esnasında Islah

Sanığın en önemli haklarından biri de âdil bir şekilde yargılanmasıdır. Sanığın adil bir şekilde yargılanması, adaletin temini, hakkın hak sahibine verilmesidir. Bunun için hakim taraflardan birini diğerine tercih etmemeli, böyle bir şeyi hissettirecek davranışlardan uzak durmalıdır. Mahkemede davalı ve davacıya eşit muamele etmeli ikisini aynı anda mahkemeye almalı baktığında ikisine bakmalı, ikisine birlikte selam vermeli birine yönelip diğerini ihmal etmemelidir.⁴³⁴ Hz. Ömer, Ebû Mûsa el-Eşarî'ye yazdığı mektupta muhakemesinde adil olmasını taraflar arasında eşit davranmasını tavsiye etmiştir. Ancak böyle davrandığında toplumda asalet sahibi, makam sahibi olan adaletsizliğe umut bağlamaz, zayıf olan kişide adaletten ümit kesmez demiştir.⁴³⁵

Kanaatimizce sanığın mahkeme esnasında adil yargılanacağına olan inancı onun psikolojik durumu açısından büyük önem taşımaktadır. Kendisinin hem bir suçla itham ediliyor olması hem de adil bir şekilde yargılanmıyor olması, ona suçluluğu ispat olmadan ceza vermek demektir. Böyle bir mahkemeye güvenmeyen sanık itiraf edeceği şeyleri de itiraf etmeyebilir. Ayrıca mahkemenin adaletine şüphe düşmesi, suçlu olan insanların suç işlemelerini azaltmak yerine daha da artırabilir.

⁴³² Ulvânî, 31.

⁴³³ Akşit, 107.

⁴³⁴ İbn Ferhûn, I/37; Şahabuddin Ebû İshak İbrahim b. Abdillâh el-Hamevî, *Kitabu'l-Kadâ*, Dımeşk 1982, 129; Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *Şerhu'l-Zerkeşî alâ Metni'l-Hıraşî*, (m.y.), (y.y.) (t.y), IV/455.

⁴³⁵ Cevziyye, I/89.

E. CEZALARIN BELİRLENMESİNDE ISLAHIN GÖZETİLMESİ

1. Cezaların Ferdileştirilmesi

Cezaların ferdileştirilmesi, ceza hukukunun izlediği amaçlar bakımından cezanın suçlunun kişiliğine uydurulması demektir.⁴³⁶ Modern hukukta 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra cezaların suçları önlemede yetersizliği cezalarda ferdileştirme fikrini ve uygulamasını yaygınlaştırmıştır.⁴³⁷

İslam hukukunda kişiye ve topluma zararı büyük olan önemli suçlar için hadd cezaları tespit edilmiştir. Bu cezaların alt ve üst sınırları yoktur. Suç sabit olduğunda bu cezalar verilir. Bu nedenle hadd cezalarında cezanın ferdileştirilmesinden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü cezanın ferdileştirilmesindeki gaye olan suçluya göre onu ıslah edecek cezanın tespiti, hadd cezalarındaki temel gaye değildir. Hadd cezalarındaki asıl amaç suçlunun ıslahından ziyade toplumun korunmasıdır.

Tazir cezalarının tespitinde ise suçlunun durumu göz önünde bulundurularak onun ıslahına en uygun ceza hakimin takdirine bırakılmıştır. Çünkü her suç işleyen, toplumun güvenliği açısından durumu aynı değildir. Her nasılsa suç işlemiş, düzenli yaşayışlı bir insan basit bir cezadan etkilenerek uslanabilir. Bunun için hakimin takdir ettiği ceza suçluyu bir daha işlemeyecek ve uslandıracak şekilde şahsiyete göre değişik olmalıdır.⁴³⁸

2. Cezaların En Kısa Sürede Tespiti

Mahkeme sırasında hakikatin araştırılmasına azami dikkat gösterilmesi ile birlikte muhakemenin bir an önce sonuçlandırılması önemli bir özelliktir. Bunun içindir ki İslam ceza hukukunda yargılama sade ve basit usullerle yapılır. Gecikmeye sebep olabilecek hususlar tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılarak suçun ve cezanın en kısa zamanda tespiti mümkün hale getirilirdi.⁴³⁹

⁴³⁶ Dönmezer-Erman, II/568; Erem, 139; Akşit, 97.

⁴³⁷ Dönmezer-Erman, II/569.

⁴³⁸ Akşit, 97,98.

⁴³⁹ Bayındır, 129.

Suçun ve cezanın tespiti için gerekli olan süre her davada aynı değildir. Şahitlerin hazır bulunmaması, dava ile ilgili delillerin toplanması davanın uzamasına neden olabilir. Ancak davanın gereğinden fazla uzaması hem sanığı psikolojik olarak yıpratır ve suçsuz ise ve tutuklu ise maddî ve manevî kayıplara yol açacak, suçlu ise mağdurun hakkını zamanında alamamaktan ve sürekli davanın sonuçlanmasını beklemekten dolayı kanunlara güveni sarsılacaktır. Mahkemenin makul sürede sonuçlanmaması mağdurun kendi hakkını kendisinin araması gibi haksız bir yola kapı açacaktır.

Özellikle günümüzde davaların sonuçlanmasının yıllar alması, muhakemede yaşanan gereksiz zaman kaybı, cezaların acil olarak tespiti prensibinin uygulamaya konulmasına ne kadar çok ihtiyaç hissettiğimizi ortaya koymaktadır.

3. Pişmanlık İle Cezanın Düşmesi

Pişmanlık yani tövbe psikolojik bir ihtiyaçtır. Tertemiz bir fitratla yaratılan insan, işlediği günahla bu fitrata ters bir eylemde bulunduğundan çelişkiye düşer. Bu durum suçluluk psikolojisiyle birlikte insanı ıstırap ve sıkıntıya sürükler.⁴⁴⁰ Bütün bu olumsuzluklar içerisinde, kendisine tövbe kapısı kapatılan insanın ruh dünyası hepten kararır ve daha çok suç işlemeye yeltenir.⁴⁴¹ Bu nedenle İslam ceza hukukunda tövbenin geçerliliği vardır.

Ceza, suçluyu ıslah etmek ve failin tekrar aynı suçu işlemesini önlemek amacıyla uygulanır. Ceza uygulanmadan önce düzelme belirtileri göstererek, pişman olup tövbe edenlere mümkün mertebe ceza uygulanmamaya çalışılır. Çünkü amaç ıslah olduğundan, tövbe ile ıslah gerçekleşmiş ve amaca ulaşılmıştır. Ayrıca pişman olup işlediği suçları terk edenlerin cezalandırılmaları, onların tekrar toplum yaşantısına dönüş kapısını kapatır. Bu durum ise, suçluların azalmaları ve ıslah olmaları yerine, çoğalmalarına yol açabilir.

⁴⁴⁰ Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed Gazalî, *İhyâu Ulumi'd-Dîn*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut (t.y.), IV/10.

⁴⁴¹ Ahmet Gelişgen, *İslam Hukukunda Tövbenin Hadd Cezalarına Etkisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.

“Ancak sizin onları yenip ele geçirmenizden önce tövbe edenler olursa bilin ki, Allah bağışlayan ve esirgeyendir.”⁴⁴² ayeti de suçluların pişman olup tövbe etmeleri halinde cezalarının düşeceğine dair delildir. Ancak adam öldürmek, hırsızlık yapmak gibi kişi haklarına saldırı mahiyetindeki suçların cezaları düşmez.⁴⁴³

Başkası tarafından bilinmediği halde, pişman olup işlediği suçu ikrar eden suçlunun bu ikrarına iltifat edilmeyip ikrarından vazgeçmesi için kendisine telkinde bulunulur.⁴⁴⁴ Çünkü, cezalandırmanın amaçlarından birisi olan suçlunun ıslah edilmesi ve kendisini düzeltmesi gerçekleşmiştir. Nitekim Peygamberimiz, “Senin hırsızlık yaptığını zannetmiyorum”⁴⁴⁵ diye karşılık vermek suretiyle işlediği suçtan pişman olan bu sahabiden cezayı düşürmeye çalışmış ve ikrarından vazgeçmesi yolunda kendisine telkinde bulunmuştur.

Suçlunun işlediği suçtan pişman olması halinde, suçun hangi aşamasında pişman olduğuna dikkat edilir. Eğer henüz icra safhasına çıkmamış, düşünce boyutunda kalmış bir fikir için ceza olamayacağı gibi, bu durumdaki pişmanlık ve tevbe de suçlu ile Rabbi arasında gizli kalır.⁴⁴⁶ Eğer suçu işledikten sonra suçlu pişman olmuşsa bu durumda suçlunun yakalanmadan önce pişman olması ile yakalandıktan sonra pişman olması arasında sonuçları itibariyle fark vardır. Örneğin hırsız yakalanmadan önce pişman olup, çaldığı malı sahibine iade ederse bu kişiye el kesme cezası uygulanmaz. Çünkü bu cezanın uygulanması için malı çalınan kişinin davacı olması şarttır.⁴⁴⁷ Bu durumda ise mal geri verildiği için, mal sahibi davacı olamaz.

Haddi gerektiren suçları işleyen kişilerin yakalandıktan sonra pişman olmaları, kendilerinden işledikleri suçlarının cezalarını düşürmez.⁴⁴⁸ Çünkü bu durumdaki pişmanlıktan dolayı ceza düşürüldüğü takdirde, yakalanan bütün suçlular cezadan kurtulmak için bu yola başvurabilirler. Böyle durumda suçlunun hakikaten pişman olup olmadığını tespit etmek mümkün olmayabilir.

⁴⁴² Maide 34.

⁴⁴³ Maverdî, 50-53; İbn’ul-Hümâm, V/430-431; Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 96-97; Avdeh, II/660,661.

⁴⁴⁴ Serahsî, IX/188; Cezerî, V/129-133; Ansay, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, 162,163.

⁴⁴⁵ Ebû Davud, IV, 625; Nesâî, VII/275; İbn Mâce, II/321.

⁴⁴⁶ Behnesî, *Nazariyat*, 54-59.

⁴⁴⁷ Serahsî, IX/176,177; İbnü’l-Hümâm, X/401,402; İbn Kudâme el- Makdisî, X/285,286.

⁴⁴⁸ Maverdî, 50-53, Avdeh,II/ 660-661; Şirazî, II/285-286.

Kur'an, yaptıklarından pişman olup tövbe eden kimseleri Allah'ın sevdiğini⁴⁴⁹ ve bu kimselerin işledikleri kötülüklerin iyiliğe çevrileceğini⁴⁵⁰ haber vererek pişman olup tövbe edilmesini teşvik etmektedir.

Örgütlü suçlarda tövbenin önemi büyüktür.⁴⁵¹ Çünkü suçtan pişmanlık duyup itiraf eden kimseler aracılığıyla, örgüt üyeleri ortaya çıkartılarak örgütün çözülmesi ve dolayısıyla çökertilmesi sağlanır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Cezalandırmanın amaçlarından birisi de suçlunun ıslah edilip iyi bir fert olarak topluma kazandırılması olduğuna göre, yakalanmadan önceki pişmanlık kişinin samimi olduğunu gösterdiği için tövbe etmiş bir insanı cezalandırmak uygun değildir. Yakalandıktan sonra pişman olan kimse ise cezasını çektikten sonra işlediği suçun günahından temizlendiğini düşünerek ruhî bir rahatlık hissedecek ve tekrar suç işlemek için gayret gösterecektir.

F. CEZALARIN İNFAZINDA ISLAH

1. Hürriyeti Sınırlayıcı Cezalar ve Islah

a. Hapis Cezası

Sözlükte alıkoymak, engellemek⁴⁵² anlamına gelen hapis kelimesi hukuk dilinde ise, sanık veya suçluyu belli bir mekanda cebren alıkoyarak şahsî hürriyetini kısıtlama anlamını taşır ve hürriyeti bağlayıcı cezaların başında gelir. Bu cezaların uygulandığı yere hapisane, cezaevi, tutukevi denir.⁴⁵³

Bir başka deyişle hapis, kişiyi dar bir yere atıp ezâ etmek değil,⁴⁵⁴ cezalandırmak maksadıyla iradeye dayalı tasarruflarına engel olmak, davası görülünceye kadar kaçmasına engel olmak amacıyla bir yerde tutmaktır.⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ 2. Bakara 222.

⁴⁵⁰ 25. Furkân 20.

⁴⁵¹ Cihad Tunç, "Tövbe Hakkında Bazı Meseleler" AÜİFD, c. XXIV, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981, 23.

⁴⁵² Cevherî, II/462; İbn Manzûr, VI/44.

⁴⁵³ Bilmen, III/14; Bardakoğlu, "Hapis" DİA, XVI/54.

⁴⁵⁴ Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, Daru'l-Celil Matbaası, Beyrut 1995, III/463.

⁴⁵⁵ İbn Ferhûn, II/232.

İslam hukukunda hapis cezası takdir hakkının hakime bırakıldığı ta'zir cezaları arasında yer almaktadır. Toplum şartlarının giderek değişmesi, toplumda işlenen suçların farklılaşması ve genişletici yorumlarla hadd ve kısas suçlarına verilecek cezalar kapsamına alınmaması hapis cezasının uygulama alanını oldukça genişletmiştir.⁴⁵⁶ Hatta modern hukuk açısından değerlendirdiğimizde hapis cezasının aslî ceza olduğunu görürüz. Çünkü suçların büyük bir kısmı için ceza olarak hapis cezası verilmektedir. Bu nedenle biz bu çalışmamızda hapis cezasına biraz daha geniş yer vereceğiz.

a.1. Hapis Cezasının Tarihçesi

İslam öncesi dönemde hapis cezası bir ceza şekli olarak uygulanmakta idi. Firavun'un Yusuf Peygamber'i hapsedtiği⁴⁵⁷ Mûsa Peygamberi de hapse atmakla tehdit ettiği⁴⁵⁸ Kur'an ayetleri ile sabittir.

İslamın ilk dönemlerinde ise Mekkeli müşrikler İslam'a girmiş olmaları sebebiyle caydırıcı unsur olarak müslümanları hapsediyor ve böylece bu kişilerin eski dinlerine dönmelerini sağlamaya çalışıyorlardı.⁴⁵⁹

İslam hukukunda ise suçlar ve bunlara verilecek cezalar belirlenmiştir. Hapis cezasından ne genel bir cezalandırma şekli olarak ne de belli bir suçun cezası olarak bahsedilir. Ancak yol kesme suçunun cezası olarak öngörülen cezalardan biri de buldukları yerden sürgün edilme (nefy)dir.⁴⁶⁰ Hanefîler başta olmak üzere alimlerin büyük çoğunluğu ayetteki nefyden kastın hapis cezası olduğunu söylemişlerdir.⁴⁶¹ Kur'anda hayasızlık yapan kadınların ölünceye kadar evde hapsedilmesini emreden ayetin⁴⁶² daha sonra nesh edildiğine dair⁴⁶³ tartışmalar bir

---

⁴⁵⁶ Bardakoğlu, "Hapis", XVI/55.

⁴⁵⁷ 12. Yusuf 35.

⁴⁵⁸ 26. Şuara 29.

⁴⁶⁰ 5. Maide 33.

⁴⁶¹ Kâsânî, VII/93; İbn Abidin, III/212; Ebû Zehra, *Ukûbe*, 151; Ebû Gudde, 43; Bilmen, III/33; Bardakoğlu, "Hapis", XVI/548.

⁴⁶² 4. Nisâ 15.

⁴⁶³ 24. Nûr 210.

yana bırakılırsa bu uygulamanın, günümüzdeki hükümlünün oturduğu yerde cezanın infaz edilmesi şeklindeki uygulamayı ifade ettiği söylenebilir.⁴⁶⁴

Peygamber Efendimiz, getirilen bir borçlu için alacaklıya “onu tut” demiş,⁴⁶⁵ katil zanlısı bir kişiyi de bir gün bir gece hapsedmiştir.⁴⁶⁶ Ancak o dönemde hapsin aslî bir ceza değil itiyadî ve zorlayıcı bir tedbir olarak suçun sabit olmasına kadar sanığın tutulması veya cezanın infazına kadar suçlunun tutulması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir.⁴⁶⁷ Bu dönemde kuyular, dehlizler, evler mescitler hapisane olarak kullanılıyordu. Müstakil bir hapisane yoktu.⁴⁶⁸

Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebûbekir zamanında özel olarak yapılmış hapisane yoktu. Hz. Ömer, Mekke’de Saffan b. Ümeyye’nin evini hapisane olarak kullanmak üzere satın almıştır.⁴⁶⁹ Hz. Osman’ın bir hırsız ölünceye kadar hapsedtiğine dair rivayetler vardır.⁴⁷⁰ Hz. Ali ise Nâfi adında bir hapisane ihdas etmiş, sağlam olmayışı ve suçluların kaçmasından dolayı Muhayyes adıyla bir hapisane yaptırmıştır.⁴⁷¹ İlerleyen dönemlerde İslam coğrafyasının genişlemesi ile devlet teşkilatının kuruluşunun büyük ölçüde tamamlandığı Emevîler döneminden itibaren hapsin ilave ve ayrı bir ceza olarak benimsendiği ve giderek bir çok uygulama örneğine rastlandığı görülür.

İslam hukukçuları hangi sebeplerle kişinin hapsedilebileceği konusunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.⁴⁷² Her ne kadar ayrıntıda farklı düşünceler de diğer kanûnî yolların tükendiği ve bilinen cezalandırma yöntemlerinin devre dışı kaldığı durumlarda hapis cezasına başvurulmaktadır. Bu nedenle hangi suçlar karşılığında hapis cezası verileceğini bir döküm halinde çıkarmak mümkün görülmemektedir.

Hapis cezasının geniş bir uygulama alanının olması hapisanelerdeki mevcut suçlu sayısının artmasına, sağlık koşullarının uygunsuz bir hal almasına sebep olmuştur. Oysa ki bu cezanın asıl amacı, hem suçluyu ıslah etmek hem de suçun tekrar işlenmesine mani olmaktır. Ama hapis cezası sadece suçluların dar bir

⁴⁶⁴ Bardakoğlu, “Hapis” DİA, XVI/55.

⁴⁶⁵ Buhârî, III/115; İbn Mâce, II/811.

⁴⁶⁶ Ebû Davud, III/426; Tirmizî, VI/187.

⁴⁶⁷ Bardakoğlu, “Hapis”, DİA, XVI/55.

⁴⁶⁸ Sâbık, III/302-303.

⁴⁶⁹ Kettânî, Muhammed Abdulhayy, *Et-Teratibu'l-İdariyye, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî*, Beyrut (t.y.); II/61; İbn Ferhûn, II/232.

⁴⁷⁰ İbn Ferhûn, II/233.

⁴⁷¹ Kettânî, II/57; Attar, 220.

⁴⁷² Bkz. Kârâfî, Şihabuddin Ebû Abbas Ahmed b. İdris, *el-Furûk*, Beyrut, IV/133.

mekanda tutulmasından başka bir işlev göremez hale gelmiştir. Hapisten çıkan insanlar işledikleri suçtan dolayı ıslah olmuş olarak çıkmak yerine yeni arkadaşlıklarla işlediği suçun inceliklerini öğrenmiş daha azılı bir suçlu olarak tekrar topluma döner hale gelmiştir.⁴⁷³ Ancak hapishaneler, tutukluları ıslah etmekte pek başarılı görünmüyorlarsa da, insanları suçtan uzak tutmayı başarıyor olmaları olanaklıdır. Hapishane yaşamının kötülüğü, bizzat hapiste yatanları suçtan caydırmasa da, ötekileri bundan alıkoyabilir.⁴⁷⁴

Biz çalışmamızın bu bölümünde suçluların hem cezalandırılmasını hem de ıslah olmuş, suçunu çekmiş bir kişi olarak toplum içerisinde yer almasına yardımcı olacak ıslah çalışmalarının neler olduğunu ve olabileceğini incelemeye çalışacağız.

a. 2. Hapishanedeki Mahkumların Islahı

İslam hukuku kaynaklarına baktığımızda hapis cezasının genel manada mahkumların toplu olarak bir yerde tutulmaları olarak değerlendirildiğini görürüz.⁴⁷⁵ Ancak bazı durumlarda suçlunun tek başına hapsedilebileceği söylenmiştir. Mesela dinden çıkan kişilerin düşünüp değerlendirmesine fırsat vermek için üç gün tek başına hapsedileceği söylenmiştir. Nitekim Hz. Ali ve Hz. Ömer mürtedleri bu şekilde üç gün hapsedirmişlerdir.

İslam hukukunda, süresiz hapis cezası uygulaması vardır. Bu ceza âdî ta'zir suçlarına uygulanır ve bu uygulama suçlunun durumunu düzeltmesi ve işlediği suçtu terk etmesine kadar devam eder.⁴⁷⁶ Bu uygulama göstermektedir ki hapsedmenin temel amacı ıslahıdır ve toplumu suçludan korumaktır.

Modern hukukta da mahkumların ıslah edilebilmesi için çeşitli yöntemler denenmiştir. Suçlunun ıslahı için mahkumu çalıştırma yoluna gidilmiş bu gaye ile umûmî hapis, hücre sistemi ve gece hücre gündüz birlikte çalışma gibi sistemler tatbik edilmiştir.⁴⁷⁷

Umumî hapis, suçluların hepsinin bir arada tutulmasıdır. Ancak kötü huyların suçlular arasında çok çabuk yayılması, mahkumların birbirlerinden suçlar hakkında

⁴⁷³ Avdeh, II/289 vd.

⁴⁷⁴ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000, 199.

⁴⁷⁵ Serahsî, XX/90.

⁴⁷⁶ Bilmen, III/306.

⁴⁷⁷ Dönmezer, *Ceza Hukuku*, 608-609.

etkileşim içerisinde bulunmaları, hafif suç işlemiş olanlarla daha ağır ve tehlikeli suç işlemiş olanların bir arada bulunmaları suçlunun ıslahı yerine suçluluğun daha da artmasına sebep olmaktadır.⁴⁷⁸

Hücre sistemi ise mahkumun gece ve gündüz bir hücrede tutulması ve diğer suçlulardan tecrit edilmesidir. Suçlu tutuklu kaldığı süre içerisinde düşünüp tevbe edip kendini ıslah edebilir.⁴⁷⁹ Ancak bu sistem, uzun süren yalnızlık suçlunun sağlığının ve ruhî dengesinin bozulmasına sebep olabileceği gibi sosyal hayata olan alışkanlıklarını kaybetmesine de sebep olabilmektedir.⁴⁸⁰

Mahkumların hapisanede kaldıkları ortamın onların sağlık koşullarına uygun olması veya sağlıklarını bozacak bir durum arz etmemesi gerekir. Hapis cezasına çarptırılmış insanlara bu cezanın dışında fazladan eza verici uygulamalarda bulunmak cezanın sınırını aşacağından doğru görülmemiştir. Bu nedendir ki mahkumların hapisanede el ve ayakları bağlanamaz.⁴⁸¹ Şayet kaçacağından korkulan birisi ise bunu önlemek için emniyet tedbirleri artırılabilir.

Hapisanede mahkumların ıslahı için de çeşitli eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Suçlular hakkında yapılan tespitlere ve ıslah programlarına bağlı olarak meslekî, dinî ve akademik gibi çeşitli alanlarda eğitim verilir.

Mahkumlardan daha önce bir mesleğe sahip olanlar meslekleriyle alakalı alanlarda hapisane içerisinde çalıştırılırlar. Herhangi bir mesleğe sahip olmayanlara ise meslek edindirme kursları verilir.⁴⁸² Bu kurslar kadın ve erkek mahkumlar için farklı olacağı gibi, hapisten çıktıktan sonra yaşayacakları çevre de göz önünde bulundurularak uygun bir alan seçilmeye çalışılmalıdır.

Kendilerine meslekî bilgi verilen veya bir mesleğe sahip olanlar sıhî bir engelleri olmadığı sürece hapisanelerde çalıştırılırlar.⁴⁸³ Nitekim peygamber Efendimiz de Bedir savaşında esir düşmüş olanları okuma yazma öğretme yani çalışmaları karşılığında serbest bırakmıştır.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ Taner, 590-597.

⁴⁷⁹ Dönmezer, *Ceza Hukuku*, 606-608.

⁴⁸⁰ Taner, 590-597.

⁴⁸¹ Serahsî, XX/89.

⁴⁸² Ali Rıza Mengüç, *Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul, 1975, 422.

⁴⁸³ Dönmezer-Erman, II/674; Gölçüklü, 66.

⁴⁸⁴ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İstanbul 1990, I/226.

Mahkumların çalışmaları ve meslek sahibi olmaları, onların serbest hayatta başarı kazanabilmeleri için gerekli bilgi sahibi olmalarını sağlamakta, çalışma ve iş disiplinini öğretilip sorumluluk hissini kuvvetlendirmektir. Diğer insanlarla uyum içerisinde yaşamalarını sağlamaktadır.⁴⁸⁵ Böylece suçlu boş kalıp tembellik yapmaktan kurtulur ve hayatını düzene sokar.

Mahkumlara akademik eğitim de verilmelidir. Bu eğitimin amacı mahkumların manevî kalkınmasını sağlamak, ilmî seviyelerini yükseltmek sosyal becerilerini artırmak olmalıdır.⁴⁸⁶ Zira, İslam dini eğitim ve öğretime büyük önem vermiş teşvik etmiştir. Kur’anda bilenler ile bilmeyenlerin aynı seviyede olmadığı vurgulanmıştır⁴⁸⁷ Peygamber Efendimiz de “İlim öğrenmek her müslümana farzdır”⁴⁸⁸ buyurmuştur. Bu farzın yerine getirilmesinin tek yolu akademik eğitim değildir. Ancak hapishanedeki akademik eğitimle suçlunun eğitim düzeyinin yükselmesi ona olgunluk ve bilinç katacağından hayata uyumu kolaylaştıracağı düşünülebilir.

Hapishane bünyesinde kütüphane bulundurulmalı ve bu kütüphanede mahkumların ıslahını sağlayacak meslekî ve sosyal bilgilerini artıracak kitaplar bulundurulmalıdır.⁴⁸⁹ Ayrıca belirli aralıklarla konferanslar düzenlenerek mahkumların ahlakî, fikrî, kültürel gelişimlerine yardımcı olunmaya çalışılmalıdır.⁴⁹⁰

a.2.d. Mahkumların Şartlı Salıverilmesi

Hapis cezasına mahkum olmuş suçluların vaktinden önce şartla salıverilmesidir. Şartlı salıvermenin amacı kapalı çevrede tutulmakla cezalandırılmış mahkumun bir süre de normal toplum şartları altında eğitmek aynı zamanda denemeden geçirmektir.

⁴⁸⁵ Dönmezer-Erman, II/675; Gölcüklü, 66.

⁴⁸⁶ Mengüç, 421; Dönmezer-Erman,II/674-675.

⁴⁸⁷ 39. Zümer 9.

⁴⁸⁸ İbn Mace, I/80.

⁴⁸⁹ Mengüç,422.

⁴⁹⁰ Mengüç,423.

Bir mahkumun şartlı salıverilmesi için bazı şartları taşıyor olması gerekmektedir. Bunlar:

1. Cezanın 2/3'ünün iyi halli çekilmiş olması
2. Şartlı salıverildikten sonra tahliye tarihine kadar gözetim altında tutulmalıdır.⁴⁹¹

Cezanın iyi halli olarak çekilmiş olmasından kasıt mahkumun umumi hal ve hareketleri, okulda ve iş sahasında çalışma derecesi ve gösterdiği gelişme, işlediği suçtan pişman olup olmadığı, arkadaşları ile iyi geçinip geçinmediği, kurum idaresine karşı samimi ve dürüst davranıp davranmadığı gibi hususlar değerlendirilerek verilecek bir karardır. Bu kararı modern hukukta disiplin kurulu verir.⁴⁹²

Modern hukukta iyi hal olarak ifade edilen durum İslam hukuku açısından değerlendirildiğinde tövbe ve ıslah olarak ifade edilebilir. Bu nedenle İslam hukukunda modern hukukta olduğu gibi cezanın amacı tövbe ve ıslah ile gerçekleştiğinden dolayı şartlı salıverme değil tamamen serbest bırakma söz konusudur.

a. 3. Hapishaneden Çıkacakların Islahı

Hürriyeti sınırlandıran hapis cezasının asıl maksadı mahkumu uslanmış olarak topluma iade etmektir. Bu sebeple mahkumun yeniden suç işlememesi için gerekli araçlarla cezanın infazının tamamlanması amaca ulaşılması bakımından gereklidir. Mahkumun topluma dönüşünde hayatına ve topluma uyumunu kolaylaştıracak çözümlere olan ihtiyaç kendisini zorunluluk olarak ortaya koymaktadır. Bu bakımdan hapis cezasının sosyal yardım faaliyeti ile tamamlanması uygun olur.⁴⁹³

Mahkum cezaevinde ne kadar uzun süre kalırsa o ölçüde sosyal hayat içinde yer alacağı çevreye yabancı kalacaktır.⁴⁹⁴ Kısa süreli hapis cezalarında bu manada bir hazırlığa fazla ihtiyaç duyulmazken uzun süreli hapis cezaları için bir ihtiyaçtır.

⁴⁹¹ Erem, *Türk Ceza Hukuku*, 605.

⁴⁹² Mengüç,420; Erem, *Türk Ceza Hukuku*, 696.

⁴⁹³ Dönmezer-Erman, II/679.

⁴⁹⁴ Giddens, 198.

Uzun süre ailesinden ayrı kalan mahkumun salıverilmeden önce ailesiyle daha uzun süre görüştürülmelidir. Nitekim İslam hukukunda mahkumların yakınlarıyla arkadaşlarıyla görüşmelerine müsaade edilmiştir.⁴⁹⁵ Hatta evli olan mahkumların cinsi ihtiyaçlarını karşılamaları için görüşebileceklerini ve buna müsaade edilmesini söyleyen İslam hukukçuları da vardır.⁴⁹⁶ Böylece hapisteki mahkumun aile bağları koparılmamış olmakta ve hapisten çıktıktan sonra ailesiyle uyum problemi çekmemiş olmaktadır.

Mahkum cezaevinden çıktığı ilk günlerde çeşitli zorluklarla karşılaşır. Herkesin kendisinin kusur ve hatasının bildiğini ve kötü görüldüğünü zanneder ve bunalımlı bir dönem geçirir. Bunun önlenmesi için mahkum salıverilmeden önce karşılaşması muhtemel olaylar hakkında bilgi verilir, üzerinde düşünülmesi sağlanır, sorunlara çözüm yolları üretilir.⁴⁹⁷

a.4. Hapisten Çıktıktan Sonra Yapılacak İslah Çalışmaları

Mahkum salıverildikten sonra öncelikli olarak memnu hakları iade edilir. Böylece kaybedilen ehliyet hükümlüye bu yol ile geri verilmek suretiyle toplumda iyi hal sahibi olmanın karşılığı verilmiş olur.⁴⁹⁸

Memnu hakların iadesi için suçlunun cezasını çekmiş olmak, mahkeme masrafını, tazminat ve para cezasını ödemiş olmak, tespit edilen deneme süreci içerisinde suç işlememiş olmak ve iyi hal şarttır. Tüm bu şartlar mahkumun toplum hayatına uyum sağlayarak, ahlaken iyiye doğru gidişini gösteren ve bunu tespit etmeye yardımcı olan olaylardır.⁴⁹⁹

İslam hukukunda asıl kaide tazirin tedib için oluşudur. Suçlunun tedibini, ıslahını, başkalarını suçtan uzaklaştırmasını ve toplumun suç ve suçlunun kötülüklerinden korunmasını sağlayan her ceza meşrudur.⁵⁰⁰ Cezanın amacı suçlunun ıslahı olduğu için suçlu ıslah olduktan sonra cezanın devamına ihtiyaç yoktur. Bu nedenle cezasını çektikten sonra ıslah olan suçluya memnu hakları iade edilir. Ancak

⁴⁹⁵ Serahsî, XX/90; Kâsânî, VII/174; İbn'ul-Hümâm, V/471.

⁴⁹⁶ İbnul-Hümâm, V/471.

⁴⁹⁷ Yücel, 151.

⁴⁹⁸ Yılmaz Günay, *Adlî Yolla Memnu Hakların İadesi*, Ankara 1961, 4.

⁴⁹⁹ Günay, 77.

⁵⁰⁰ Avdeh, II/256.

zina iftirasında bulunan kişinin celd cezasından sonra şahitliğinin de kabul edilmemesi⁵⁰¹ bu gibi suçlarda haklardan mahrumiyetin devam ettiğini göstermektedir.

İslam ceza hukukunda bazı suçlara verilen cezalar kişinin hayatı boyunca var olacak emareler taşıyabilir. Mesela hırsızlık suçunda suçlunun elinin kesilmesi, ömür boyu kesik elle dolaşmasını gerektirmektedir. Bu cezada da memnu hakkın iadesinden söz etmek mümkün değildir. Ancak şunu söyleyebiliriz ki bu tür suçların cezalarında hem fert hem de toplum göz önünde bulundurulur ve suça engel olup toplumu korumak için cezalar ağırdır.

Mahkumun salıverildikten sonra yapılacak önemli işlerden biri de toplumun cezasını çeken suçlulara takınacağı tavır hakkında bilinçlendirilmesidir. Bu tek tek suçlular için değil genel bir tavır olmalıdır. Toplum, cezasını çeken mahkuma artık eski bir suçlu olarak değil de topluma borcunu ödemiş bir kimse gibi bakması lazımdır. Bu kişileri toplum kendi içersinde eritmeli, ayrı bir fert olarak değil toplumun bir üyesi olarak kabul etmelidir. Bu düşünüş ve davranış yaygın olmadığı sürece devletin adlî yolla haklarını iade etmesinin çok büyük bir değeri olmayacaktır.⁵⁰²

Mahkumların cezaevinde kaldıkları sürece uygulanan ıslah çalışmalarına destek olarak, tahliye olduktan sonra topluma yeniden uyumlarını sağlamak ayrıca hayat standartlarını tutturabilmeleri için konumlarına uygun iş alanları tespit ederek işe yerleştirilmelerini sağlamak, kişilerin sosyal, ekonomik ihtiyaçlarını en aza indirmeye çalışmak tahliye sonrası yapılan çalışmalardandır. Çünkü suçun tekrarını önlemenin en etkin yollarından biri de mahkumlara iş imkanı sağlamaktır.⁵⁰³

---

⁵⁰¹ 24. Nûr 4.

⁵⁰² Günay, 107.

⁵⁰³ Yücel, 151.

b. Nefy (Sürgün) Cezası ve Islah

Hirabe suçunun cezası olarak uygulanan sürgün, suçlunun suç ortamından uzaklaştırılmasıdır. Bazı alimlere göre uzaklaştırmadan maksad hapistir.⁵⁰⁴ Bu alimlere göre, muhariplerin halka zarar vermelerini önlemek ve onları toplumdan uzaklaştırmak için bu ceza verilir. Hapis cezası ile muharip zararsız hale gelinceye ve kendini ıslah edinceye kadar toplumdan uzaklaşmış olur.

Hanbelîlere ve Zahirîlere göre uzaklaştırmadan maksat, suçlunun bir beldeden diğerine sürülmesidir. Bu durum suçlu tevbe edinceye kadar devam eder. Tevbe ettiği takdirde evine gitmesine izin verilir.⁵⁰⁵

Muharibin sürgün edilmesi veya hapsedilmesi suretiyle suçlu hem suç ortamından hem de suç ortaklarından uzaklaştırılarak kendisini düzeltme şansı verilmektedir. Ayrıca aynı suçu tekrar işleme imkanı ortadan kalkmaktadır.

Bekar kişinin zina etmesi halinde celd cezasına ilaveten suç yerinden uzaklaştırılır. Bu hadis ile sabittir.⁵⁰⁶ Suç yerinden uzaklaştırılan zani, bulunduğu bölgeden ayrıldığı için yakınlarından, tanıdıklarından uzaklaşması sebebiyle yalnızlığa düşmekte, sıkıntı çekmektedir. Bu durum ise suçlunun aynı suçu işlemesinde önleyici rol oynamaktadır. Ayrıca zani, tanıdıklarından uzakta kaldığı için bu kişilerin kendisine alaycı gözlerle bakmasından ve sözlü hakaret etmelerinden uzaklaşmaktadır. Böylece yeni ve temiz bir hayata tekrar başlama imkanı elde etmektedir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁴ Maverdî, 50-53; Serahsî, IX/195-200; İbn Rüşd, II/379-382; Avdeh, II/648-60; Behnesî, *Nazariyat*, 184-188; Awwa, 201; Bilmen, III/33-34.

⁵⁰⁵ İbn Kudâme, X/304-309; el-Makdîsî, X/306-309; İbn Hazm, XII/97-100.

⁵⁰⁶ Müslim, V/ 115.

⁵⁰⁷ Avdeh, I/635-644; Cessas, V/94-99.

SONUÇ

Toplumun ihtiyacından doğmuş olan hukuk kurallarına insanların kendi rızalarıyla ve istekleriyle uymaları esastır. Ancak kendi rızalarıyla hukuk kurallarına uymayan kişilerin bulunması sebebiyle, toplum düzeninin devamını sağlamak maksadıyla, bu tür insanların kurallara uymalarını temin edecek yaptırımların bulunması gerekmektedir. Bu yaptırımların temelinde ise cezalar vardır. Mahiyeti itibariyle korkutucu özelliğe sahip olan bu cezalar, insanların hukuk kurallarına uymasını temin ederek düzenin devam etmesini sağlar.

Cezalar bizzat hedeflenen ve arzu edilen şeyler değildir. Çünkü acı ve ızdırap veren cezanın bu yönünü hedeflemek uygun olmaz. Ceza, hedeflenen gayeleri gerçekleştirmek için bir vasıtaadır. Bu nedenle gayelerine hizmet etmeyen bir cezalandırmanın insanlığa faydası yoktur. Bu tür cezalandırma, insanlığa huzur, düzen getirmek yerine zulüm ve kaos oluşturur.

Cezaların, kendilerinden beklenen gayelere göre, mahiyeti ve şiddeti değişmekte olup, bu cezalar hafif müeyyidelerden ölüm cezasına kadar değişiklik göstermektedir. Cezalardan beklenen bu gayeler ise, insanlık tarihi boyunca sürekli gelişmiş ve olgunlaşmıştır.

İslam hukukunda cezalar ile amaçlanan temel hedef, toplumun suça karşı korunması olup, diğer hedefler bu temel hedef etrafında şekillenmektedir. Cezalandırmada bir taraftan bu temel hedefler gözetilirken diğer taraftan da cezaların, insanların onur ve şereflerine yakışmayacak, işkenceye yol açacak ve adaleti zedeleyecek tarzda belirlenmemesine özen gösterilmiştir.

Suçla mücadele açısından cezalar ele alındığında cezalar tek başına yeterli değildir. Cezaların yanında çeşitli suç işlemeyi önleyici tedbirler almak da zaruridir. Cezaların kanunlarda belirtilmiş olması, insanlar için bir tehdittir. İnsanlar suç işledikleri takdirde kanunlarda belirtilen cezaların kendilerine uygulanacağını bildikleri için suç işlemekten vazgeçeceklerdir. Böylece potansiyel suçlular önlenmiş olacaktır. Bu ceza tehdidinde rağmen yine de suç işlenmesi halinde, cezanın alenî olarak uygulanması, suçluyu tekrar suç işlemekten men edeceği gibi, ceza infazına şahit olan insanlar üzerinde de önleyici etkide bulunacaktır. Ancak, caydırıcılığın daha fazla sağlanabilmesi için çok şiddetli cezalar uygulanarak suçlu feda

edilmemelidir. Nitekim İslam hukukunun öngördüğü hadd cezalarının miktarları belli olduğu için bu ceza sınırları aşılarak cezanın daha şiddetli uygulanması mümkün değildir. Zaten hadd cezalarının ağır olması ile birlikte, bu cezaları gerektiren suçların oluşumu ve tespiti için neredeyse gerçekleşmesi imkansız olan ağır şartların konulmuş olması, bu cezaların uygulanmaktan ziyade caydırıcılık maksadıyla belirlendiğini ortaya koyar.

İslam hukuku suçluları ıslah etme konusunda çok etkili yöntemler kullanmıştır. Çocuk suçluların ileride suçlu olmalarına engel olmak amacıyla ceza yerine tedip edici yaptırımlar vermiştir. Alkol bağımlıları için ise, verilen cezanın suçtan alıkoymadığı kişilere hadd cezası verilmeye devam edilmemiş, onu bu suçtan caydıracak tazir cezası ile cezalandırılması yoluna gidilmiştir.

İslam hukuku sanığın haklarını koruma hususunda aşırı titizlik göstermiştir. İnsanların suçsuz olduğu prensibine göre, sanıkların hakları korunup, sanıklar haklarında bulunan iddialarla suçlu kabul edilmemiştir. Hatta başkalarının haklarını iptal etmediği sürece şahitlere suçun üzerini kapatmaları tavsiye edilerek insanları suçlu konumuna düşürmeden ıslah etmeye çalışılmıştır.

İslam hukukunda toplum düzenini bozmaya yönelik önemli suçlar için ağır cezalar konulmuş ve bu sayede suç işlenmesine engel olunmuştur. Ayrıca cezalar verilirken suçun tüm unsurlarıyla sabit olmuş olmasına aşırı dikkat edilmiş, en küçük şüphelerde hadler düşürülmüştür. Fakat ceza sabit olunca, onu uygulamaktan da geri durulmamıştır. Böylece bu süreç doğal bir ıslah unsuru olarak, insanlar üzerinde etkili olmuştur.

Cezaların infazında çok titiz davranılmış, gerekenden fazla ceza verilmemesi için tüm noktalar düşünülmüştür. Mesela celd cezasında değneğin boyutu, ceza uygulanırken kolun ne kadar kaldırılacağı dahi gündeme gelmiştir. Kısas cezasının infazında insana en az eziyet verecek yöntemin kullanılması istenmiştir. Hamile ve süt emme durumunda çocuğu olan kadınların, cezaya tahammül edemeyecek kadar hasta olanların cezaları daha sonraya ertelenerek o kişilere eziyet edilmemiştir.

İslam hukuku, günümüzde yaygın olarak uygulanan hapis cezasını aslî bir ceza olarak kabul etmemekle birlikte diğer cezalandırma usullerinin yetersiz kaldığı durumlarda uygulanmasını istemiştir. Suçluların cezaevlerinden çıkmaları çoğu zaman onların ıslahı şartına bağlıdır. İslah olmaları için çeşitli yöntemler mevcuttur.

Suçluların akademik, dini ve mesleki eğitimlerinin verilmesine, hapisanelerin yaşam şartlarının insanların sağlıklı yaşamalarına elverişli olmasına özen gösterilmiştir. Suçlulara gerek hapisanede gerek hapisane sonrasında psikolojik yardım yapılması, hapisanede uzun süre kalmış olanların aileleri ve toplumla olan ilişkilerini düzeltilmesi için salıverme öncesi programlar ve psikolojik yardımlar yapılması önerilmektedir.

Mahkumların hapisanede mesleki dini ve akademik olarak eğitimlerinin devam ettirilmesi onların ahlakî ve vicdanî yönden eğitilip ıslah edilmelerine yönelik bir çalışmadır. Bir meslek sahibi olmaları, hem hapisanede iken kendilerine bir gelir sağlamayı, hem hapisane sonrasında bir meslek sahibi olmalarını sağlamak amacına matuftur.

İslam hukukunda modern hukukun kabul ettiği şartlı salıverme anlayışı olmayıp tövbe edip durumunu düzelterek hapisaneden çıkmaları söz konusudur. Çünkü asıl gaye olan ıslah, tövbe ile gerçekleşmiş olur.

Suçluların ıslah için yapılan uygulamalar mağdurun hakkını ihlal etmek anlamına gelmemektedir. Çünkü hapisanede yapılan bu yardım ve faaliyetler toplumu suçlulardan korumak amacıyla yapılmış yatırımlardır. Suçlu, kendisi için tespit edilen süre zarfında hapisanede kalacak, kendisi için öngörülen programlara tabi olacaktır. Bu programa tabi olup o süreyi orada geçirmesi onun suçunun cezasıdır. O süre zarfında onun eğitilmesi ise ıslahı için öngörülen şeylerdir.

Her suç işleyenin, toplumun güvenliği açısından durumu aynı değildir. Her nasılsa suç işlemiş, düzenli yaşayışlı bir insan basit bir cezadan etkilenerek uslanabilir. Bunun için hakim suçluyu ıslah edeceğine inandığı takdirde, uyarma, azarlama, tehdit gibi çeşitli nefsi cezaların uygulanmasına karar verebilir.

Malî cezalar ise daha çok tazmin cezalarında, kısasın affında ve diyette söz konusu olan cezalardır. Bununla birlikte hakim eğer suçluyu ıslah edecekse suçlunun malına, o ıslah oluncaya kadar, el koyabilir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABADAN**, Yavuz, *Hukuk Felsefesi Dersleri*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1954.
- ABDÜLMELİK CÜNDÎ**, *el-Mevsûatu'l-Cinâiyye*, Dâru'l-Müellefâtî'l-Kanûniyye, Beyrut 1941.
- AHMED İBRAHİM BEG**, *el-Ehliye ve Avâriduha fiş-Şerâti'l-İslâmiyye*, Matbaatu'l-Ulûm, (b.y)(t.y).
- AKBULUT**, İlhan, “*İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar*”, A.Ü.H.F. Dergisi, c.52, sayı:1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2003.
- AKŞİT**, M. Cevat, *İslam Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları*, (m.y), İstanbul (t.y.).
- ALACAKAPTAN**, Uğur, *Suçun Unsurları*, (m.y), Ankara 1970.
- ALTAY**, Ekrem, *Eğitim Sosyolojisi Dersleri*, (m.y.) Ankara 1972.
- ÂMİDÎ**, Seyfüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ali, *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, Matbaatu Muhammed Ali Sabih ve Evlâdih, Kahire 1348.
- ANSAY**, Sabri Şakir, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, İstiklal Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1953.
- ARIKAN**, Baha, “*İslam Ceza Hukukunun Esasları*”, Adalet Dergisi, sayı:11-12, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1962.
- ARMAĞAN**, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara 1992.
- ARSAL**, Sadri Maksûdi, *Hukukun Umûmi Prensipleri*, Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatı, Ankara 1937.
- ASKALANÎ**, İbn Hacer, *Bülûğu'l Merâm (Selamet Yolları)*, çev. Ahmet Davudoğlu, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul (t.y.).
- AŞÛR**, Muhammed Tahir, *İslam Hukuk Felsefesi*, çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1988.
- ATAR**, Fahrettin, *Fıkıh Usûlû*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.
- AVDEH**, Abdulkâdir, *et-Teşrû'l-Cinâi'l-İslâmî Mukarenen bi'l-Kanûni'l-Vad'i*, Daru'l-Kitab'il-Arabî, Beyrut (t.y.).
- AWWA**, Muhammed Selim, *fî Usûli'n-Nizâmi'l-Cinâi'l-İslâmî*, Daru'l-Maarif, Kahire 1988.

- BABERTÎ**, Muhammed b. Mahmud, *Şerhu'l-Înaye ale'l-Hidaye*, Matbaatu Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1315.
- BALCIOĞLU**, İbrahim, *Şiddet ve Toplum*, Bilge Yayınları, İstanbul 2001.
- BAKTIR**, Mustafa, *İslam Hukukunda Zarûret Hali*, Emel Matbaacılık, Ankara 1981.
- BARDAKOĞLU**, Ali, “*Ehliyet*”, D.İ.A., cilt:X, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1994.
- , “*Ceza*”, D.İ.A., cilt:VII, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1993.
- , “*Hapis*”, D.İ.A., cilt: XVI, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1997.
- , “*İrtidat*”, D.İ.A., cilt:XXII, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 2000.
- BATTAL**, Ahmet, *Hukukun Temel Kavramları*, Gazi Kitabevi, Ankara 2001.
- BAYINDIR**, Abdülaziz, *İslam Muhakeme Usulu*,(m.y.)İstanbul 1986.
- BECCARİA**, Marki Cesare, *Suçlar ve Cezalar Yahut Beşeriyetin Mecellesi*, çev. Muhiddin Göklü, Nurgök Matbaası, İstanbul 1964
- BEHNESÎ**, Ahmet Fethi Behnesî, *Nazariyat fi'l- Fıkhi'l-Cinâî'l-İslâmî*, Müessesetü'l Halebî ve Şürekah, Kahire 1969.
- el-Mevsûatü'l-Cinâiyye fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*,1991.
- es-Siyâsetü'l-Cezâiyye fi's-şeriatü'l-İslâmiyye* , Dârü's-Şuruk, Beyrut 1983.
- BELGESAY**, Mustafa Reşit, *Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk*, İ.Ü.H.F. Yayınları, İstanbul 1963.
- BENGÜ**, Cemil, “*Suç Nedir?*” , Adliye Dergisi, yıl:35, sayı:8, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1944.
- BERKÎ**, Ali Himmet, *Açıklamalı Mecelle*, Hikmet Yayınları, İstanbul 1978.
- *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara 1986
- BERKTİN**, Cezmi Tahir, *Problemlî Çocuklar ve Problem Sebepleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1972.
- BETTİOL**, Giuseppe, *Ceza Hukukun İnsanîleştirilmesi*, çev. Faruk Erem, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1949
- BEYHÂKÎ**, Ahmed b. Hasan b. Ali , *Sünenü'l-Kübrâ*, Dâru Sâdır, Beyrut 1355h.
- BİLGE**, Necip, *Hukuk Başlangıcı*, Turhan Kitabevi, Ankara 1994.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmîye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul (t.y.).
- BOLAY**, Süleyman Hayri , *İçki*, Toker Matbaası, Ankara 1970.

- BUHÂRÎ**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahihu'l-Buhârî*, Dâru'l-Tıbbâti'l-Âmira, (m.y.), (y.y.) 1315.
- CENTEL**, Nur, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Basım, İstanbul 2002.
- CESSÂS**, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzi, *Ahkâmu'l-Kur'an*, Matbaatu Abdirrahman Muhammed, Kahire (t.y.).
- CEVHERÎ**, İsmâil b. Hammâd, *es-Sihah*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Mısır 1377.
- CEVZİYYE**, İbn Kayyim, *İlâmu'l- Muvakkîn an Rabbi'l-Alemîn*, Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire (t.y.).
- CEZERÎ**, Abdurrahman, *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezahibi'l- Erbaa*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyye, Kahire (t.y.).
- CİHAN**, Erol, “*Ceza Muhakemesi Hukukunun Gayesi*” İÜHFM, sayı:3-4, c.XXVIII, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1963.
- CİN**, Halil- **AKGÜNDÜZ**, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1989.
- CUMHURİYET ANSİKLOPEDİSİ**, “*Suç*”, İstanbul 1972.
- CÜVEYNÎ**, İmâmü'l Haremeyn Ebû'l Maâlî Abdülmelik b. Muhammed b. Abdillâh b. Yusuf , *el-Varakat fî Usûli'l Fıkh*, Mektebetü'l-Haşimiyye, Dımeşk 1324.
- ÇALIŞKAN**, İbrahim, “*İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları*”, A.Ü.İ.F.D.,c.XXXI, Ankara 1989.
- “*İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası*” AÜİFD, c.XXXIII, Ankara 1992.
- ÇAVIŞ**, Abdulaziz, *İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler*, çev. Mehmet Akif, Ali Şükrü Matbaası, Ankara 1341.
- ÇEKER**, Orhan, *İslam Hukukunda Çocuk*, İstanbul 1990.
- DAĞ**, Halil, *Suçla Mücadele*, Polis Dergisi, sayı:34, Ankara 2004.
- DAĞCI**, Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Başak Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri İthalat İhracat Limited Şirketi, Ankara 1999.
- DÂMÂD**, Abdullâh b. Şeyh Muhammed b. Süleyman, *Mecmau'l- Enhûr fî şerhi Mülteka Ehbûr*, Matbaatu'l-Amire, İstanbul 1316.
- DARİMÎ**, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman, *Sünenü'd-Darimî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- DEMİRBAŞ**, Timur, *Kriminoloji*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2001.

DONAY, Süheyl, *İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku*, İstanbul 1982.

DÖNMEZER, Sulhi, *Kriminoloji*, Beta Basım Yayım, İstanbul 1994.

----- *Ceza Hukuku (Husûsî Kısım)*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1959.

DÖNMEZER, Sulhi- **ERMAN**, Sahir, *Nazarî ve Tatbîkî Ceza Hukuku (Umûmî Kısım)*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1959

DUSÛKÎ, Şemsuddin Muhammed Arafa, *Hâşiyetu'd-Dusûkî ale's-Şerhi'l-Kebîr*, Matbaatu'l-Âmire, Mısır 1373.

EBÛ DAVUD, Süleyman b. Eş'as b. İshak, *Sünen-ü Ebî Davûd*, Matbaatu's-Saade, Mısır 1950.

EBÛ GUDDE, Hasan, *Ahkâmu's-Sicn ve Muamelatu's-Sücenâ fi'l-İslam*, Kuveyt, 1987.

EBÛ YUSUF, Ya'kub b. İbrahim, *Kitâbu'l-Harâc*, Matbaatu Selefîyye ve Mektebetuha, Bulak 1302.

EBÛ ZEHRA, Muhammed, *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî (el-Ukûbe)*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire 1976.

----- *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî (el-Cerîme)*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Mısır (t.y.).

----- *İslam Hukuku Metodolojisi*, (Çev. Abdülkâdir Şener), Fecr Yayınevi, Ankara 1990.

ERDENTUĞ, Aygen, "Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi" , *Antropoloji Dergisi*, sayı:10, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982.

ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Kitap Matbaası, İstanbul 1998.

EREM, Faruk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1976.

----- *Adalet Psikolojisi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1977.

----- *Türk Ceza Hukuku*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1958.

FİRÛZÂBÂDÎ, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kub, *Kamûsu'l-Muhît*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1305.

- FUDEYLÂT**, Recep Mahmud, *Sukûtu'l-Ukûbât fi Fıkhi'l-İslâmî*, Dâru Ammar, Ürdün 1987.
- GAZALÎ**, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, Matbaatu Mustafa Muhammed, Mısır 1937.
- *İhyâu Ulumi'd-Dîn*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut (t.y.).
- GELERİ**, Aytekin, *Fiziksel Güvenlik Tedbirleri Yoluyla Suç Önleme ve Suçun Yer Değiştirmesi (Türkiye'de Devlet, Toplum, Polis)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.
- GELİŞGEN**, Ahmet, *İslam Hukukunda Tövbenin Hadd Cezalarına Etkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004.
- GİDDENS**, Anthony , *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000.
- GİDER**, Hüsnü, “*Suçlar Nasıl Doğar*” , İdare Dergisi, yıl:25, sayı:230, (m.y.), 1954.
- *Genel Kriminoloji ve Adalet Psikolojisi*, Devrim Matbaası, Ankara 1961.
- GÖĞER**, Erdoğan, *Hukuk Başlangıcı Dersleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1974.
- GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz, *Ceza Hukuku Ders Notları*, (m.y.), Ankara 1985.
- GÖZÜBÜYÜK**, Şeref, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Sevinç Matbaası, Ankara 1973.
- GÜNAY**, Yılmaz, *Adlî Yolla Memnu Hakların İadesi*, (m.y.),Ankara 1961.
- GÜRİZ**, Adnan, *Hukuk Başlangıcı*, Cem Web Ofset, Ankara 1999.
- *Hukuk Felsefesi*, AÜHF Yayınları,Ankara 1985.
- HAFIZOĞULLARI**, Zeki, *Ceza Normu*, (m.y.), Ankara 1996.
- HALLAF**, Abdulvahhap, *İslam Hukuk Felsefesi* (çev. Hüseyin Atay), AÜİF Yayınları, Ankara 1985.
- HAMİDULLAH**, Muhammed, *İslam Peygamberi*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1980.
- HAVVA**, Said, *el-Esâs fi't-Tefsîr*,(çev.M.Beşir Eryarsoy), Flaş Matbaacılık, İstanbul 1989.
- HEYET**,*el –Medhal li Dirâseti'ş-Şerîati'l-İslamiyye*,Daru'l-Marife,(y.y.)1980.
- HICAVÎ**, Şerefüddin Mûsa, *el-Ikna' fi Fıkhi İmam Ahmed b. Hanbel*, (m.y.), Mısır 1351
- HAMEVÎ**, Şahabuddin Ebû İshak İbrahim b. Abdillâh , *Kitabu'l-Kadâ*, Dımeşk 1982.
- HONİG**, Richard, *Hukuk Felsefesi*, çev. Yavuz Abadan, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1935.

İBN ÂBİDİN, Muhammed Emin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*, Êlif Ofset, İstanbul 1984.

İBNU'L- ARABÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh, *Ahkamu'l- Kur'an*, Matbaatu İsa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1967.

İBN FERHÛN, Burhânuddîn İbrahim b. Ali b. Ebi'l-Kâsım Muhammed, *Tabşıratu'l-Hukkam fî Usûli'l-Akdiyye ve'l-Menâhici'l-Ahkâm*, el-Matbaatu'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1300.

İBN HANBEL, Ahmed, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1982.

İBNU'L-HÜMAM, Kemaluddin Muhammed b. Abdi'l-Vahid, *Şerhu Fethu'l- Kadir ale'l-Hidaye*, Matbaatu Mustafa el-Babi el-Halebi, Mısır 1970.

İBN KUDÂME, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Mahmûd, *el-Muğnî ve's-Şerhu'l-Kebîr*, Mektebetü's-Selefiyye, Medine (t.y.).

İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemâlu'd-Dîn Muhammed b. Mükrim, *Lisanu'l-Arab*, Daru'l Lisanu'l-Arab, Beyrut 1956.

İBN NÜCEYM, Zeynüddin, *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-İlmiyye, Mısır 1311.

----- *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Matbaatu'l-Huseyniye, Mısır 1322.

İBN RÛŞD, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l Müctehid v Nihâyetü'l-Muktesid*, Matbaatu Ahmed Kamil, Dâru'l-Hilâfe 1333h.

İBN TEYMİYYE, *es-Siyasetü's-Şer'iyye fî Islahi'r-Râî ve'r-Râiyye*, Matbaatu'l-Hayriyye, Mısır 1322.

İZVEREN, Adil, *Hukuk Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1988.

KANTAR, Baha, *Ceza Hukuku(Talebe Notu)*, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1939.

KÂRÂFÎ, Şihabuddin Ebû Abbas Ahmed b. İdris, *el-Furûk*, Beyrut(t.y.)

KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Elif Ofset Tesisleri, İstanbul 1986.

-----*Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, Yelken Matbaası, İstanbul 1984.

KÂSÂNÎ, Alauddîn Ebû Bekr b. Mesud, *Bedâiu's-Sanâi'fî Tertîbi's-Şerâi'*, Matbaatu İcmaliyye, Mısır 1910.

KAYGISIZ, Mustafa, *"Yargılamanın Tarihsel Gelişimi"* , Çağın Polis Dergisi, sayı:34, Ankara 2004.

KETTÂNÎ, Muhammed Abdulhayy, *Et-Teratibu'l-İdariyye*, Dâru'l- Kitâbi'l-Arabî, Beyrut (t.y.)

KOŞUM, Adnan, *İslam Hukukunda Cezayı Ağırlaştırıcı Nedenler*, (Basılmamış Doktora Tezi),İstanbul 1999.

KUNTER, Nurullah, “*Suçluların Terbiye ve Islah Edilmesi*”, Adliye Ceridesi, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1943.

----- “*Cezalardan Neler Bekliyoruz, Neler Beklemeliyiz*”, Siyasî İlimler Mecmuası,sayı.145, Nisan 1943.

----- “*Ceza Yerine Geçen Tedbirler*” , Adliye Cerîdesi, sene:34, sayı:4, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1943.

LOMBROSO, Ceasore, *Suç İşlemenin Sebepleri ve Önlenmeleri*, çev. Sadi Anadolu, Sebat Basımevi, İstanbul 1935.

MAVERDÎ, Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî el-Bağdadi, *Kitabu'l-Ahkâmi's- Sultaniye*, Matbaatu's-Saade, Mısır 1909.

MAVSİLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li Ta'lili Muhtâr*, Dâru'l-Mârife li't-Tıbâa ve'n-Neşr, Beyrut 1975.

MENGÜÇ, Ali Rıza, *Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri*, (m.y.), İstanbul1975.

MERGİNÂNÎ, Burhaneddin Ebu'l-Hasan b. Ali b. Ebî Bekr b. Abdi'l-Celîl, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l Mübtedî*, Daru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1981.

MEVDÛDÎ, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'an*, Trc.(Kurul: Muhammed han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), İnsan Yay., İstanbul 1997.

MEYDÂNÎ, Abdulgani el-Ganimi, *el-Lübab fî Şerhi'l-Kitab*, Dersaadet Kitabevi, İstanbul (t.y.) .

MEYDANÎ, Riyad, *İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri*, çev. Şamil Dağcı, İslâmî Araştırmalar , c.IV, sayı:1, Desen Matbaacılık, Ankara 1990.

MOLLA HÜSREV, Muhammed b. Ferâmuz b. Ali, *Dureru'l-Hükkâm fî Şerhi Gurari'l-Ahkâm*, Şirketi Sahafiyeyi Osmaniye, İstanbul 1319.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nîsabûrî, *Sahihu Müslim*, Dâru't-Tıbâati'l-Âmira, (m.y.), (y.y.) 1330.

NESÂÎ, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünenü Nesâî*, Matbaatu Mustafa el-Babî, (y.y.),1964.

NEVEVÎ, Ebû Zekerîyya Yahya b.Şeref, *Minhâcu't-Talibîn ve Umdetu'l-Müftîn*, Dâru İhyâî'l-Kütübi'l-Arabiyye, Mısır (t.y.).

ÖNDER, Ayhan, *Ceza Hukuku (Genel Hükümler)*, Meter Matbaası, İstanbul 1991.

ÖZDEMİR, Kemaleddin- **HATİP**, İbrahim, *İnsan Fıtratı ve Suç*, Rağbet Yayınları, Ankara 1997.

ÖZFATURA, Necati, “*Alkol, Ailenin En Büyük Düşmanıdır*”, Bira ve Alkolizm Raporu, Sönmez Neşriyat Matbaası, İstanbul 1984.

-----“*Alkollü içkilerin Zararları*”, Bira ve Alkolizm Raporu, Sönmez Neşriyat Matbaası, İstanbul 1984.

ÖZTÜRK,Bahri- **ERDEM**, Mustafa Ruhan- **ÖZBEK**, Veli Özer, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2002.

PEKCAN, Ali, *İslam Hukukunda Gaye Problemi*, Kilim Matbaası, İstanbul 2003.

RAMLÎ, Şemsuddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihabeddin, *Nihayetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc fi'l-Fıkhi'l-İmam eş-Şafîi*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebi, Kahire 1938.

RÂZÎ, Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, Matbaatu'l-Behiyye, Mısır 1938.

SÂBIK, Seyyid, *Fıkhu's-Sünne*, Daru'l-Celîl Matbaası, Beyrut 1995.

SABÛNÎ, Muhammed Ali , *Tefsiru Ayâti'l-Ahkâm*, Dersaadet Kitabevi, İsanbul(t.y.).

SAVA PAŞA, *İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd*, Yeni Matbaa, Ankara 1955.

SAYGILI, Sefa, “*Alkol ve Aile Faciaları*” Bira ve Alkolizm Raporu, Sönmez Neşriyat Matbaası, İstanbul 1984.

SERAHSÎ, Ebû Bekr b.Ahmed b.Ebî Sehl, *el-Mebsût*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1980

SEVİĞ, Vasfî Raşid, “*Cezanın Tarihi Menşei*” AÜHFD,c.XII,sayı:3-4, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956.

SEYDİŞEHRÎ, Mahmud Esad b. Emin, *Ferâidü'l-Ferâiz (Delilleriyle İslam Miras Hukuku)*, çev. İsmail Hakkı Uca, Esra Yayınları, İstanbul 1994.

SEYHAN, Kazım, *Polislik ve Suçun Önlenmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.

SOKULLU AKINCI, Füsün, *Kriminoloji*, (m.y.) İstanbul 1994.

SOYASLAN, Doğan, *Kriminoloji (Suç ve Ceza İlimleri) Dersleri*, Adalet Matbaacılık, Ankara 1996.

SÖYLEMEZ, Ahmet, *Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi*, Haşmet Matbaası, İstanbul 1982.

SUYÛTÎ, Abdurrahmân Celâluddin, *el-Eşbah ve'n- Nezâir fî Kavâid-i ve Furûi Fıkhî'ş-Şafiiyye*, Matbaatu el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1959.

ŞA'BAN, Zekiyyüddîn, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fıkh)*, çev. İ.Kafi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

ŞAFAK, Ali, *Mezheplerarası Mukayeseli Ceza Hukuku*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1977.

ŞAFÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, Matbaatu'l-Kübra, Bulak 1322.

ŞATIBÎ, Ebû İshak, *el- Muvafakat fî Usûli'ş-Şeria*, Matbaatu'l-Mektebeti't-Ticariyye, Mısır (t.y.).

ŞENER, Abdülkâdir , *İslam Hukukunun Kaynaklarından Kıyas, istihsan, Istıslah*, Elif Matbaacılık Sanayi, Ankara 1974.

ŞENSOY, Naci, *Çocuk Suçluluğu- Küçüklük- Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul 1949.

-----"Zina Cürmü" İÜHFM, c.VIII, sayı:3-4; Kenan Matbaası, İstanbul 1942.

ŞERBÂSÎ, Ahmed, *Sorulu Cevaplı İslam Fıkhı*, çev.Mustafa Özcan, Ahmet İyibildiren, Bekir Ağlamaz, Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1998

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali, *Neyli'l-Evtâr min Esrâri Müntekâ'l-Ahbâr*,Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1952.

ŞEYBÂNÎ ,Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan, *el-Câmiu'l-Kebîr*, Matbaatu'l-İstikâme, (b.y.) 1356.

ŞİRÂZÎ, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf, *el- Mühezzeb fî Fıkhı Mezhebi'l-İmami'ş-Şafii*, Matbaatu Mustafa el-Babi el-Halebî, Mısır 1958.

ŞİRBİNÎ, Muhammed el-Hatip, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifet Meâni Elfâzi'l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1958.

TAN, Hadi, *Suç ve Suçlulukla Savaş İlmi (Suç Politikası)*, Adalet Dergisi, yıl:38, sayı:10, (m.y.) 1947.

TANER, M.Tahir, *Ceza Hukuku (Umûmî Kısım)*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1949.

- TEZCAN**, Mahmut, *Kan Davaları*, Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.
- TİRMİZİ**, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *el-Camiu's-Sahih ve Hüve Sünenü't-Tirmizî*, Matbaatu Mustafa el-Babî, Kahire 1937.
- TOROSLU**, Nevzat, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukukî Konusu*, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- TOSUN**, Musa, “İçki” DİA, c.XXI, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 2000.
- TUNÇ**, Cihad, “ Tövbe Hakkında Bazı Meseleler” AÜİFD, c. XXIV, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981.
- TÜNCİ**, Abdusselâm, *Müessesetü'l-Mes'ûliyye fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye*, Cemiyetü'd-Daveti'l-İslâmiyye el-Alemiyye, Trablus 1994.
- TÜRK DİL KURUMU TÜRKÇE SÖZLÜK**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.
- TÜRK HUKUK LÜGATİ**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1998.
- ULUDAĞ**, Süleyman, *İslamda Emir ve Yasakların Hikmeti*, (m.y.),Ankara 2006.
- ULVÂNÎ**, Taha Cabir, “*Hukuku'l-Müttehem fi Merhaleti't-Tahkîk*” *el-Müttehem ve Hukukuhu fi'ş-Şerâti'l-İslâmî*, el-Merkezü'l-Arabiyyi li'd-Dirâseti'l Emniyeti Ve't-Tedrib, Riyad 1986.
- VEHBİ**, Mehmed, *Ahkâm-ı Kur'aniye*, Tan Matbaası, İstanbul 1971.
- YAZIR**, Muhammed Hamdi, *Alfabetik İslam Hukuku Fıkıh İstılahları Kamusu*, İstanbul 1997.
- YAVUZER**, Haluk, *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1981.
- YÜCEL**, Mustafa T., *Suç ve Ceza Anatomisi*, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1973 .
- ZERKA**, Muhammed, *Şerhu'l-Kavâidi'l-Fıkhiyye*, Daru'l-Kalem, Dimeşk 1989.
----- *Medhâl.*
- ZERKEŞİ**, Şemsuddîn Muhammed b. Abdillâh, *Şerhu'z-Zerkeşî alâ Muhtesari'l Hıraşi*, (m.y.), (y.y.) (t.y.)
- ZEYDAN**, Abdulkirim, *el- Veciz fi Usûli'l-Fıkh*, Müessesetu'r-Risâle li't-Tıbbâ ve'n-Neşr ve't-Tevzî, Bağdat 1987.

----- *el-Kısâs ve'd-Diyât fi's-Şerâti'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1418.

ZEYLAÎ, Fahrudîn Osman b. Ali, *Tebyînü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-Kübra'l-Emiriyye, Mısır 1313.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu (İslam Fıkhı Ansiklopedisi)*, Eko Ofset, İstanbul 1999.

----- *Usûli'l-Fıkh'il-İslâmî*, Dâru'l-Fıkr, Şam 1986.

ÖZET

İslam hukukunda cezalarda gözetilen amaçlar ışığında suçla mücadele ve suçluların ıslahı ile ilgili bu çalışma, bir giriş ile iki bölümden ve sonuç kısmından meydana gelmektedir.

Giriş kısmında “içerik ve yöntem” başlığı altında konunun önemi, sınırlandırılması, sunulması ve kullanılan kaynakların değerlendirilmesi hakkında bilgi verilmiştir.

Konunun anlaşılmasına yönelik genel bilgileri içeren birinci bölümde konuyla ilgili olan suç ve ceza kavramları açıklanmıştır. Daha sonra suçla mücadele edebilme ve suç işleyenlerin ıslahını gerçekleştirmede en temel unsur olan suçun sebepleri konusuna değinilmiştir. Bu çerçevede insan davranışlarına etki eden bütün faktörlerin suç sebepleri arasında sayılabileceği belirtilmiştir.

İkinci bölümde suçla mücadele ve suçluların ıslahı kavramları açıklandıktan sonra suçla mücadele ve suçluların ıslahı açısından cezalar İslam hukukuna göre değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak ulaşılan netice belirtilmiştir.

ABSTRACT

This research, that based on two parts and a conclusion, is related to the combat against crime and the rehabilitation of the criminals within the framework of Islamic Legal Policy of Punishment.

In the introduction, there is a title that “contents and method” that give information about the importance and restrictions of subject and sources which are use in this work.

Chapter one, which contains general information about the subject, explains the concepts of crime and punishment. Then, it deals with the causes of crime, which constitute the cardinal element for the combat against crime and the rehabilitation of the criminals. Meanwhile all the factors, which might have criminal affects on human behaviour, are treated as well.

In the second chapter, first, the notions of combat against crime and rehabilitation of the criminals are studied, then, these notions are evaluated from an Islamic legal perspective.

In the part of conclusion, a general evaluation was made and result that was reached was explained.